

MISLI S DUNAVA

ДУМКИ З ДУНАЮ

Vukovar - Вуковар
2020.

2. Саям кніжкох национальных меншинох ВСЖ

Округли стол 2020. року у Ораховици

MISLI S DUNAVA

Ljetopis Saveza Rusina Republike Hrvatske

22

ДУМКИ З ДУНАЮ

Літопис Союзу Русинок Републики Горватскей

Vukovar – Вуковар
2020.

Misli s Dunava – Думки з Дунаю

Nakladnik – Видава

Savez Rusina Republike Hrvatske
Союз Русинох Републики Горватскей

Za nakladnika – За видавателя

Dubravka Rašljanin – Дубравка Рашлянин

Urednica – Редакторка

Vera Pavlović – Вера Павлович

Uredništvo – Редакция

Ahnetka Balatinac, Ljubica Hrahaј, Manuela Dudaš,
Lesya Mudri, Vladimir Provči i Vera Pavlović
Агнетка Балатинац, Любица Гаргај, Мануела Дудаш,
Леся Мудри, Владимир Провчи и Вера Павлович

Lektori – Лекторе

Marija Vulić (rusinski jezik) i Andreja Magoč (hrvatski jezik)
Мария Вулич (руски язык) и Андрея Магоч (горватски язык)

Fotografije – Фотографії

Ahnetka Balatinac, Zvonko Kostelnik, Vera Pavlović,
autori tekstova i arhiv „Nove dumke”
Агнетка Балатинац, Звонко Костелник, Вера Павлович,
авторе текстох и архива „Новей думки”

Naslovna stranica – Насловни бок

Zvonko Kostelnik: Simbol Grada Vukovara
Звонко Костелник: Символ Городу Вуковару

Posljednja stranica – Остатні бок

Zvonko Kostelnik: Vinkovačke jeseni 2020. – Etno frizure svijeta
Звонко Костелник: Винковски есені 2020. - Етно фризури швета

Grafička priprema – Графична приготовка

Željko Debeljuh – Желько Дебелюх

Tisak – Друкарня

Certis d.o.o. Cerna – Цертис д.о.о. Церна

Tiskanje potpomaže – Друкованє помага

Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske
Совет за национални меншини Републики Горватскей

ISBN 978–953–7767–07–5

Društvo i politika

Дружтво и политика

Нове „нормалне“ у Горватскей у 2020. року

През призму културних збуваньох при Руснацох у Горватскей, могли бизме повесц же 2020. рок бул скоро цали означени з „новим нормалним“, односно, шицко цо ше збувало, було под будним оком епидемиологийних службох.

Пандемия коронавируса, хтора преглашена у цалим швеце, не заобишла ані Горватску. Епидемиологийни препорученя рушали ше од „lockdown“ по дошле-бодзоване явних збуваньох з ограніченим числом присутних, а хторим ше мерало горучку, дезинфиковали руки и давало маски, а обовязково ше пописовало шицких присутних и їх числа телефонох.

**З литературного вечара Петровского дзвону
2020. року - Любица Гаргай, Агнетка Балатинац,
Томислав Кетелеш и Томислав Мишир**

Початком 2020. року нашим школом у Горватскей поспишло ше отримач Дзень мацеринского языка, Союз Русинох РГ отримал свой Дзень, отримана и Ноц музейох у Петровцох, Представителька рускей националней меншини Осецко-бараньскей жупанії нащивела институції Руснацох у Новим Садзе и Руским Керестуре, планууюци заеднічки активносци у 2020. року, Представитель Руснацох у Городу Загребу отримал бал у Загребе, а КУД „Осиф Костелник“ у Вуковаре. Але, як марец преходзел, вше ше частейше чули подли вистки о новей хороти хтора ше розширела по цалим швеце.

SARS CoV-2, односно хорота КОВИД-19 приведла до преглашеня пандемії. Ограніченя, хтори ше уводзели же би ше вирус меней ширел, при людзох

створили страх и несигурносц. Обколешовало их цошка цо не могли видзиц, а було смертельне. Друштвени збуваня ше вецей не одвивали як скорей, а манифестациї, односно шицки явни збуваня, та аж и професийни фодбалски змаганя, на хторих ест вше найвецей людзох, не були дошлебодзени. Нараз ше цивилизация нашла у изолациї, у своїх малих фамелийних шветох, односно аж ані не у фамелийних, але лем у окруженю гевтих з хоторима ше бивало у истим обисцу. Часто дїдове и баби не видзели унукох и по три мешаца, а ані родичи дзеци хтори дагдзе индзей поженети лебо поодавани.

КУД Руснацох Осиек на Петровским дзвону

На културни и друштвени збуваня при Руснацох у Горватскей то ше одражело на таки способ же после вецей як 50 рокох Летна школа мацеринского языка и култури не отримала. Манифестациї хтори ше отримовали, отримовали ше зоз страхом як шицко закончи, бо гуторене же аж 14 дні од охореня человек може розвисц симптоми КОВИДУ-19, а при дзепоедних тота хорота смертельна. Заш лем, рубане майского древа у Петровцох отримане, як и традиция манифестация „Петровски дзвон“. Того, 2020. року, централна манифестация отримана на отвореной сцени споза Дома култури. Прекрасни амбиент амфитеатру бул адекватни за предписаня у охрани од коронавируса, а число нащивительох було видно зменшане. Могло би ше повесц же було аж барз мало патрачох, але традиция заш лем предлужена.

У Горватскей каждого року даяки виберанки, а дзекеди аж и по двої-трої. Того 2020. року були парламентарни. Руснаци не мали свойого кандидата та их, як и ище 11 други национални меншини з тей групи, знова у парламенту будзе заступац Ром, Велько Кайтази.

Початком рока, точнейше у фебруару, у 58. року живота, упокоєла ше вредна руска активисткиня Лела Дітко. Але, мали зме и радосни хвильки, незвичайни за малочислену руску заєдницю у Осиеку. Мали зме едно винчане и едно кресцене у нашей грекокатолицкей церкви.

Хлопска шпивацка група КУД Яким Гарди Петровци

Як зме уж писали, Представителька рускей националней меншини Осецко-бараньскей жупанії, у рамикох своїх активносцох, нащивела Завод за культуру войволянских Руснацох з намиру преширйованя сотрудицтва медзи Законом и Державним Архивом з Осиеку, нащивела председателя НС Руснацох Сербії, Желька Ковача у Руским Керестуре, дзе предложела конкретни активносци по мешацох, медзи котрима були нащиви Руснацох з Войводини до Осиеку и Осиецко-бараньскей жупанії, повязоване школах, културних институцийох, креативних здруженьох. Нажаль, щипко преложене за рок без корони лебо док епидемиологийни мири буду вигодни за нащиви з других и до других державох.

Треба ище зазначиц же школски 2019./2020. рок у найвекшей мири закончени онлайн, а початок школского 2020./2021. рока под строгима епидемиологийними мирами хтори подрозумюю ношене защитних маскох и физичну дистанцу, та дзеци у векших школах знова ходза до школи у двох зменох.

КУД Осиф Костелник Вуковар

Значни юбилей означели чесни шестри Василиянки з Осиеку – 100 роки на сримско-славонских просторох. Як зме могли чуц, а и пречитац у историйних документох, чесни шестри Василиянки на тоти сримско-славонски простори перше пришли до Шиду, 9. септембра 1920. року, а потим основали манастири и по других местох як цо Нови Сад, Миклошевци, Вуковар, Осиск, Славонски Брод, Загреб, Прњавор, та мисию у Києве. У нешкайших часох, монашески Шор св. Василия Велького папинского права, контемплативно-активни шор и у нїм ше покладаю шветочни (доживотни) завити. З декретом Святого Пристола од 1. юния 1951. року централизовани су под єдну генералну управу у Риме.

Женска шпивацка група КУД Яким Говля Миклошевци

Спатраюци тот 2020. рок, потребне зазначиц же у Ораховици, и попри шицких мирох, успишно отримани Округли стол – Руснаци вчера, нешка, ютре, хтори з финансийну потримовку Совиту за национални мешини РГ организуе Союз Русинох РГ.

КД Руснацох Винковци

Велі збування отримани онлайн, а на двох таких при Словаках участвовало и КУД Руснацох Осиек.

Часточно онлайн, а часточно „уживо“ отримани и тогорочни 55. Винковски ешені на хторих наступело КУД „Яким Гарди“ зоз Петровцох, а на истей манифестациі отримане и правене традиційних фризурох за даеден край лебо националну меншину. Так за Руснацох фризурю правела фризерка Снежана Шимко, а модел була Тая Креніцки.

КД Руснацох Цвелферії Райове Село и КУД Осиф Костелник Вуковар

Концом септембра, у організації Дружтва Руснак отримана 10. манифестация „Кед голувица лецела“, але того року пре пандемию лем з домашніма дружтвами.

Видавательства Союзу Русиных РГ робело порядне, та попри Нових думкох и Венчиокох, з друку вишла двоязична збирка приповедкох за дзеци „Агнетка – Агіса“ авторки Агнетки Костелник Балатинац, а у обчекованю и кніжка Томислава Мишира „Швет хтори нестала“.

У октобре, 9. и 10., отримана манифестация „Миклошевци 2020“, тиж у зменшаним формату, але прето з прекрасним наступом домашней женскей шпивацкей групи котра попри стандартного шпиваня у групи, уведла и шпиване дуету, Паула Поточки – Милица Мишленович, а група их провадзела. Одгук при патрацох бул фантастични, шицки ище днями бешедовали о тим наступу. Тиж треба зазначит же на исти способ одшпивана и свойофайтова гимна манифестациі „Миклошевци мойо мили“, з тим же у тим случаю дует були Леся Мудри и Нада Батакович, а шпивацка група их провадзела при шпиваню рефрену. Але же би ше не подумало же то було єдине дружтво на манифестациі, треба надпонуц же наступели 9 дружтва. Дзень пред тим отримана вистава малюнок Владимира Провчия и промоция двоязичней кніжки приповедкох за дзеци „Агнетка – Агіса“ авторки Агнетки Костелник Балатинац.

Тиж треба зазначит же отримани и 2. саям кніжкох националних меншинох Вуковарско-сримскей жупаниі чий организатор Союз Русиных РГ преїр

Каліна Риска

радох и представнікох националних меншинох ВСЖ.

Пре пандемию и забрану отримованя явних збуванюх у гевтот час, одложени 10. Дзень Руснацох РГ, хтори ше звичайно отримує у маю, а як тераз, концом октобра, док пишеме тот текст випатра, найвироятнейше ше того року не годзен отримач на способ як було скорейших рокох.

Под вельким упитніком и „Дравски габи“ хтори би мали буц отримани першого викенду у децембру.

Треба признациц же 2020. рок ноши зоз собу значни рочніци наших культурно-уметніцких дружтвох и визначних писателюх. Так маме 70. рочніцу КУД „Яким Гарди“ з Петровцох и КУД „Яким Говля“ з Миклошевцох, та 90. рочніцу од народзєня Владимира Костелника и Силвестера Ердєля, а культурна манифєстация „Миклошевци 2020“ чишлі 35 роки.

Руснак Дружтво Руснацох у РГ

Владимир Провчи спред друштва Рушњак ПГЖ и оркестра КУД Осиф Костелник Вуковар

Пре пандемию коронавируса и неможливост путовања до иноземства, цалком утаргнути стретнуца и одходи на манифестацији медзи друштвима з Войводини и Горватскеј, а кельо зме замерковали, онлайн черанки медзи друштвима не порушани, та не витворени ніяки таки заедніцки проєкти, ані повязоване прејг друштвених мрежох лебо Ю'туб каналох.

Мама ище два значни події: 10-рочніца священїцтва владического викара за Славонию и Срим, петровского пароха, мр Владимира Седлака, та меноване нового грекокатолїцкого владики за Горватску, Босну и Герцеговину и Словению. Папа Франьо на тоту длужносц меновал монс. Милана Стипича, потерашнього апостолского администратотора крижевскеј епархиї, а меноване було обявене на швето Рождества Пресвятей Богородици, 8. септембра, кед и Кирбай у Миклошевцох. Хиротония була 17. октобра у Крижевцох.

*Агнетка Балатинац
Фото: А. Балатинац*

Kultura i prosvjeta

Култура и просвита

З ОГЛЯДОМ ЦО ШЕ МОГЛО И ЯК ШЕ МОГЛО ДОСЦ И ЗРОБЕНЕ

За велї здруження тот рок бул барз чужки та ше им не удало витвориц заплановани плани, а пре пандемию коронавируса (КОВИД-19). Так було и у вуковарским КУД „Осиф Костелник“.

Рок почал цалком нормално. Почало ше зоз схадзками Председательства и зоз пририхтованьом 54. Вечара Русиных городу Вуковару (балу). Бал отримани традиційно остатней суботи януара. На балу було коло 150 особи зоз Вуковару, Миклошевцох, Петровцох, Осиеку, Билого Манастиру, Пишкуревцох, Винковцох, Райового Села... Бал ше отримал у самим центру городу Вуковару, у готелу „Лев“, а за танец грал оркестер КУД „Жатва“ зоз Коцура. Було крашне, було весело, було до рана...

Уж о тидзень Вуковарчане зазначели свой други тогорочни наступ и то у Загребе на Културним вечару Русиных и Дню Представителя рускей националней меншини Городу Загребу. Концом фебруара зоз Союзом успішно организовани Дзень Союзу Русиных Републики Горватскей и Дзень КУД „Осиф Костелник“ Вуковар, а з нагоди Медзинародного дня мацеринского языка. На самим початку отримана минута цихосци за покойну Лелу Дітко, длугорочну членїцу осецкого Дружтва и бувшу председателку Ради рускей националней меншини городу Вуковару, як и за других скорей упокоєних по наших дружтвох. У програми

На балу зоз председателку Союзу Дубравку Рашлянин и членом Совиту ЗНМ Звонком Костелником

**Дзень Союзу у КУД О. Костелник - Дубравка Рашлянин,
Агнетка Балатинац, Любица Гаргай и Звонко Костелник**

учасц вжали члени Дружтва зоз Вуковару, КУД Руснацох зоз Осиєку и КУД „Яким Гарди“ зоз Петровцох. Тото стретнуце збогацели и члени винковского Дружтва хтори дзечне приходза на шицки Союзово збуваня, без огляду чи на нїх наступаю чи не.

После тих збуваньох у марцу у цалей держави живот як кед би ше змарзнул, та так и було и у вуковарским Дружтве. Престали сходи, престали манифестациї, престали проби... Ту и там стретане на улїчки и бешеда нашвидко. Не було легко, але прешло.

Так пришол юний кед мири Национального штабу попустили. Члени Дружтва помали обнавяю свою роботу, але поцихи и зоз вельку одвичательносцу, найбаржей гу другим и гу гевтим старшей и ризичней групи своїх членох. Штредком юния на валяню майского древа у Петровцох наступели гудаци, хтори углавним младши, а о тидзень тиж так и у Загребе на Дню националних меншинох Городу Загребу.

Цо ше дотика отримованя „Петровского дзвону“ и то було под знаком питаня, понеже и вельо векши манифестациї, як наприклад „Дяковски вишивки“, за тот рок були одказани. Заш лем, Союз и КУД „Яким Гарди“ Петровци змогли моци и усудзели ше войсц до єдней такей організації хтора була добре организована и успишно прешла на радосц шицких Руснацох у Републики Горватскей чия то централна манифестация. Тогорочни „Петровски дзвон“ отримани у дакус иншакых рамикох и у двох дньох, пияток и всоботу, 10. и 11. юлия, так же КУД „Осиф Костелник“ у Петровцох наступел два раз. Пияток на Музично-литературним вечару наступели поета Звонимир Барна, поетеса Любица Гаргай и вуковарски

Нащивителє програми на Дню Союзу у КУД О. Костелник

оркестер хтори у двох шпиванкох провадзел петровску Хлопску шпивацку групу. Всоботу окрем оркестру у програми наступел мишани шпивацки хор и дует Хованец-Миклош.

Вуковарчанє ше вше потераз дзечнє одволовали на манифестацию Округли стол – Русини вчера, нешка, ютре, хтору организує Союз Русинох РГ. Того року зоз Вуковару на округлим столе були присутни Вера Павлович, Марияна Джуджар, Любица Гаргай, Звонко Гайдук, Звонимир Барна и Мирослав Дітко.

За „Винковски ешенї“ ше тиж бешедовало же буду одказани, але су заш лем отримани и то иншак як по други роки. Винковска телевизия знімала културни дружтва по местох перебуваня, же би вец тоти видеознімки емитовала на видео-муре на дзень Винковских ешеньох. На тогорочних „Винковских ешеньох“

Члени Дружтва на Сайму кнїжкох

Граю Ренато Миклош, Давид Мрдянов, Звонимир Муса и Владо Русин, а шпива Юлиа Хованец

Руснацох представели два нашо руски дружта, КУД „Яким Гарди“ зоз Петровцох и КУД „Осиф Костелник“ зоз Вуковару, а вец ше и прешейтали по Винковцох у шветочним дефилеу, введзело, 20. септембра.

У октобре на Културней манифестациі „Миклошевци 2020.“ у Миклошевцох Вуковарчаньох представела шпивачка Юлиа Хованец у провадзеном вуковарского оркестру.

О часох за нами и тих хтори ище пред нами по конец рока, бешедовали зме зоз председателем вуковарского Дружтва Владом Русинем.

Давид Мрдянов, Витомир Гарди, Ренато Миклош и Владо Русин

* Поведзце нам як оценюеце роботу Дружтва за тот рок?

- Цо ше дотика работи Дружтва вон бул досц подли, але з оглядом на ситуацию у хторей зме ша нашли бул и барз добри. Цо сцем повесц? Ми потераз (початок новембра) мали дзешец наступи, цо за нас мало, бо зме у потерашніх роках просеково мали триецц наступи. З другога боку, на тих дзешец наступох дахто би нам могол и позавидзиц, з оглядом же велї манифестації и дружєня одказани и не отримани (даєдни культурни дружтва у нормалних обставиных маю шейсц-седем наступи). Кед ше вежне до огляду цо ше моголо и як ше шмело, ми зробели тельо кельо зме моголи, так же нам не препадул баш цали рок, а було би вельо лепше кед би не було тей пандемії.

Наступ на Петровским дзвонє

* Яки вам плани по конєц рока?

- Плани исную и кед будзе можлїве ми их и витвориме. Перше цо плануєме то одход до Райового Села штредком новембра. Порада же би зоз каждого дружтва пришло по пейц-шейсц особи же би нас не було вецей од того яки препоручєня. Тиж так, у плане же ше отримаю „Дравски габи“ у Осиеку на отвореним, так же бизме и там наступели. Союз и того року планує отримац Адвент у Загребе. На того стретнуце тиж плануєме пойсц, дас дзешецєро з нас, але сами у автобусу же бизме мали задоволюцу дистанцу. Заплановане же ше тота манифестация отрима у велькей сали, та анї то не будзе проблем. Сцигла поволанка и з боку Туристичней заєднїци городу Вуковару же би ше без огляду на пандемию коронавируса отримал Крачунски концерт у замку графа Елца. Ми вшелїяк там

плануєме пойсц и представиц ше нашим согражданом зоз нашима рускими колядами. Вироятне то не будзе у полим составе, але голем тоти младши члени най нас представя. Зоз тим бизме мали ише штири наступи у тим року.

* Того року не отримає дзєцинску манифєстацию „Перши аплауз“?

- „Перши аплауз“ ше по конец рока отрима, але на иншаки способ як потераз. Нормане же пре КОВИД-19 анї єдно Дружтво не зазберує дзєци на потерашнї способ, анї их нїгдзе у групи не водзи. Заш лем, дзєци ше у меншей мири и надалей учи култури спрам можлївосцох, а найчастейше ше их учи шпивац, прето того року направиме дзєцинску манифєстацию преїг видеознїмкох. Каждє наше руске Дружтво знеє кратки видео дзєцох як шпиваю, а хтори ми обявиме на бокох ношого Фейсбуку, та то вец годна видзиц аж и ширша заєднїца од вуковарскей публики, як то случай у нормалних условийох. Шицки Дружтва достаню подзєкованє за тот наступ.

* Яка ситуация того року зоз финансїйними средствами?

- Понеже ше того року не могло пенєжи потрошиц так як було заплановане, зоз Совиту пришли упутства як ше их и на цо инше може потрошиц, а за средства хтори зме достали од Городу Вуковару мушели зме гледац пренаменку и тераз праве очекуєме одвит чи наш предклад усвосни. Так же ше наздавам же и тот рок успишно приведземе гу концу.

Лю. Гаргай

Робота КУД Руснацох Осиек у 2020. року под час пандемії коронавируса

КУД Руснацох Осиек як и велі дружтва хтори роками исную, каждого року приноши плани роботи за идуци рок. Так було и за 2020. рок.

Рок почал звичайно, отримовали ше бали, ходзело ше на проби, гоч кус меней як влесе бо було жимно та ше шицки вецей тримаю у цеплих обисцох, але робело ше.

А вец пришол час же ше мало почач рихтац за городску манифестацию „Цифровани вайца у фарбох городу“, але почало ше около бешедовац же з того ніч не будзе. Якошик ше не верело. Каждого року пред Квитну недзелю цала главна городска площа пополнета з националними меншинами, лакотками хтори рихтаю, але и з другима здруженнями, шицко розбавене и веселе, а найбаржей уживаю праве наймладши и найстарши. Наймладши прето же видза цошка нове, а найстарши бо их здогадне на часи младосци.

КУД Руснацох Осиек

Але, чуло ше о якимшик коронавирусу, ніби, барз є смертельни, шири ше по цалим швеце, а уж пришол и до Горватскей.

КУД Руснацох не ма вельо членох, шицки векшином старши лебо штредніх рокох, та ше членство дакус застарало.

Нараз преглашена пандемия, почали ше уводзиц рижни мири за охрану живота гражданох, а медзи найстрогшима було праве забраньоване отримованя явних

збуваньох, зазберованс на єдним месце векших групох людзох, ограничене рушаня по месце перебуваня на барз мали простор и ище вельо того цо з тей нагоди не будземе начишльовац. Шицко то приведло до завераня нормального живота, а вец ше случел державни „lockdown“. Але не лем у нас. У сушедних державох ше уводзели полицийни годзини, Италия не сциговала ховац шицких мертвих, але их кремирали, страх ше почал уцаговац до людзох. SARS CoV-2, односно, хорота КОВИД-19 пременела нашо животни звикнуца та так и роботу нашого культурного дружтва.

Шицки зме були позаверани до своїх обисцох, а малочислени мали дошлєбодзене рушац ше по месце лебо вонка з места.

КУД Руснацох Осиек у тих хвилькох не могло зробиц ніч инше як зробели други, окреме же є малочислене дружтво без занятих, а аматеризем бул єдноставно застановени як непотребни ризик у обставинох пандемії.

Познейше, кед уж пришла цеплейша хвиля, кед ше рестриктивни мири Национального штабу цивилней заштити зменшали, и Дружтво ше почало активнейше сходзиц.

Просторії Дружтва невелики, а епидемиологийни мири ище вше вимагаю у завартим просторе тримац физичну дистанцу, по можлівосци од 2 метери, а кед можліве вецей, з тим лепше.

Дружтво организовало дезинфекцийни средства на уходзе до просторії, по потреби ше кладу зашитни маски, але кед ше шпива, маски ше зніма бо чежко достац квалитетни звук през маску.

Дружтво почало роздумовац як виполні голем минимум запланованого. Пошесцело ше, та на шицки манифестациї дзе було поволане Дружтво пошло. Так КУД Руснацох Осиек у 2020. року наступело на манифестацийох „Петровски дзвон“, „Миклошевци 2020“, Дні Словакох у Осиеку, на манифестациї „Кед голубица лецела“ и на двох виртуалних манифестацийох хтори организовали Словаци з Єлисавцу и Словаци з Марковцу Нашицкокого, на вечару „Полеснякох“ и „Корбачикох“, а ище початком рока вжали учасц на Дню Союзу Русинох РФ и Дню мацеринского языка.

Як приходзела ешень, число охорених з хороту КОВИД-19 ше звекшовало, та ше уводзели нови мири, знова ше почало ограничене число учашнікох на явних збуваньох, а дзепоедни и забранени.

Пред КУД Руснацох Осиек була рочна манифестация истого Дружтва, „Дравски габи“, хтора ше отримує першого викенду у децембру. По заключоване того тексту ище не познате чи ше отрима. Дружтво у пририхтованю так як же ше манифестация отрима, а кед не иншак, будзе ше намагац гоч виртуално, так як то зробели Словаци и велї други.

Наздаваме ше же пошвидко забудземе тот рок, хтори за культурни аматеризем,

але і за комплетни дружтвени живот барз невігодни і з веліма ограніченнями, та ше анї у манифестацийох не уживало як скорей, бо ніхто не зна чи ше о 5, 10 лебо 14 дні похори.

Таки прицисок, а попри того і вулнерабилноц членох Дружтва, привели до керованя активносцох, цо розумліве і оправдане, бо пестовац аматеризем у часох кед би животи могли буц загрожени не на першим месце і нікому не треба замериц. Приду лепши часи та і активносци буду числениши, а по теди останьме здрави і чуйайме єдни других.

Агнетка Балатинац

КУД Руснацох Осієк на манифестациї Дні Словакох у Осієку, председатель Дружтва Огнен Здравкович, Мирко Рибич, Надиа і Тихана Здравкович

ФАЛСИФИКАТИ У УМЕТНОСЦИ

Фалсификати исную одкеди ше людзе почали занімац з уметносцу, а вони могу буц успишни, меней успишни и неуспишни, цо завиши о обачлівосци и схопносци фалсификатора.

Цеком часу вони поставаю вше вирнейши оригиналу. Вельо раз чежко потрафиц же слово о фалсификату, а дараз ше и не потрафи. Єст велі барз драги роботи хтори очкодовани пре таки зли роботи. У швецце и у нас исную фаховци, агенції, институції хтори вигледую таку роботу. Вецей раз чежко утвєрдзиц оригиналносц. Так директор Метрополис музею у Нью Йорку твєрдзи же 60% уметніцких роботох не оригинали.

Муши ше розликовац два файти тих людзох. Єдни прави майстрове, звичайно схопни як и оригинални авторе, а даєдни и лепши. Вони патра до кніжкох, каталогах, фотографийох и точно могу репродуковац. Наприклад, нешка можеме хасновац фотокопию, ласер, фотографию цо им помага. Значи, помоц маю и од машинох.

Представиме даєдни приклади утвєрджованя и указованя фалсификатох, даєдни події хтори читачох могу зацикавиц.

Цо ше дотика материялу, при утвєрджованю од ока, пластика наприклад ма запах на хлор. Так, кед прецагнеце зоз горуцим гвоздом, слонова косц не ма запах, косц на запалене, а янтар на смолу. Керамика ма запах жеми.

З малюнками тиж ше муши роздумац, перше утвєрдзиц чи то стари, чи нови малюнки. За стари малюнки перше попатриц як випатраю и чи мали реставрації. Чудо же єден малюнок стари преїг сто роки не бул на реставрації. За тот час було огні, войны, селєня, виліви рикох и друге, и не за вериц же є не очкодовани, а фарба ше не трацела або є ошкрабана. На роботох у древе пукнуце муши буц у напярме як и жили древа, при малюнках на платну фарба пука блізка при раму.

Мебель ше тиж може фалсификовац по старих стварох. Дараз ше дода прикраски. Вєкшина людзох кед купує и не зна як оригинал випатра. А тарговци знаю фалати меблю положиц до меха зоз хробачками же би випадли барз стари або их кладу на слунко же би виблядли.

Познати приклад неппрепознаваня оригиналу то французки маляр Утрило, хторому указали його оригинални и фалсификовани роботи, и вон не препознал оригинал. Даєдним таким роботніком досц повєсц же су фаховци або дохторе у фаху, або авторитети. Тиж так и познати скульптор Микеландєло закопал до жеми єдну свою скульпторску роботу, викопал ю после длугшого часу и предал ю як антиквитет.

У одкриваню оригіналу помага и хемия зоз методу термолунинесценції. Зоз помоцу зарйованя атомох утвєрдзує ше чи предмет антицки чи не, а зоз методу Ц-14 видзимє старосц органских субстанцох преїг радиоактивного изотопу Ц-14, алє лєм кед предмет старши од 1.600 роки. Тєраз ше развива метода же би гранїца старосци будла менша од того числа.

Побєдзиц фалсификаторох не лєгко, дараз и нєможлївє. Вони зарабяю, велї жию лєм од того. Тиж велї веря же купєли оригінал. Алє тоти цо купую фалсификати и сами виновати. Муша дацо и знац, а тиж так ше и розпитац або совитовац зоз фаховцями скорєй як заплаца за фалсификат.

Владимир Провчи

РИСОВАНЄ У МАЛЯРСТВЕ

КЛАЙБАС, ПОРТРЕТ

Малярство нешка широке поняце, розликуєме рисованє и мальованє. До рисованя спада робота зоз клайбасом, угльом, крейду, тушом, пастелом и фло-мастером. До малярства спадаю роботи з водовима фарбами, темперу, акрилом и олейом. Окреме ше можу комбиновац, наприклад, клайбас и водово фарби, або туш и водово фарби. Таке подзелєне витворело и техніки.

Малярски техніки розликуєме як техніки у узшим смислу, у хторим фарба примарна, док други техніки директни.

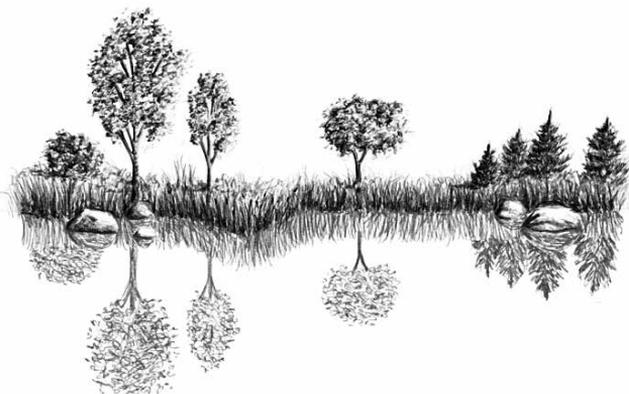
Материял хтори ше хаснує при творєню дводимензионального малярского діла не може се оддзелїц од самого творчого процесу. Вибераюци материял, уметнік прави перши крочай гу реализациї своєй нукашней малярскей визиї. Файти материялу директно условюю характеристику роботи, але го уметнік може пременїц до дачого иншого. Под малярскима технікама подрозумюєме материял и його способ хаснованя.

Клайбас як техніка рисованя, а ту спадаю и угель, крейда у фарбох, пастел, фломастер и туш.

Першу писальку з графітом описал Швайцарец Конрад Геснер 1565. року. Перши графітни клайбаси зявели ше концом 16. вику, перше у Италиї, а вец у

Нинбергу. Перши клайбас з минами хтори ше не оштрели видумал горватски пренаходзач Славолюб Пенкала початком 20. вику.

Клайбас ше у малярстве першенствено хаснуе за скици, а роботи з нїм ценени и як самостойни уметніцки роботи. За рисоване зоз клайбасом хасную ше рижни файти паперу, од глатких по структурални. Ефектни су кед ше тонуе з водовима фарбами або зоз розридзеним тушом.

Клайбас зоз укладку, односно мину, нешка у дрвеной палічки, направени зоз графиту хтори помишани з гліну. Перши материял за укладку бул од стрибла хторе зохабяло шиви шлід за собу, але воно було драге. Прето ше почало хасновац олово, хторе було мегчейше, а и шлід бул тирвацши. Медзитим, права ствар то графит хтори ше миша зоз гліну. Так ше достава рижни ступень твардосци. Нешка маме мегки и тварди клайбаси. Клайбаси з вецей гліни тварди, а зоз меней мегки.

Тварди ше хасную за техніцки рисунки, штредне тварди мултифункціонални, док ше мегки хасную за рисованє у малярстве.

Клайбас дава грубу, ценку, бляду або цму линию. З ню легко циньовац и так ше достава полна форма. Вона дава основу за роботу у техніки акварелу.

Владимир Провчи

ПОРТРЕТ. Слово настало од французкого слова *portrait*, латински *protrahere*, а то значи “винєсц най ше видзи”. Вон означує вирне видженє индивидуалного випатрунку человека.

Зоз другима словами, вирне указованє одредзеной особи, окреме психологийно обачліве. Иснує реални, идеализовни и натуралистични портрет.

Файти портрету:

1. - у зависносци о випатрунку фигури: цалофигурални, слика глави, слика по перша, по колена, стояци, лежаци, шедзаци и акт.

2. - по числу особох: поєдинєчни, двойністи або групни портрет

3. - у зависносци од пригоди: садзєбни, коло родзеного дня, кресценя, коло умартого

4. - автопортрет, кед сликаме самого себе

5. - у зависносци о статусу у дружтве: царох, кральох, председательох, уметнікох, фаховцох, паноцох, нотарох...

6. - по одношеню маляра: интимни або репрезентативни.

Портретовне чежка и драга работа. Роби ше годинами, а и днями. Модел муши буц мирни.

Портрет нам посила рижни поручєня, чувства и дожица у зависносци од того як є зробени, упечатку хтори зохабя, а за розлику од портрета у фарби, клайбас дава чувство озбільносци, глібини, тирваня, незніщуюоцосци, тайни и мистики.

Literatura

Литература

Književnost u doba korone

Pandemija koronavirusa promjenila je svakodnevicu gotovo čitavog čovječanstva, pa tako i odnos čitatelja i knjige. Ovogodišnji Svjetski dan knjige i autorskih prava, umjesto na sajmovima i promocijama knjiga, obilježen je virtualno. Za Svjetski dan knjige određen je 23. travnja, simboličan datum u svjetskoj književnosti jer su na taj dan 1616. godine umrli Miguel de Cervantes i William Shakespeare. Prazne knjižare, odgođeni sajmovi knjiga, otkazani kulturni događaji na kojima se knjige predstavljaju smanjili su mogućnosti za druženje s pisanom riječi i autorima.

S druge strane, internet i društvene mreže ostavile su mogućnost online narudžbi i dale motivaciju i inspiraciju brojnim ljubiteljima knjiga da na razne načine afirmiraju knjigu kao najboljeg čovjekovog prijatelja. S obzirom na višak slobodnog vremena kod većine ljudi uslijed izolacije, stječe se dojam da pandemija vraća knjigu u prvi plan.

Drugim riječima, može se reći kako knjiga uzvraća udarac jer je knjiga neko biće s kojim možete imati prijateljski odnos, nešto što vam je blisko, opipljivo, materijalno. Slike koje konzumiramo s interneta i mreža slike su koje su najčešće praznina te nakon tog konzumiranja jeftinih slika ništa u nama neće ostati. Ali će zato ostati jedna jedina rečenica, koju ćemo pročitati iz nekog romana i ništa u povijesti civilizacije ne može zamijeniti knjigu, ništa ne može zamijeniti širinu kojom vas obuzima knjiga. Ovo jeste civilizacija slike, ali ta slika nikada ne može imati dubinu s kojom vas suočava knjiga.

Pandemija koronavirusa poremetila je sve sfere života, međutim život u karantenu i izolaciji, koji nam je korona bila nametnula, ima jednu dobru stranu, puno češće družimo se s knjigom nego uobičajeno.

Zvučne knjige

Još jedan vid afirmacije kulture u vrijeme izolacije jesu zvučne knjige. Mnogi su tako posegnuli za ovim načinom komunikacije s književnim djelima, čitajući odlomke na društvenim mrežama. Najveći odaziv bio je kod mlađe populacije, odnosno djece jer ovakav pristup zapravo njih najviše intrigira. S druge strane treba svakako naglasiti da osobama sa smanjenim vidom ili slijepima, kojima je zvuk izvor informacija, knjige postaju dostupne.

Uzimajući u obzir književnost na regionalnoj razini, ne može se reći da ju karakterizira zastupljenost zvukovnog medija. Upravo zbog tog nedostatka, trebalo bi više pozornosti posvetiti afirmaciji tog vida komunikacije te se sa sigurnošću može reći kako bi interes bio veliki.

Rast online prodaje knjiga

„Hoću knjigu” jedan je od najmlađih hrvatskih lanaca knjižara čija je online prodaja u vrijeme pandemije povećana za 50 posto. Za ovaj uspjeh nije zaslužno samo slobodno vrijeme kojeg veći dio građana ima više nego ikad nego i kreativnost i upornost zaposlenika koji su osmislili kampanju promocije domaćih autora „Knjigom protiv korone“ što su kupci jako dobro prepoznali.

Ako se govori o društvenim mrežama, na Instagramu je koncept ostao više-manje isti. Pratitelji gore pomenutog lanca knjižara veliki su pobornici njihovih fotografija, stoga su taj dio odlučili ostaviti konstantnim, ali su prilagodili izbor literature trenutnoj situaciji, stoga se na njihovom Instagramu najčešće našla self help i ostala publicistička literatura. Na Facebooku su u potpunosti promijenili koncept. Uveli su kampanju „Knjigom protiv korone”, tijekom koje domaći autori čitaju dio ili cijelo poglavlje iz odabranih knjiga. Na taj način htjeli su publiku više upoznati s domaćim autorima kroz njihove najdraže knjige, kao i onima koji nemaju pristup knjizi omogućiti da svakodnevno čuju nešto novo.

Vrijeme izazova traži nova rješenja i otvara nove mogućnosti što se u slučaju ove pandemije posebno odrazilo na proces intenzivne digitalizacije u poslovanju i u komunikaciji s kupcima.

Koncept se pokazao iznimno uspješnim te je svaki od videa imao nekoliko tisuća pregleda. Najveću promjenu doživio je njihov webshop. Tamo se također provodila akcija „Knjigom protiv korone” te je više od 7000 artikala bilo sniženo kako bi ljudi lakše mogli doći do literature.

Manje narudžbi za tiskanje

Na pitanje kako se ova pandemija odrazila na tiskanje knjiga i udžbenika, u većini tiskara i nakladničkih kuća narudžbe za tisak bile su smanjene za više od 50 posto. Ovu priliku iskoristili su kako bi razvili infrastrukturu za online narudžbe.

Pandemija je donijela niz otežavajućih okolnosti samim tim što su osnovni procesi za koje se smatralo da se podrazumijevaju, odjednom postali teški ili nemogući za ispuniti. S druge strane, kao i svaka promjena, COVID-19 potaknuo je nove načine traganja kako doći do čitatelja pa se povećala prisutnost na društvenim mrežama što je većina nakladničkih kuća, nažalost, odgađala tijekom prethodnih godina.

Prilike u Hrvatskoj

Hrvatska je brzo i jasno reagirala na krizom uvjetovane potrebe kulturnjaka. Ministarstvo kulture uvelo je niz mjera kao što su: priznavanje troškova organizacije i odgoda izvršenja odobrenih programa u kulturi koji su odgođeni zbog epidemije COVID-19 i poticanje na isplatu honorara i naknada samostalnim umjetnicima i honorarnim djelatnicima, obustavljanje revizije statusa samostalnih umjetnika na razdoblje od šest mjeseci. Bio je otvoren i natječaj za dodjelu potpora za očuvanje radnih mjesta osobama iz kulturnog i kreativnog sektora koje djelatnost obavljaju samostalno i same uplaćuju doprinose... Također, u pripremi su bile i daljnje mjere pomoći, poput razrade fonda za pomoć umjetnicima koji nisu obuhvaćeni prethodnim mjerama, pokretanje ad-hoc natječaja za financiranje kulture „online” iz nacionalnih i sredstava Europskog socijalnog fonda...

Mjerama se željelo obuhvatiti sve umjetnike i radnike u kulturi koji su u trenucima krize, čiji je puni doseg teško predvidjeti, gubili mogućnost svog djelovanja, čiji je društveni i ekonomski status u temeljima bio ugrožen.

Odlično vrijeme za ‘zahtjevna’ izdanja

Većina nakladničkih kuća vrijeme je koristila za pripremu zahtjevnijih izdanja za čiju je izradu bio potreban veći broj radnika i mnogo vremena.

U vrijeme pandemije aktivnosti nakladničkih kuća pretežno su se svodile na pripremanje naslova i didaktičko-metodičkih priručnika koje su planirali objaviti i

tiskati u narednom periodu. Takva izdanja zahtijevaju vrijeme za uređivanje, ilustracije, lektoriranje, tisak. Pojava pandemije nije direktno utjecala na ranije planirane aktivnosti kada je u pitanju nakladnička djelatnost. Nastavni je proces započeo, epidemiološka se situacija stabilizirala, stoga nije bilo negativnog odraza na prodaju školskih udžbenika.

Ubrzana digitalizacija

Uvedene mjere izolacije pokazale su u kojoj mjeri je prisutna, odnosno odsutna digitalizacija u javnom sektoru, a posebno u obrazovanju.

Od dana kada su zatvorene škole i proglašeno vanredno stanje mnoge nakladničke kuće omogućile su učenicima i nastavnicima besplatno korištenje digitalnih udžbenika na e-učionici.

Uprkos tome što su pogođeni novonastalom situacijom, kao i privreda u cjelosti, željeli su prvenstveno pomoći đacima, roditeljima i nastavnicima kao društveno odgovorne kompanije. Dok škole ne rade, učenicima je omogućeno da samostalno ili uz pomoć roditelja od kuće koriste digitalne udžbenike potpuno besplatno. Bilo je to teško stanje za sve, ali treba optimistično gledati u budućnost.

Kvalitetna digitalna izdanja bliska su suvremenim generacijama jer obiluju multimedijalnim i interaktivnim sadržajima.

Andreja Magoč, prof.

PROMOCIJA KNJIGE NIKOLE PAPA: “STRADANJE RUSINA U DOMOVINSKOM RATU 1991./1992.”

Vinkovci 18. 2.

Knjiga Nikole Papa o stradanju Rusina u Domovinskom ratu 1991./1992. jedina je knjiga te vrste u rusinskoj historiografiji. Ona je značajan dio ukupne rusinske povjesnice i značajan doprinos ukupnom razumijevanju svega što se zbivalo u Domovinskom ratu. Ona je i ono što ostaje za znanstvenike idućih stoljeća koji budu izučavali vrijeme u kojem mi sada živimo. Za Rusine i za sve druge narode najbolje bi bilo da tih događaja nije bilo i da ta knjiga nije nikada ni tiskana, ali kada su se događaji već zbili, zbog Božje i ljudske pravde, knjiga je morala naprosto izaći. Vjerujem da je i autor to osjećao. Knjizi je prethodio višegodišnji mukotrpan istraživački proces uz mnoge poteškoće, istraživačke i organizacijske naravi, od bezrezervne podrške do ignoriranja na raznim razinama kako je to opisano u uvodu. Svakome stradanju velikih razmjera prethodi uvijek neka politika, prethodi mu i prati ga jak emocionalni naboj, a rane na duši narodnog bića ne zacjeljuju stoljećima. No, za divno čudo, pišući ovo djelo Nikola Pap niti jednom riječju ne spominje nikakvu politiku, a emocija kao da nije ni imao. Autor nam ne nudi svoj emocionalni predložak. Zato je ova knjiga znanstveno djelo. Knjiga je pisana dokumentarno, znanstveno, egzaktno, jezikom kojim govore pripadnici prirodnih znanosti. To je govor suzdržanih emocija, koji čak i kod emocionalno indiferentnog čovjeka izaziva neke osjećaje. Nikola Pap navodi činjenice, ali ne postavlja pitanja i ne nudi odgovore. On namjerno ne dotiče temu političku, vjersku, filozofsku, vojnu ili etičku, ne zato što on to ne bi znao, nego zato da ta široka teoretska razmatranja ne zasjene veličinu martirija. No, knjiga je inspirativna i o njoj bi se moglo napisati više knjiga upravo s tih aspekata. Knjiga je pisana bez mržnje i bez želje za osvetom onako kako je mogao napisati jedino sin grkokatoličkog svećenika (Netko će reći da se grkokatolički svećenici žene, ali to je krivo rečeno. Istina je sasvim suprotna: oženjeni se zareduju.). Nikola Pap rekao je istinu koju nitko ne može oprostiti. Može je samo dobronamjerno nadopuniti novim podacima do kojih Nikola Pap nije uspio doći. Unatoč svim autorovim distanciranjima od velikih tema, pripadnik jedne nacionalne manjine, Rusin Nikola Pap, nehotice izlazi iz svog manjinskog dvorišta i navodi nas na mnoga filozofska razmišljanja, povijesne paralele i visoke asocijacije svih vrsta. Kada čovjek uzme u ruke ovu knjigu pa je prelista za trideset sekundi i vidi tablice i grafičke prikaze, postane mu jasno da ima u rukama znanstveno djelo. A znanstveno djelo se čita od natrag. Kada znanstvenik vidi popis literature, on tad zna koji su izvori, koliko je truda u knjigu uloženo, kakav

je uzorak, kako daleko ide obrada, kakve su metode, pa tada znanstvenik može otprilike i znati što piše u knjizi koju nije čitao. Da ste Nikolinu literaturu samo pročitali, mnogo bi bilo. Ovaj popis literature sugerira višegodišnji trud kako bi se do podataka došlo, obradilo i izabralo ono što ima veze s temom, kompariralo s drugim izvorima, sistematiziralo u tablice, grafičke prikaze, izvelo zaključke i stavilo u povijesni kontekst. Tako to izgleda prije nego što se počne čitati knjiga. Kad čitatelj počne čitati knjigu, on vidi da je svaka rečenica kao isklesana, nema suvišnih riječi, nema verbalizacije, tekst je gust. To je knjiga koju se mora čitati polako kako bismo uopće znali o čemu čitamo. Tablicama bi se čitatelj trebao uvijek iznova po više puta vraćati ili ih u boljem slučaju naučiti napamet jer su u njima podaci o kojima ne može biti diskusije, to je naprosto tako. Zato ja za sada neću pričati o tim brojevima. Na 8. stranici autor je, da bi obrazložio motiv koji ga vodi, dobro postavio podnaslov: „Problemi i potrebe“. Međutim, u prvoj rečenici autor doslovno kaže: „Postoji ustaljeno mišljenje da su nacionalne manjine teret za većinsku državotvornu naciju u povijesnim trenucima stvaranja nacionalne države“. Ja se osobno ne bih složio s prvim djelom rečenice i mislim da je umjesto: „Postoji ustaljeno mišljenje“... trebalo napisati: „Postoje predrasude kod pojedinih ljudi...“ Predrasude imaju ljudi koji ne poznaju materiju i koji nisu naučili gradivo. Zato je dobro da je ova knjiga izašla. U njoj su podaci koji lede krv u žilama. Ova knjiga će razbiti predrasude kod najvećeg broja ljudi koji su predrasude imali. Ali, ne kod svih jer ne čitaju knjige svi ljudi koji imaju predrasude. Najteže je pričati s čovjekom koji je pročitao jednu knjigu. On se očajnički hvata argumenta: „Ali, ja sam to pročitao u knjizi!“ A ja mu kažem: „Dragi prijatelju, vjerujem ja tebi, ali ne vjerujem onome koji je pisao knjigu“. Postoji predrasuda ako su nacionalne manjine malene da su im gubici mali. A to nije tako. Istina je najčešće sasvim suprotna. Apsolutni broj poginulih i nestalih u Domovinskom ratu kod Rusina iznosi 97 (ako su podaci potpuni), što je na gubitke većinskog naroda višestruko manje. No, gledano u postotcima, to je 3% od ukupnog broja Rusina u Hrvatskoj, a u vukovarskoj općini to je 5%. To je kao kada bi poginulo 120 tisuća Hrvata. Grafički prikaz na 57. stranici prikazuje gubitak stanovništva u Hrvatskoj od 0.5% (apsolutni broj oko 20 tisuća), dok je taj broj kod Rusina 3%, što je postotno gledano šest puta više. Na stranici 86. autor navodi da su ukupni gubici nemjerljivi. Kao prognanici Rusini su bili izmješteni na oko 40 lokacija. Zbog toga mnogi brakovi nisu sklopljeni, mnoga djeca se nisu rodila, bez škole na rusinskom jeziku mnoga djeca više ne govore materinji jezik, svi prognani nisu se vratili, a od ovih koji su se vratili, mnogi mladi su se razišli Hrvatskom i Europom u potrazi za poslom. Sahrane su česte, a krštenja izuzetno rijetka. Zato autor na 86. stranici konstatira da ova etnička zajednica broji svoje posljednje dane u Hrvatskoj. Osobno vjerujem u obnovu nacionalnog bića, dokle god postoji makar jedan jedini Rusin. Bog je rekao Abrahamu da će imati toliko potomaka koliko je zvijezda na nebu. Usporedno s tim, Rusinima u Hrvatskoj danas

može samo Bog pomoći. Zato ga ne bi trebalo psovati. Ova velika nesreća prilika je za katarzu. „Koga Bog voli, toga i iskušava...“ Rusini u Hrvatskoj ne trpe progone, ali ubrzano nestaju po modelu ugasle samosvijesti i gubitka osjećaja o nacionalnoj pripadnosti. A to nije dobro ni za Hrvatsku. Ja ne bih volio živjeti u državi u kojoj nema nacionalnih manjina. Ima nešto što svi znamo, a nitko o tome nije pisao. Čak nam i u svakodnevnom govoru ne pada na pamet ta očigledna prirodna zakonitost. Zadnjih 200 godina u Europi, nekada velike i moćne države od Baltika do Jadrana obespravlјivale su nacionalne manjine pa su izgubile teritorij koji su zapremale. Izgubile su dio teritorija. Proces se može pratiti sve do današnjih dana. Proces nije gotov. On će ići i dalje. Dezintegracijski procesi i danas traju. „Tko poživi, vidjet će“. Slično su prošle i velike svjetske imperijalne sile. I taj proces traje sada i nastavit će se. Religiozan već jesam. Sada se samo bojim da ne postanem praznovjeran. Na 18. str. Nikola Pap navodi kako su u Mađarskoj Rusini grkokatolici Mađari, a u Poljskoj rusinski narod poljske narodnosti, u Slovačkoj istočni Slovaci, a u Ukrajini Rusini su stari naziv za Ukrajince. Pap navodi da su to asimilativne teorije. Pap navodi da postoji i peta teorija da su Rusini stari autohtoni narod. Možemo još dodati da ih je u Austro-Ugarskoj bilo 12 milijuna i svi su bili u jednoj državi. Sada je teško znati koliko ih ima jer je u pojedinim državama zabranjeno izjašnjavati se kao Rusin. U bivšem Sovjetskom Savezu živjelo je tri stotine naroda, u današnjoj Ukrajini živi stotinu. U gladomoru za Staljina umrlo je od gladi 5 milijuna ljudi u Ukrajini. Spominje se 5 milijuna Ukrajinaca, ali ne kaže se što su bili po nacionalnosti i po vjeroispovijesti. Koliko je među njima bilo grkokatolika koji priznaju papu kao svog vrhovnog poglavara? Istina se može reći na više načina. Ako se govori istina. O tim temama napisane su rasprave. Istina ne piše u jednoj knjizi. Istina piše u više knjiga. Bolje je ne počinjati priču o tome je jer bi to bila digresija. Toga je bio svjestan i Nikola Pap koji je o tome puno znao, ali je tu temu dotakao. Kada čovjek počne čitati kratke biografije poginulih, on tek tada vidi kakav je veliki posao Nikola Pap obavio. Svaki poginuli je jedna knjiga nenapisana. Ima tu i legendarnih ličnosti. Ima i ljudi koje spominje hrvatska ratna i vojna literatura. Osim hrvatskih branitelja, većina poginulih su radnici, seljaci, kućanice, često ljudi visoke životne dobi, uglavnom ubijeni u svojim kućama poslije pada Vukovara. Bilo je među njima i teških bolesnika koji su čekali svoju prirodnu smrt. Kome su oni bili opasni? Da stvar do kraja bude apsurdna, JNA je ubijala i partizane koji su je stvorili. To je knjiga koja se čita polako, a na mjestu poginulih njihove biografije čitaju se najsporije. Čim otvori knjigu, čitatelj će odmah opaziti da je knjiga pisana dvojezično i s dva pisma. Jedno od njih je latinica, a za drugo ćete vi reći da je ćirilica, a ja ću reći da to nije istina. Ne vjerujte svojim očima. To je rusinsko pismo koje se u devet slova razlikuje od ćirilice na našim prostorima. Šteta što ta slova nisu navedena na početku knjige. Eto još jedne prilike za podozrenja i predrasude. Zanimljive su paralele. Već je rečeno da je broj poginulih i nestalih Rusina

u Domovinskom ratu 97, što iznosi 2,98% tj 3%. To je kao da je poginulo 120 tisuća Hrvata. Već je navedeno kako je apsolutni gubitak stanovništva u Hrvatskoj oko 20 tisuća ili 0,5%, a kod Rusina taj broj je 3%, što je šest puta više. Broj zatočenih u srpskim logorima kod Rusina je 127. Od 3253 Rusina u Hrvatskoj to je 3,9%. To je kao da je bilo zatočeno 160 tisuća Hrvata. U knjizi nije naveden broj svih zatočenih u Hrvatskoj, ali očigledno je da je taj broj kod Rusina višestruko veći od ukupnog broja u Hrvatskoj, ako se gleda u postocima. Od 3253 Rusina u Hrvatskoj, 356 sudionika je Domovinskog rata, što je 10, 94%. To je kod Hrvata oko 440 tisuća, a to je od prilike ukupan broj hrvatskih branitelja. Tu bi se podaci podudarali. Šteta što u knjizi uz ukupne brojke nisu navedeni i postoci jer se tek u komparativnim analizama vide dimenzije zastrašujućeg stradanja jedne od najmanjih nacionalnih manjina u Hrvatskoj. No, najvažnije je da je knjiga napisana. Napisano ostaje dostupno svima za analize, a postotke i komparacije može svatko izvesti, premda nisu izrijekom navedeni. Ako čitatelji budu imali motiva i strpljenja. No, već sam rekao da se ova knjiga čita polako. Na stranici 10. Nikola Pap navodi: „Budući da su Rusini najzapadniji pripadnici istočnih Slavena pripadaju grčko-bizantskoj kulturnoj sferi, a u njihovom kulturnom biću postoje i elementi srednjoeuropskog kulturnog miljea. Kako su Srbi pripadnici grčko-bizantskog kulturnog kruga, pojedini krugovi pogrešno Rusine izjednačavaju sa Srbima što nanosi velike neugodnosti ovoj etničkoj zajednici“. Nikola Pap o toj temi jako puno zna. To čovjek vidi tek kad počne pričati s njim. Međutim, ljudi koji puno znaju, kada odluče nešto napisati, uvijek upadaju u jednu te istu zamku. Oni imaju znanje i oni polaze od pretpostavke da i drugi ljudi imaju znanje i da to ne treba detaljnije objašnjavati jer to svi znaju. No, problem je u tome što pisac nikada ne zna kome će knjiga doći u ruke. Znanstveno djelo piše se i za one koji ne znaju ništa jer mogu izvući sasvim suprotne zaključke. Slušao sam predavače koji su otkrili nešto važno za svijet, za čovječanstvo. Njihova otkrića zovu se po njihovim prezimima. Ipak, ti ljudi malo koga su naučili. Pričali su nam kao da smo mi njima ravni, kao da mi već znamo sve to. Zato su studenti učili iz knjiga. U knjizi Nikole Papa spomenuta je Užhorodska unija 1646. i Brest-Litovska unija 1596. g., ali čitatelju nije objašnjeno što je to. Tim povijesnim aktima prije 400 godina Rusini su priznali rimskog papu kao svog vrhovnog vjerskog poglavara, po čemu pripadaju zapadnom kulturnom krugu. A to u knjizi ne piše. Po tome su Rusini grkokatolici bliski katolicima bilo gdje u svijetu. Osim ako Rusin nije ateist. Makar su prije četiri stoljeća priznali papu kao svog vrhovnog poglavara, Rusini su zadržali grkokatolički istočni obred u bogoslužju, što je papa Ivan Pavao II. cijenio i navodio kao dobar model za jedinstvo svih kršćana. Nažalost, u drugoj polovini 20. stoljeća veliki dio Rusina prestao je prakticirati vjeru i odbio se od crkve te za njih nije ispravno reći da pripadaju grčko-bizantskoj kulturnoj sferi. Možda su se odbili od crkve upravo zbog toga. Osim toga, istini za volju treba reći da je nekoliko rusinskih ateista karijerista prokazivalo

svoju subraću koja idu u crkvu i zlostavljalo ih zbog toga na poslu. Kako se danas u bogoslužju sve više uvodi narodni jezik niti za vjernike nije ispravno reći da pripadaju grčko-bizantskoj kulturnoj sferi. Rusini su tijekom stoljeća trpili, pa i danas trpe otrovne ili suptilne progone većinskog naroda u državama u kojima žive. U nasilnoj mađarizaciji Rusini su morali prihvatiti mađarska prezimena, pa se i danas u dokumentima piše tim prezimenima, ali među sobom ta prezimena u svakodnevnoj komunikaciji ne koriste, nego se nazivaju svojim starim prezimenima. U nasilnoj mađarizaciji Badarkov je postao Segedi, Đuranjov i Matov postali su Pap, Andriškov i Bandurikov postali su Nađ, Bogmekov je postao Tot, Harhajov je postao Harhaji, a Onderov, Hricov i Filjpkov postali su Kiš. O sadašnjem nepriznavanju Rusina u zemljama srednje i istočne Europe, već je rečeno. No, također Nikola Pap kaže da neki povjesničari Rusine prikazuju kao Ukrajince, ali ne kaže gdje žive ti znanstvenici. Ja tvrdim da ne žive u Poljskoj, Slovačkoj, Češkoj, Austriji, Mađarskoj niti Rumunjskoj. Rečeno je da ukrajinski znanstvenici smatraju da je „Rusin“ stari naziv za Ukrajince. Danas se sve više čuju i suprotna mišljenja da je naziv „Ukrajina“ novi naziv za Rusine. Najpoznatiji svjetski rusinski povjesničar, sveučilišni profesor iz Kanade Robert Paul Magoči, kad ga pitaju tko su Rusini, on u prvoj rečenici odgovori: „Rusini nisu Ukrajinci.“ A onda počne objašnjavati tko su zapravo. Stari autohtoni europski narod koji je u Austro-Ugarskoj brojio 12 milijuna ljudi. Duge su priče o povijesti i porijeklu Rusina. One pišu u više knjiga. O tome ne treba sada pričati jer bi to bila digresija. Rusini danas uživaju najveća prava u Rumunjskoj i Hrvatskoj. Premda su u Rumunjskoj jedna od manjih nacionalnih manjina, oni tamo imaju svog predstavnika u Parlamentu koji zastupa samo njih. Zaključno, bilo bi dobro da Rusini na našim prostorima ostanu, da ne iščeznu jer bi to bio gubitak ne samo za njih, nego i za Hrvatsku. A ako bi ne daj Bože i iščezli, ova dokumentarna knjiga Nikole Papa ostat će za stoljeća kao vrijedan dokument o njima. Ostat će napisano. Po tome bi Rusini bolje prošli nego Etrušćani. Objektivno pisano djelo Nikole Papa nastojao sam prikazati na objektivnan način. Bez emocija. No, na kraju dozvolite mi i malo subjektivnosti. U knjizi među poginulima je i moja majka. Imala je 71. godinu. Pred koju godinu operirala je rak. Ubijena je dva dana poslije pada Vukovara pištoljem u sljepoočnicu na svom kućnom pragu zajedno s mojim ocem od 82. godine koji je prije nekoliko godina prebolio moždani udar. Za ta ubojstva nitko do sada nije odgovarao. Moji roditelji čekali su prirodnu smrt. Ali, to im nije dopušteno. Zato, sve napisano posvećujem svojim roditeljima, a potom i svim žrtvama Domovinskog rata.

Tomislav Mišir

СИЛВО ЕРДЕЛІ

(Петровци, 08. 06. 1930. – Петровци, 19. 07. 1996.)

Діла:

У ЛЕШИКУ ПРИ ВАЛАЛЄ („Руске слово“ Нови Сад 1977.)

НАСПАК ШВЕТА (КУД „Яким Гарди“ Петровци и Союз Русиных и Українцох РГ, Петровци 2005.)

Силво Ерделі – самородни поет-селян, шкорванчок ровнінскей бразди, син польоха и валалу („хлебобоб, жайворонок“).

Думам же слова у наслове найудатнейше здогадују на „чловека за вичне здогадоване“ (як написал Данил Гарди) або на „поету з народу“, чийо писні „перша гарадича медзи нашу народну шпиванку и уметніцку поезию“ (як написал Дюра Латяк). О тим же не написал „так схопно як школавани поета, але – щиро“ дало би ше вельо и длуго бешедовац... Поетове ше не „школюю“, их у рижних штредкох (с)твори ЖИВОТ, хтори их „инкубуе“, „инспируе“ и принеше нагоди же би „шпивали“ – весели, радосни, нагнівани або смутни... А „схопносц“, стил, лексику („лексеми“) даваю образованосц и животни искуства, ширши або узши горизонти...

Бачи Силво (любел кед зме го так волали) не же сцел писац писні („шпивац“) и зложиц од ніх збирку, исц их интерпретовац по „митингох поезиї“ (бул лем на єдних „Струнох шерца“ у Руским Керестуре) – вон МУШЕЛ шпивац, бо бул „автохтони“ (самородни) син штредку у хторим прежил цали живот, у хторим його „струни“ непрерывно (як гевти на харфи) були нацагнути за сензибилни дожица, чувства за тото цо його соселяне не обачовали иншак, лем як скромни валалски живот, часто и як трапезу. Бачи Силво писал (як то замерковал Василь Мудри) „тото цо чувствує, а висловує так як зна и може: дома, у хліве, на ораню, на улїчки...“. Нет у нього „маниризму“, яки по моїм думаню (а досц ми познати вельки шветово кнїжовносци: англійска, америцка, немецка, французка, италянска), зоз штучним надраженьом – и зоз темами и формами и стилем як у „интеррегнуму“ медзи позну ренесансу и бароком або у „неокласицизму“ 19. сторочя – инвентивно обтерховал красну поезию цивилизованих штредкох духовней култури. Кажде слово цошка означує „денотує“, ма свою „денотацию“ (перше, конкретне значене). Поетове у нїм видза и „конотацию“. Тот цо слово и „кон-нотирує“, на цо нас здогадує, на цо асоцирує. Раз сом на „Летней школи“ наших руских и українских дзеццох бул на школскей годзини на хторей дзеци (штредньошколски возраст) читали и анализовали приповедку „Хмари“ (Михала Ковача). Од ніх ше вимагало же би ю знали пречитац и похопиц, и виприповедац ей змист. Двойо млади ше любя, але їх щесцу грожи „хмара“ – по думаню родичоха не треба би ше побрац, бо там нет „талу“.

Попробовал сом дзецом потолковац як од водовой пари (зоз гарчку у кухні або хмари у атмосфері) настал социялни „шаркань“, цо то „денотация“, а цо „конотация“, цо „компарация“, а цо „метафора“. Але, не розумели вельо з того. Не маме (ище ані нешка) ані шоровей порядней настави язика, а поготов не кніжовносци, а у ней поготов нет „стилистики“. Не „школуєме“ поетох, а маме их, слава Богу, надосц. Кед еден зоз верзиранших писательох сцел єдному сримскому-петровському поетови потолковац же би могол дакус „брушиц“ стихи, хасновац „стилски фигури“ итд., „Стари дуб“ (як го бачи Силво почитовано вола у єдней своєї писні) гварел же вон „надосц пише, а ніч не сцера – сцера не зохабя другим. Вон бул скравец, та стихи писал на цидулках на хторих були пропорції за облєчиво, а не до нотеса у кишенки, або по хлівним муре, як цо то робел бачи Силво, же би не забул стих хтори му праве „пришол на розум“.

„Теорию кніжовносци“ най розвиваю критичаре – вони знаю критиковац и писню и прозни твори, але би их найчастейше сами не знали написац. Так ми мали и маме, з обидвох бокох Дунаю, та и у Петровцох, писательох и поетох надосц (даєдних начишліме, даєдних не – уж як ше „компилянтом“ пачи), а медзи німа красне место припада и Силвови Ердельовому. Не правме з нього „гарадичу“, ані у рецензийох, бо вон вельо вецей од того... Силво Ерделі припада и географски и културно нашому рускому ареалу: вон (по)знал Бачку, Срим и Славонию, а найбаржей Петровци, зоз хторих, випатра, дакус далей (од)путовал лем кед ишол до ЮНА (до МАКЕДОНИЇ). Найчувствительнейши, найдожитши, найширши му, прето, писні зоз сримску, петровску або любовну „арому“, „любовну“ кед ше дотика „милей“, роду, краю, ровніни, поля. „Заорана плодна бразда“, на хторей станул з коньми, шеднул на плуг же би исти час записал стих писні ровніни – хтори му „пришол“, а же би не „сцекол“ – то чувства „сина польох“, „птичка мила кед зашпила – то чувства висоти“. А „розквитнути дrevка, квецце – то писня красоти. Не так давно сом на „Петровским дзвону“ пречитал свою писню „Параст и шкорванчок“, ХТОРУ Петровчане привитали як памятку („Ин мемориам“) на бачика Силва, а не сцел сом толковац (з тей нагоди) цо значи строфа: Щиро лем тоти двоє браца на жеми и синім небе ору, лєца – од шерца шпиваюци себе“. А значи праве того: же бачи Силво ШПИВА ДОК ОРЕ, плугом крачаюци за плугом, а шкорванчок ШПИВА ДОК ЛЄЦИ гет високо на Небе. ФАХОВЦИ гваря (и пишу) же лем шкорванчок шпила док лєци – шицки други пташки шпиваю док мирую: голуби гуркотаю на закрицу, соловей шпила у трави або черяку, векша часц „птичох“ на конарох... У поезії вельких народох поетове писали „оди“ (святчони писні похвали) и „дитирамби“ (тиж так и похвали и „словопойки“) – шкорванчкови (укр.: жайворонку), птахови зоз бразди, шивому як жем („мимикрия“!). Английски академски словнік наводзи же „lark“ (= шкорванчок) – то мали птах пира шивого як писок и з длугима „пазурами“

на ножках, що особливо прикмети „небесного шкорванчка“, а то праве тот цо бачикови Силвови так крашне шпивал „писню висоти“. Того небесного шкорванчка наволюю „skylark“, а описую го як „шкорванчка хтори спирално леци до велькей висоти „ШПИВАЮЦИ“. Єст шкорванчок и зоз кресту и зоз рошком, и червених и побрежних, а єст и присловка хтора тиж оправдує „побратимство“ нашого поети зоз тим птахом: „Rise with lark“ значи: „Ставац барз вчас“, односно буц вредни. Чи вец не на чесц бачикови Силвови кед ме здогада на шкорванчка? Ище гу тому: Немци у своїм академским словніку записали: „Die Lerche“ (шкорванчок) – спада до фамилии птахох хтори шпиваю, пире маю шиве як писок, а найчастейше жию на „отвореном терену“ (т.е. у ровніни!). „Розквитнути древка, квеце – то писня красоти“ – тиж пише Ерделі („Писні мойо“).

„Квитки, квиток, квеце“ – барз часто спомина у своїх писньох, але у конкретним значеню. То идзе аж потамаль же му „мила“ кед ишол за вояка „на драгу дала квиток“: най го допатра, бо кед квиток спрєє – любви конєц, а кед о(б) станє желєни – вирна му фраєрочка! Ту нет ані компарациї, ані метафори, ані символу, ту квиток у черепчку яки ма залївац на вояцким орманчику! Медзи „нєлапшнима“, нєдожитима писнями спомнул бим, у ствари, шицки зоз вояцкого (македонского) „циклусу“ – то я наволюєм „трибуте“, хаснуюци англійске слово хторе значи „допринос, дажбину ...“, та аж и „порцию“, гєвто цо ше муши дац – ту як „длуство“ идеології хтора нас (сцєли ми то або нє, свидоми того або нє) окупировала, бо нам була дана зоз тедишнім одховом.

Ма наш поет и такв. „общи места“ (латитуди“ = „platt“ = равне, а „latituda“ = (географска ширина) як, нпр., у „Писні розходу“: зохаби родни край, нє будзе вецєй старговац квитки цо нам их дава май, цудзина цудза, а и далєка – там го, младого, робота чека... Або у „Одгуки до войны“: розходзи ше з „милу, а кед ше нє враци – „будзе на ширим войновим полю: кед го найдзе же лежи мертви, най нє плаче над його долю, але най му цело положи до родней жеми...“. Ище нє пошол, а уж антиципує же погинул, а „мила“ най би була аж и „косовка девойка“. Аж и у „Руснаковой мацери“ єст общи места: вона мац „велїх (обовязково?) дзецох“, хтори маю барз славну прєшлосц, любя шицко руске, цудзе почитую... итд., вона „мац вредних рукох цо любя ровніну и єй поля красни, люби дом, сушєдох, родзину, власни дзеци, почитує мужа...“. На концу: мацером ШИЦКИМ пожадайме широ „многая літа“! Цалком иншаки, дожитши, вельо баржей уметніцки змист „Руснаковой мацери“ Михала Ковача: у тей социалней лирскей писні оца нєстало, мац сама хова сина, од роботи, биди и жалю умера, а син остава сам и „Руснак вироснул на бразди »у газдик“, нїяк ше од ней нє „одліплює“, але пре биду, а нє же би ю барз любєл!

У „Писні дзивчини“ сами „латитуди“, ту и квитки, и ноци, и тополї, и витрик и малженство як животно драга“. А „У смутку“ – од дижджу опадує квитки,

а „милу“ „пожалую смутки“, бо ей „мили занавше одходзи“, але – не знаме дзе?! А смутна „мила“ и плаче „У заградки“, бо мили „полюбел другу, бо вона не ма „талу“ (немецке слово „Teil“ = часц дачого, часте слово на длугих языкох валалских бабох!). „Ой, богатство, чом ше з того швета не страциш...“ наівно закончує писня.

Любов гу польом, рускому роду, ровніни (моцнейши му писні кед пише о Сриме як гевти кед спомина Бачку, та аж и бегель!). У писні „Дує витор“ симпатичней и по змисту, находзиме приклад „метрики“, яка випатра Ердельови найбаржей одвитує. „Дує витор, дує моцно и конари ламе, як то смутне жиц на швецце кед ци шерцо саме“. Писана є у катренох зоз складами у стихох 8, 6, 8, 6 и римованьом другого и штвартого стиха. Наш поет Силво Ерделі дакеди инспировани и зоз народну писню, руску або українску, дакеди з писню другого автора – замерковали рецензенти. Вон то не криє, змист дава свой, а „жанр“ аж и збогацує.

Кед бизме за писню „При цихим гаю“ поведли же здогадує на „Не шуми калинонько“, цо вец повесц за „Думи мойо“!? Писня „При цихим гаю“ закончує и смутно и (поведла би нешкайша младеж) – цалком „COOL“: „Шварна дзивчино“, гварел поточок, „прешол сом швета, паметай, твой несудзени уж другу любви и ти го вецей не чекай“. Дзивчина слова слухала и поцихучки шпивала: „Кед другу любви, цо ми до того, ша и я найдзем себе милого“. Сцел би бачи Силво буц и „бетяр“, та у едней писні „шпива“ аж и „натуралистично“: „У шерцу полни сом гніву и горчини“ – започина писню „здогадоване“, у хторей и тоти стихи: „...зоз вином сом гашел жажду гарла свого, а любов напавал на устох дівцох“. Кед же ше и „залецел“ з тима стихами, не залецел ше, верим, зоз „дівциами“ – то ма буц слово редактора з другого боку Дунаю! „Анакреонтитар“ бачи Силво не бул, гоч ше з даєдними писнями „притульовал“ и богом и Бахусови и Дионизийови. Кед и „пил винко“ у „валалскей карчми“, вец муши буц же го пил сам, за столом з боку и же не бул у живоце превельки пияк, бо му писні о карчмох и пиякох социялни, рефлексивни, аж и едукативни, писани з дистанци, недожити. „Розбуйдошени“ мотиви старогреческого поета Анакреонта (6. сторочє скорей Христа) як вино, любов, дружтво, танец – йому страни, не може ше „опуциц“, пише як даяки „социялни душпастир“.

У даєдних писньох Ерделі як да „антиципировал“ (предвидзел) и даєдну нешкайшу ситуацию у дакеди идиличним валале. У „Писні Червеной ружи“ барз привитує шицких Руснацох у швецце, та и у бувшей держави, та так и Руснацох у Босни – цо би поведли нешкайши „мудри“ нащадка Українцох хтори до Босней присельовали як „Русини“ за хторих нешка не барз дзбаю?!

„У хотаре“ – пожовцело в полю жита, зарнами узрети – у валале велї хлапци ище не женети“. Цо на то поведза петровски и миклошевски легине, хтори аж

и планую путовац по млади до України?! Вшеліак же не заобидземе писню „Петровски дзвон“ зоз хтору ше каждого року „отвера“, започина тота наша манифестация. Ту и брат и шестра, Руснак и Рускиня, младеж, и наш род и ровніна, и моцни дзвон „збера шицких гу себе нас“, з далека бо дзвоні надалеско, а и одгук ма. Просторна димензия заступена. Кед бим я редиговал тоту писню, треци и штварти стих остатней строфи глашели би: „а дзвон петровски дзвонел з давніни и тераз дзвоні и дзвоніц будзе!“ Най би у писні була и ЧАСОВА ДИМЕНЗИЯ (тераз пише же „же дзвонел з даліни“!), бо час як „штварта димензия“ облапя шицко друге, чи не?! Добре хаснована „ономатопея“ („Дин-дон, дин-дон...“), зоз хтору писня була „cantabile“, та є „компонована“. Я наприклад, о „Петровским дзвону“ мам два писні: „Най дзвоні дзвон!“ и „Елегийна ода“, але обидва рефлексивни и не бул ми цель же би ше их шпивало. Я ше намагал же бим мал сонет и акро стихи, а бачи Силво писню просто дожил.

„У лешіку при валале“, у писні по хторей насловена цала збирка, поет заш меркує у своїх звичайних катренох, на риму другого и штвартого стиху и на число складох (8,6,8,6), та не чудеє же и тота писня „компонована“. О змісту – ніч! Сладкави... Цикава (и красна) писня „мертвому поетови“ – усудзуєм ше твердиц же то бачиков Силвов ВЛАСНИ ЕПИТАФ, епитаф самому себе! „Тераз“ – писня елегична, смутна. Младосц прешла, ешеньска ружа прее, власи шивею, бриги приходза, а „вельо раз СЛИЗИ з очох ше лею“. Писня як да писана медзи остатніма, пред шмерцу – теди кед бачи Силво (мам го знятого на касети новосадскей ТВ) шедзел на драже на лавки, а „слиза слизу здоганяла“. На початку Отечественей войны питал ше новинарови о ситуациі на нашим подручу – ТЕРАЗ, кед война уж прешла (бачи Силво умар 1996. року), а „нашо подруче“ було ище окупироване, и бачикови Силвови було ясне цо ше случело – и „на подручу“ и у валале... Розуми ше: писня писана давно скорей, вошла до збирки виданей 1977. року! А його „credo“, цали його живот шкорванчка хлебороба, сина польох, ровнінскей бразди и валалу, була лем идила яку описал у єдней строфи писні „Ой задуй витре“ у хторей шпива о „милей Рускині“. „Вона мне любі як и ровніну, а ведно зо мну и нашо поля, робота складна, шатва и жатва, то наша доля“. Нігда вецей такого скромного, цихого шесца.

(Храце – Загреб, 03.09. 2008.)

Мирослав Киш

Нови кніжки

Агнетка Костелник Балатинац

Агнетка – Agica

Початком октобра того року, праве пред саму 35. Културну манифестацию „Миклошевци“, вишла зоз друку илюстрована збирка приповедкох за дзеци Агнетки Костелник Балатинац „Агнетка“.

Авторка хтора читательскей публики у нашим штредку уж позната як писателька за дзеци по илюстрованей збирки поезиї „Їжик Мижик“, на тот завод свойо приповедки преложела и на горватски язык, же би свойо твори приближела ширишому читательскому кругу. Збирка составена зоз 10 приповедкох о одрастаню дзивчеца на валале и у себе бизовно ма досц автобиографски прикмети, понеже и сама авторка одросла у Миклошевцох и на тот способ родимому валалу и власному искуству врацела бліщацосц хтору од вше мали у ей шерцу, гоч як младе дзивче пошла з валалу, вше ше му врацала и враца. Була то нагода же би на 35. Миклошевцох дораз була порихтана и промоция новой кніжки.

Сама авторка наглашела же ей главна юнакиня – дзивче Агнетка – достала праве тото мено зоз жаданя же би ше афирмовало тото старе, кус занедзбане руске мено. Рецензию за кніжку написла ише една поетеса миклошевских кореньох Агнета Бучко Папгаргаї, хтора наглашела же: „Зочени зоз сучаснима елементами, хтори представляю швет терашніх дзецох хторим тоти приповедки наменени, и чийо интересованя цалком иншаки як цо були у чаше Агнеткового дзецинства, заш лем думам же розвой фантазиї и любов гу краси при дзецох може лем збогациц и їх дзецинство, и же су значни за їх розвой як особох. Вредносци як цо доброта, любопитлівосц и власна фантазия – треба же би були вредносци хтори характеризую чловека як особу, не лем прешли генерациї дзецох але и терашніх и будущих.“

Кніжка илюстрована у фарбох, ма 88 боки Б5 формату, сама авторка выбрала илюстрациї и порихтала ю компютерски до друку. Главна и одвичательна редакторка Вера Павлович, лекторка за руски язык Мария Вулич, лекторка за горватски язык Андрея Магоч, а кніжка друкована у друкарні „Цертис“ д.о.о. у Церней.

Кніжка вишла у виданю Союзу Русинох РГ як видавательни проєкт за 2020. рок, за хтори финансйни средства дозелел Совит за национални меншини РГ.

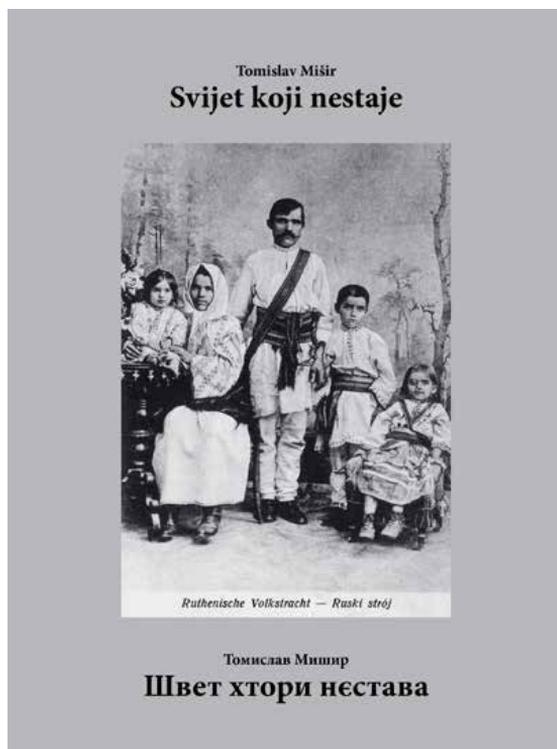
Вера Павлович

Нови кніжки

Томислав Мишир

„Швет хтори нестава“ – „Svijet koji nestaje“

Штредком новембра того року зоз друку вишла збирка поезиї афирмованого руского и горватского писателя и поети Томислава Мишира „Швет хтори нестава“. Слово о штвартей збирки поезиї на руским язике истого автора (перши три маю назви „Красни часи“, „Кед швичка догорює“ и „Стара Европа ше похорела“) и вона тиж вязана за авторово здогадованя на швет „хтори исновал, а можебуц же исновал лем у мрийох зоз початку 20. столїтя. У тим швецце шицко було иншаке и спрам мири человека“ – як написала редакторка Вера Павлович у своїм огляднуцу.

Писні преложени на горватски язик и друковани су у форми жвератка, же би читательови хтори чита руски текст пред очми бул и исти текст на горватским язике, але и читательови хтори не розуми руски язик оможлївене же би видзел и зациквел ше за руске писмо и язик.

Писні подзелени до 14 циклуcox и не маю наслови, писани су у шлебодним стиху, а врацаю нас до идеализованого, але и трагикомичного швета пейдзешатих рокох прешлого століття, у хторих ше на руских валалох жило иншак як нешка.

Рецензії за кніжку написали Ирина Гарди Ковачевич, афирмована поетеса и новинарка з Нового Саду и проф. Нина Салатович зоз Винковцох.

Ирина Гарди Ковачевич у своєї рецензії под насловом „Од гагиографії по баналії“ медзи иншим пише: „Непреривно ше чиряци до памяток, як цо то робя людзе на прагу старосци, кед человек о дожитим роздумує як даяки библийни мудрец, дзекеди имитируюци запаметаних старих людзох котри йому преношели животни мудросци, а дзекеди аж рушаюци ше по оштрей граніци медзи поучну глосу и анегдоту, зна тоту оштру граніцу прекрочиц и спаднуц до баналносци валалских плеткох.

Мишир хаснує, а дзекеди и злохаснує тото богатство котре у себе зачувал. Охрану од тих падох ма у статусу дзецка котри у себе затримал, подцагуюци виразно або допушуюци най ше то подроумює, же вон лем преноши, приповеда о тим як тото дзецко у нїм видзело и цо видзело. Часто нас схопно заводзаци – нїби я то лем так, а у сущносци вон здумано одкрива велї чловечески прикмети, манипулативни, але и добродїйни характери, нерозлучну животну мишанїну добра и зла, сирову и нелитеризовану. Кед напушує ракурс дзецка, вецка ше поставя до позиції припатрача, дзекеди критичара, а скоро вше з ироничного и дистанцированого, видвоює чи пообшує своєю кратки прикази котри нароком поскладад до стихох, же би их нїби поетизовал, цо ма цинь романтики, а хтори уствари крадучки приповедки о Руснацох, детерминовани зоз язиком котри не тельо у вокабулару, але баржей по своєї гномскей форми здабе на архаїчну руску бешеду. Ширише патраци, ситуації описани у тих стихованих причтох, ту бешеда о паметаню людзох чийо животи омеджени зоз невигодними животними условиями малого стредку, малей заєднїци у кождим смислу, котри ше од нїх не знали як, або и не мали дзеки, ошлебодзиц...

Тримаюци ше безпечносци визири недефинованей опредзеленосци у кождей описаней ситуації, Мишир нам виклада тото цо у його авторскей кошарки и, кед зме уж спомли параболу кирбая, премишує кожди предмет на способ схопного спреводзкоша з кульками под шкатулками зоз ширкох, та гоч думаеме спочатку кед почне же знаме яки будзе конец, аж нам и не вше ясне яку нам то слику направел пред очми, як у газардним бависку „тераз ме видзиш, тераз ме не видзиш“...

А Нина Салатович наглашує: „Як цо евидентне, збирка и тематично и просторно вязана за авторово дзединство, за Петровци. Тоти писні у сущносци миниятурни слики живота звичайного малого чловека, лепше поведзене анегдоти у хторих преплечени правдиви и фиктивни збуваня, то слики фамелиярного живота руского валалу и хторим ше робело, умерало, любовало и шніло. Централне

место у тих здогадованьох на прешли живот ма авторов дідо од хторого нашлід-зел животни принципи хтори з правом можеме наволац ренесанснима. Бо, поет ше у каждом стиху виражує оптимистично, активистично, гармонично. Спрам того, суцносц же би человек жил у складзе зоз шветом и самим собу.

Фундаментални мотиви тей збирки ерос и танатос (любов и шмерц) хтори зоз фобосом (страхом) творя три основни мотиви шветовой літератури.

Цо ше дотика страху, його нет у тих писньох бо ше наш человек не бої. Не бої ше ані живота, ані шмерци. Идзе єй вочи з виру до Бога и Матери Божей. Бо наш человек таки, любі и роби. Роби зоз писню хтора го провадзи на немирних животних драгох. А на концу оставаю лем здогадованя зоз хторих черпаме моц за дальше путоване. Источасно то и идейне поручене хторе автор посла читательней публики.“

Кніжка ма 220 боки, А5 формату, редакторка Вера Павлович, лекторка за руски язык Мария Вулич, лекторка за горавтски язык Андрея Магоч, а технічни редактор Желько Дебелюх.

Збирка поезії вишла у виданю Союзу Русиных РГ як тогорочни видавательни проєкт хтори финансино потримани з боку Совиту за национални меншини РГ.

Вера Павлович

Любов

Любов
то заря слунка у оку милого,
Любов
то ошмих ніжносци у оку милей,
Любов
то швет як зоз сказки створени,
Любов
то место дзе живот весели
и неприкосновени.
Любов
то цошка невиповедзене,
прекрасне и миле,
до живота уткане,
зоз животом преплецене.
Любов,
ніч не кошта,
задармо ше дава,
але нігда не даремно
бо ше задарамо и прима.
Любов, любов ци свою давам,
на любови твоей Богу дзекуєм,
Любов най у живоце нашим панус
и швет, любов, най шицким нам збудує.

Агнетка Костелник Балатинац

Дакеди було

Порозтресани ягоди

Од кеди ше нашо людзе приселели зоз наших, старих горніх крайох ту на тоту ровніну, зоз собу ту принесли и свою чесносц и вредни руки, и на тото були вше у каждой хвильки пишни. Медзитим, после штерацетого року прешлого вику и после вельо рокох злагоди у тих крайох, нараз ше зоз приходом велького зла на тоти простори знемирели и нашо, мали людзе, а то пре тото же пришла велька война. У тей велькей войны дзе войовали вельки народи, не були вихебени ані мали народи, таки мали як цо и ми Руснаци. Кед брали младих людзох до войни, наишли шором та до воєних шорох побрали и Руснацох, а войска на тих просторох були рижни.

Так єдного нашого молодого бачика єдней цмей ноци зогнали и одпаковали до партизанох. Дома му остала млада жена зоз малючким дзивцецом. Бул маєтни, прето же му уж оєц умар, та после того як ше подзелел зоз шестрама достал и тал. Окрем того, и жена му була зоз богатого роду.

Кед го так єдней цмей ноци одогнали до партизанох там владали и окреми правила хторих ше требало притримовац и гу нїм ше требало и прилагодзиц, бо у противним були применьовани присилни методи превоспитованя. Тот млади бачи ше на тот нови нехристиянски и розпусни способ живота швитко прилагодзел и жил там далеко од свойого обисца вшеїяк. Прешли му так там даскельо роки розпусного живота, але пришол кєнец и тей и такей войны, та ше тот бачи єдного дня и дому мушел вращиц.

Було то шицко у шоре, але, длумал вон! Як ше тераз вращиц гу єдней єдиной винчаней кед там дзе вон бул, було нательо красавици хтори ше могло так легко каждодньово заменьовац. Єдна му окреме приросла гу шерцу, але цо тераз робиц кед го дома вирно чекала винчана зоз їх дзивцецом!

Таки у длугорочней войны превоспитани, одשמелел ше, пришол дому и зоз дзверох ше почал возношиц, дошпинтовац и вадзиц ше, и кричац по обисцу зоз намиру же би ше жена злекла и похопела же гоч є и богата и зоз богатого роду же є ту у тим обисцу звишок и же вон жада од нешка жиц з иншаким животом!

Чи на щєсце, чи не, його жена тото швидко похопела и одселела ше до своєї маєтери, до другого валалу.

Таки гербни у думкох же приведзе другу и то не Рускиню, аж теди подумал же друга не будзе сєц на валале жиц и на полю робиц як його винчана, зоз хтору на Библиї за живот док их шмерц не роздвої пришагал.

Неодлуга му ше указала нагода же ше як прекалени борец у войны, може колонизовац до варошу и там достац и красну хижу и добре плацену роботу! Пристал

вон на тото и неодлуга ше му то и зисцело. Достал вон у варошу хижу, там приве-дол другу жену хтору упознал под час войованя и думал же тераз будзе щешліви!

Приповедали людзе же му работа була така же му требало лем на якишик гомбички мерковац и кеди нскеди подаєдну прициснуц и ніч вецей, а шорова плаца приходзела каждого мешаца... Медзитим, там на работи ше приповедало же ше у Немецкей може вельо вецей заробиц и вельо лепше жиц як ту. Окрем того, тоти исти приповедали же як там у Немецкей ест вельо красавици хторим хлопи у войни ширцом Европи позохабяли свойо косци, та же ше там може мац таки красавици и тельо кельо ше на руках пальци ма.

Слухаюци тото вон ше спажерел, та надумал пойсц там же би и таки живот покоштовал. Кед там пошол, пошвидко достал и роботу на хтору ше не могол поносовац. Робел, достал плацу и рушел жиц з таким животом на яки ше дома, у своїм краю преїг приповедкох спажерел! Там себе такой и авто купел.

Жил так себе даскельо мешеци и тоти красавици го так обрали же кед остал без пенєжох, остал сам и без шицкогo. Бо то там так було и теди, а тераз ише и горше. На работи окрем даєдного пайташа не мал нікого другого.

Єдного пополадня пошол до пайташа, думуюци же то так як цо то у нас, пойдзеш до пайташа як на госцину. Там, медзитим, иншаки звичяї пановали, а так там и нешка.

Кед пошол до пайташа, вон му указовал и хвалел ше же яки му попорасни двор, обисце, заграда. У його загради видзел и красни узрети ягоди. Спажерел ше, а пайташ го зоз німа не понукнул. Неодлуга го пайташ и випровадзел дому.

Смутни бачи, драгом себе почал роздумовац о тим же дзе вон то и нач ту пришол.

Почал ше здогадавац же як то у нас, у нашим краю, як то кед ше ту до дакого пойдзе, як понукаю и зоз пицом и зоз едзеньом, и з рижну овоцу. Гоч дома и худоба, але человек нічого не остане жадни же би ше на дацо спажерел, а тото не достал. „Як цо ше я нешка“ гварел вон „спажерел на тоти, як намальовани пайташово ягоди, а не коштовал сом их.“

Без марки у кишенки и полни смутку у своїм шерцу рушел по варошу до сво-його квартелю. У тей хвильки дзвигла ше велька буря и почал падац диждж. Цо би падало, але воно ляло як зоз кабла. Бачи ше нагло скрил под якушик стреху. Кед буря и паданє престало, по мокреї калдерми бачи рушел дому. Драгом мушел преїсц и преїг єдного велького пияцу. Преходзаци през пияц, драгом наишол и на порозтресани ягоди, цо их потрацели людзе цо их предавали кед од дижджу и бурі сцекали. Вон ягоди позберал и зоз німа загашел жажду на ягоди цо их видзел у пайташа Шваба, хтори го зоз ягодами не понукнул.

Теди похопел же би було найлепше ше позберац и пойсц дому на свойо огніско и там жиц по Божим закону и його правди. Врацел ше дому на авту цо го там

купел, нашол пайташку, гевту зоз войны. Побрали ше и ведно пережили щешліво роки цо им од живота на тим швецe ище остало.

Мацерово чижми

До першей класи основней школи почал ходзиц єден хлапчик. Так ше случело же му теди умарла мац. То велька жалосц, кед дакому умре мац! Хлапчик ходзел до школи, та прешол и до другой класи. Кед рушел до другой класи, до першей класи почал ходзиц його рок младши худобни сушед. Худобни як худобни, облекал тото цо мал, обувал тото цо мал.

Початком школского рока до школи ходзел у сандалкох. Кед пришли жинейши, а ище вше сухи ешеньски дні вон до школи ходзел у якишик ципелкох, хтори кед почали падац допити ешеньски дижджи препушовали воду. Мац му прето совитовала же би до школи обул ей гумово чижми. Син ю у шицким слухал, послухал ю и тераз, та обул ей чижми и у нїх пошол рано до школи.

Кед його богати старши сушед обачел же у чим пришол обути, гласно ше нашмеял и ище гласнейше му медзи шицкими пайташами пригварел „Паля, тот пришол до школи у „кевових“ чижмох!“

Хлапец першей класи нашол ше увредзени и ледво скрил слизи док не пришол дому. Дома ше од капурки розплакал и таки зоз слизами у очох шицко вириповедал мацери.

Же би го мац даяк ублагала, гварела му же вон, кед ше сушед зоз нього так спердал, требал йому врациц „Же би и вон обувал мацерово чижми кед би мацер мал.“

Хлапчикови ше мацерова порада попачела и подумал же справди му требал так повесц. Потим роздумал же його сушед не ма мацер и нїгда ю вецей у живоце мац не будзе, було му мило же го там у школи не увредзел, гоч вон сам бул од нього барз увредзени.

Добра мачоха

Побрала ше млада пара. Неодлуга и єдно красне дзивчатко достали, Марчу. Марча росла, мац на ню мерковала и од малючка шицкому доброму поучовала. Оец бул ридко дома прето же бул єден од ридких Руснацох хтори теди мал стаємну державну роботу.

Марча росла и почала ходзиц до школи. Кед була у першей класи мац ше ей похорела. Теди не було сучасни шпиталї, а дохторох як нешка тиж так не було. Була озда и така Божа воля, та неодлуга млада мац умарла!

Остал оец гдовец сам зоз свою малу дзивочку! После кратшого часу млади гдовец ше надумал ознова оженїц. Нашол себе пару, хтора ше сцела одац. Вона була млада, досц младша од нього, а невельо старша од його дзивочки.

Побрали ше вони и неодлуга мали ище едно дзивчатко, а потим ище едно. Жили вони у обисцу, а його перше дзивчатко нігда не почувствовало же оцова друга жена ей мачоха. Медзи німа не була велька розлика у рокох, а справовали ше една справ другей як добри пайташки. Вельо раз кед Марча пришла зоз школи, свойо тайни и почежкосци зверйовала и приповедала своєї мачохи як старшей шестри, а не свойому досц строгому оцови.

Раз кед пришла зоз школи виприповедала мачохи же ше пайташки догварели же ше шицки ведно учлания до культурно-просвитного дружтва на фолклор и почню ходзиц на проби. Не знала як того повесц свойому строгому оцови. Мачоха, хтора ей була як пайташка, гварела ей же най ше вона о тим ніч не бригуе, же того зоз оцом вона на добре покончи, а вона най шлебодно идзе зоз своїма пайташками учиц ше танцовац.

Гоч бул строги, оец на мачохово слова пристал и Марча зоз своїма пайташками порядне цалу жиму ходзела на проби.

На танцу було приявено вельо дзивчата, а хибело им хлапцох, та ше догварели же ше пре недостаток хлапцох и даєдно дзивче пооблека як хлапец.

Марча була и висока и грубших, моцнейших косцох. Спадла „коцка“ на ню же би була облечена у хлапцовским и танцовала як хлапец. Сцела танцовац та пристала на тото, але ше бала повесц дома.

После вельо ученя и пробованя пришла и Велька ноц кед бул организовани концерт. На концерт пришла векшина валалчаньох, та зоз Марчу пошли и родичи, патриц ю як то вона танцуе.

На уходзе ше розишли, родичи вошли до сали, а Марча ше пошла зоз пайташками преблечиц и порихтац за програму.

Кед програма почала, перши танец тирвал, а оец препознавал и сушедово, и сватово, и кумово дзивче, лем його дзивчеца при танцошкох не було. Почал ше гнівац и кормацац. Жена го благала же ест ище танци, та же їх Марча можебуц не танцуе у тим, але же будзе танцовац у идудим. Змирел ше и чекал други танец.

Кед вишли танечніки на бину зоз другим танцом и у тим танцу препознал и сушедово, и сватово, и кумово дзивче, його Марчи у танцу ані тераз не було. Нагнівани и строги почал ше вше баржей кормацац на шедзиску. Кед надумал стануц и пойсц погледац свою Марчу, його жена Марчу препознала. Була на бини облечена у хлапцовским облечиве и такой му гварела. Змирел ше и патрел програму до конца.

Кед програма закончала и кед ше перши раз по програми стретнул зоз свою Марчу, опитал ше ей же чом му дома скорей не гварела же будзе танцовац як хлапец. Вона му одвитовала же прето же ше бала же ю вон не пуши на танец кед будзе знац же будзе на бини танцовац у пунталонох. А бала ше дома повесц прето же теди дзивчата не облескали панталони, але лем виключно руски сукні!

Кед моя баба була млада

Тераз кед зме шветкове велькей вибеженскей кризи и кед ше о тим вшадзи бешедуе, злогаднул сом ше єдней приповедки на тоту тему хтору кед сом бул мали приповедала моя уж давно покойна баба!

Як през историю и усну приповедку преношену з колена на колєно, та так уж и през писани документи нашо людзе вше скромно и побожно жили. Зоз шицким цо у живоце заробели и од Бога небесного достали вше зоз тим були задовольни. При наших людзох то було и якешик правило. Але не було то вше и при шицких так!

Давно, кед моя баба була млада, приженел ше єден млади челєдник и пошол, як ше теди гуторело, „за присташа“. То значело же ше по винчаню и свадзби преселел жиц до женового обисца. У обисцу млада пара жила даскельо роки и у заєдницьким живоце достали два прекрасни дзивочки.

Роками тот млади хлоп робел и вше бул якошик незадовольни зоз своїм животом! У валалє чул приповедку же дзешка далеко кед ше прейдзе вельо гори и долїни и даскельо моря єст єдна богата держава хтора ше вола Америка. У тей держави, слухал вон, може ше добре и швидко вельо заробиц, лепше жиц и же там людзе єдза зоз златнима ножами, ложками и видлїчками.

Тота приповедка ше му попачела, та пожадал и вон там пойсц и з таким животом жиц! Виприповедал вон тоту приповедку дома своєй винчаней и предложел ей же би и вони там пошли и з богатым животом жили. Його жена тоту задумку вислухала, але на таки живот у далеком швецє и пойсц так далеко жиц не пристала. Його задумка о таким живоце у швецє вше го баржей прицаговала, та єдного дня надумал на тоту далеку драгу пойсц сам.

Попаковал ше вон и рушел! Кед сцигол до Америки, такой достал роботу. Робел вон там, а плаца му добра була. През роки пребути там далеко, досц и пенєжи заробел. Спочатку часто писал дому. Гоч зоз Америки писма длуго пувовали, писма ше им при дописованю укрижовали. О длугши час вон уж почал лєм одвитовац на достати писма. О кратши час живот у Америки го тельо „опил“ же дзекєди забул и одписац на достате писмо.

Газдиня ховала дзивчата як знала и могла. У медзичашє дзивчата подросли и постали красни дзивки за одай. Правє теди им сцигло од оца писмо. У писме оцєц написал дзивком же вон зна же вони два уж одросли, же можебуц уж и легиных маю. Гу тому доложел же уж остарел, та му ше блїжи кєнєц и же там ма вельо пенєжи заробєно. Прето вон надумал шицок свой пенєж зохабиц тей дзивки хтора ше нїгда не ода!

Обидва дзивки уж мали легиных. Єдна од нїх ше неодлуга одала. Другу поцагла думка на громаду желєних долларох, та ше предумала и „зруцала ше“. Одата шєстра привєдла чловека до обисца. Неодлуга у дворє и хижу збудовали. Неодата шєстра остала послє мацєровєй шмерци у старєй хижї!

Одата неодлуга и дзецко мала, потим друге, треце... и так шором пецero дзеци мала! Жила зоз своїм мужом и дзеци им росли.

Неодата шестра по мацериней шмерци жила у старей хижи, сама. Гоч вельо раз бановала же ше не одала, цешела ше з тим же вона будзе дзивка хтора нашлїдзи оцово долари заробени у богатей Америки! И ей любени зоз младосци тиж так ше нігда не оженел. През живот назберали досц роки и обидвойо помарли як швет знал повесц, як „легинь“ и „дзивка“. Кажде на свой способ до конца живота бановали за своїм дармо прежитим животом.

Роки преходзели, оец ше вше меней, лем дзекеди зоз писмом дому явел. На остатку им хтошка непознати послал вистку же им там далеко у Америки оца поховали. Попри того же им оец умар, було им написане же дзе и як можу подзвигнуц його ушпоровани долари и ришене же каждая од двох дзивкох нашлїдзую по половку оцового ушпорованого пенезу.

Дзвигли оцов пенез и подзелели го як писало, на ровни тали. Неодата ше по подзелених пенезох чувствовала спреведнута, але инше ніч направиц не могла.

На концу, кед була стара, хора и сама, дотримали ю и на остатку и поховали шестрино дзивчата. Вони после ей шмерци и ей масток подзелели медзи собу, бо як шицким познате, ніхто до гроба зоз собу ніч не однесе, та так ані вона зоз собу свой масток не однесла, але вон остал на верх жеми, та як тужемни закони накладаю, остал ей найблізшим живим хтори после ней остали ту, а то не були ей власни дзеци, хтори пре чловеческу животну глупосц, за свойого живота не мала!

Покрадзени зайци

Дакеди док бул ише малючки хлапчик, кед би го баба чувала док його родичи ходзели на польо робиц, приповедала би му же человек треба же би цалого живота схопно и чесно жил, а окрем того же би бул и вредни.

Памета же велї людзе, а окреме у Долу напасали крави и целята од вчасней яри та по позну ешень у риту, же би през лето назберане шено зачували за покарму статку вжине, кед ше не могло напасац крави на пасовискох. Велї дідове окрем же напасали крави, по дильовох часто знали и траву повикошовац и там дзе требало, а дзекеди и там дзе тото не шмели зробиц.

Преходзели роки и дідове остарели, дзепоедни и поумерали. Їх синове кед доросли, таку роботу напущели прето же им ше баржей виплацело же би були муляре. Пришла така мода же ше валяло стари набивани хижи и будовало нови зоз твардого материялу. Тварди материял то були цегла и бетон.

Оцове кажди дзень одходзели будовац нови хижи и од заробеного пенезу ховали своїх синов. Синове хасновали оцову роботу же би одрастали и ніч не робели.

Єден оцов син не мал таке щесце. Од малючка робел зоз оцом цо могол и цо требало поробиц по обисцу. Кед бул у дальшого сушеда пожичиц шекеру за одход зазберованя древа у леше, видзел у нього красни заяци. Кед сушед видзел же ше хлапцови заяци попачели, понукнул му за початок хованя заяцох дац даєдно заяче. Хлапец знаюци же ма дома чудного оца, тото не шмел прилапиц. Кед пришол дому, опитал ше оцови же як би то було кед би у обисцу ховали заяци. Оец вигандровал сина, же му ище тото у обисцу треба. Гу тому доложел же там дзе єст у обисцу заяци, же ше там населюю и множа патканї, та же ше вец од патканьох чежко охраниц.

Уквилени хлапец лем цо не заплакал прето же му препадла нагода набавиц заяци, та гоч и задармо.

По даскелїх рокох оец дал збудовац шопу на концу двора, у загради. Теди гварел уж одроснутому синову же кед ище вше жада мац заяци, же их тераз може ховац у новей шопи.

Хлапец такой гледал дзе набавиц заяци, прето же сушед хтори му обецал заяци у медзичаше умар. Даскельо раз на бицигли одходзел и на шмециско волане „Джубрина дола“, недалєко од Петровцох. Там вон назазберовал койдзеяки, дешички и плехи зоз хторих вец дома правел кїтки за заяци.

Кед склепал перше єдну клїтку, а потим ище єдну, почал гледац же би купел даяку красну заячицу. Єдного дня ше му тото и поспишело. Медзитим, тераз му заячицу обецал подаровац мацеров братняк. Єдного дня мацеров братняк принєсол заячицу у меху. Пре достату заячицу бул прещешлїви. Заячица ше о даскельо днї и окоцела, мала вельо заячата хтори поскривала у гнїздзе до шерсци хтору зоз себе постарговала. Кед о тидзень заячата поодкривала, у гнїздзе було седмеро заячата. Одховали ше вони.

Брига настала теди кед требало тоту заячицу ознова спариц зоз заяцом, требало найсц хто у валале ма заяца.

Понеже у валале було вельо обисца цо ховали заяци, нашол вон плодного заяца.

Заячицу требало ношиц кажди два мешацї гу заяцови, а йому заячата подросли та ище клїтки понаправял, та надумал вон дагдзе и младого заяца набавиц.

Кед набавел заяца и мал го за своєю уж вецей одховани заячици. О тим же ма заяца дознал його сушед. Опитал ше му же чи може и вон принєсц свою заячицу гу заяцови. Сушед сушедови тото допущел.

Понеже шопа у хторей ше находзели клїтки зоз заяцами була збудована на меджи зоз другим сушедом и гу заяцом ше могло дойсц и през сушедову заграду, мали сушед, муляров син, здумал же як зоз двома пайташами пополадню, кед ше тому нїхто не будзе наздавац, покрадно сушедови одроснути заяци.

Як здумали та так и поробели. Кед вечаром легинычок пошол за вечар понамиряц заяци, нашол поотверани и празни клїтки.

Понеже гу заяцом нігда не водзел нікого окрем младшого сушеда, такой му подумал же го не окраднул нікто други окрем малого сушеда хтори бул хториш дзень при заячніку зоз свою заячицу. Похопоюци тото, челеднік вжал правду до своїх рукох! Перше пошол до сушеда на хторого спадла сумня же го вон окраднул. У сушеда була замкнута капурка. Шеднул на бициглу та ше одвезол на други кінець валала до сушедового брата, у намири пренайсц сушеда. У сушедового, оженетого брата капурка була тиж замкнута.

Врацаюци ше зоз конца валала, нагнівани и знемиреши же му покраднути заяци, а не поспишело ше му найсц крадоша, гонел вон бициглу дому.

Нездобачки у валале асфалтна драга висшей од дворох, та зоз ней видно преїг капурох, обачел вон як у дворе у шопи на греди осумнічени зоз двома унуками того обисца попод греду здзераю заяци.

Посумнял же хлапци здзераю його заяци, убегнул до двора и почал лярмац же влапел крадошох. Баба, газдиня обисца, кед чула галабуку у дворе, бранела своїх унукох, та кричала же вони не крадоше, же вони мали невини дзеци, та же ше вон не шме на ніх так надзерац!

Вон лярмал док ше од нього мали небораки не престрашели, та пред нім и свою бабу припознали же вони насправди покрадли його заяци.

Кед пред бабу припознали же вони заяци покрадли, та же чкоду окраднутому надокнадза, лярма у дворе престала.

Гоч крадоше окраднутому чкоду зоз другима, живима заяцями надополнели, окраднути власнік заяцох там у новей шопи заяци нігда вещей не тримал, а прето же ше му крадоше вимсцели и заяцом покрадзме приношели отроване єдзене. Власнік покраднутих, а потим пренайдзених и врацених заяцох заш лем, гоч и против оцовой дзеки, кед при заяцох пренашол отроване єдзене, же би му заяци остали живи мушел премесциц там дзе оцц не мал дзеку, до преднього двора под чардак. Там пре оштри пси и блізкосц хижи дзе ше часто преходзело, крадоше не мали шмелосци присц краднуц и правиц чкоди!

У тей приповедки сом сцел указац же и од чесного діда и вредного оца може настац ленїви и нечесни нашліднік.

Сушедова бешета

Єст у народзе присловка хтора глаши же кельо язики знаш, тельо и вредзиш. Гоч сом присловку од малючка часто чул, вона ми ніч не значела по час док сом ю на своєї скори не почувствовав.

Од малючка сом нігдзе з вонка тедишней нам держави не одходзел, а дома сом ше цешел же розумим даєдни язики подполно, а даєдни часточно и намагал сом ше тото преобрациц гу себе за добре у моїм живоце.

Паметам же сом раз як ище мали по валале крачал за двома школованима хлопами, колегами, інтелектуалцами. Точно сом знав же єден зоз нїх бул Руснак, а други Українець. Не вислуховал сом их же цо вони медзи собу бешедує, не интересовало ме, лєм сом похопел же вони медзи собу бешедовали на трецим язику, бешедовали по горватски!

На розум ми пришло же нач иснує Союз Русинох и Українцох як союз зродних язикох, кед ше Руснак и Українець медзи собу спорозумює на трецим язику!

Тото питанє ме нательо трапело же сом у любопитлівосци не могол витримац, прето кед сом ше перши раз стретнул зоз истим паном Українцом, по руски сом ше му опитал прецо вон и його колега по фаху, а Руснак, медзи собу бешедує на трецим язику, а не на власним язику єдного або другого. Пан Українець ми гуторел же то прето же му його колега Руснак гуторел же вон українску бешедує не розуми. Неодлуга потим на наших просторох настала война.

Велі млади пари хтори ше под час войнових часох и после нїх медзи собу побрали, гоч то були мишани малженства, та гоч и не, заш лєм и вони бешедує на трецим язику и свойо власни народзени дзеци найчастейше уча бешедовац цудзу бешеду.

Кед ше им на тото опитає же прецо то так, знаю одвитовац же не сцу ище и зоз тим обтерховїовац свойо дзеци, ша нач же им то?

Чловек на тото не зна цо повесц и думац, а найлепше же би бул цихо, же би нікому не вжал на зле и не бул била врана у тим и таким нешкайшим дружтве.

Прешли и войново часи, достали зме и горватски документи. Зоз тима достатима документами на поволанку оцовой шестри одпутовав сом до Немецкей нацивиц ю. Одпутовав сом до ней гоч сом роздумовал же як то будзе там випатрац, понеже не знам бешедовац по немецки!

Нина ми преїг писма при поволанки обецала же най ше я пре тото ніч не старам бо ме вона и єї син причекаю на автобусней станїци. Причекали ме вони и було шицко у шоре. Медзитим, я там могол бешедовац лєм зоз німа, других сом лєм стретал и припатрал ше на нїх, як и вони на мене!

Пребуванє у Немецкей ме здогадло на єдну далматинску шпиванку хтора глаши „Коло мне ест вельо людзох, на побережю ше чувствуєм и стоїм сам“. Кед зме сцигли до кварелю, там ме нина зохабела дакус самого, бо мушела дзешка пойсц. Уключел сом телевизию. На телевизиї бешедовали по немецки, так було и на другим каналу, трецим и так шором!

Розчаровани же дзе сом пришол, виключел сом телевизию и у намири же пренайдзем дацо цо будзем розумиц уключел сом радио!

Почал сом прецаговац казатель на радио, медзитим и радио „бешедовал“ по немецки. Не можем вам анї описац яки сом бул щешлїви кед сом на радио пренашол станїцу дзе бешедоване на язику хтори сом розумел.

Верим же нагадуєце, тот язык хтори сом там далеко у Немецкей розумел бул наш славянски язык, а була праве емитована емисия по українски. Апелуєм на шицких наших людзох, почитуйце у першим шоре шицко свойо, а потим и шицко сушедово, а дзекеди пробуйце сушеда, а и його бешеду розумиц прето же ше праве зоз сушедом найчастейше, та и каждодньово стретаце и не знаце дзе вам затреба сушедов язык за спорозумйованє зоз непознатима зоз хторима ше на тим языку згварице.

Тарговецка работа

Шведкове зме вше векшей компютеризациї, дигитализациї як и фискализациї, порезного надпатрунку шицкого на тим шведце преїг тих нововидуманих справох хтори дзекеди мудрейши и од самого человека хтори их видумал!

У остатні час людзох ше преїг радия и телевизии поуче же кед гоч цо купя и за купене даю пенєжи же од торговца муша достац паперови рахунок, бо же ше без рахунку тото купованє не рахує! Человек часто и не дума чи рахункар тото цо требал добре и вираховал, значне лем же би знал управяц зоз рахункаром, а вон вецка шицко друге сам пороби.

Медзитим, не було вше так, окреме не було так при торговцох по дутянох хтори були класични, дзе медзи торговцом и муштерию бул пулт и дзе тарговец муштерию особне послуговал. Теди на артиклох не були пописани ані цени!

Дакеди тиж шицка „компютеризация“ при торговцови у єдней такей предавальні бул вельки чисти папер и „наоштрени“ клайбас, гу тому и бистри торговцов розум, хтори у каждой хвильки знал же кельо то два и два, гоч то при дзепоедному торговцови дзекеди знало буц и пейц. Тото и не було таке важне прето же велі тедишні людзе були и неписмени и полуписмени, та таке рахованє дакеди и преходзело.

Бул и єден тарговец хтори свидомо надумал спреведац таких полуписмених людзох! Дутяни не були самопослуги як нешка, але медзи торговцом и муштерию стал пулт. Тарговец стал зоз єдного боку, а муштерия зоз другого боку. Муштерия гуторела торговцови цо єй дома у обисцу потребне, а тарговец зношел зоз полїчкох на пулт шицко тото цо муштерия од нього питала. Тарговец сцел свойо муштерії свидомо поспреведац, та ше здогаднул на яки то способ зробиц, а же би при муштерийох не бул виновати. Положел вон коло папера на хторим раховал єден лебо два артикли пред тим як муштерия вошла нука. Кед муштерия питала тото и гевто, тарговец вец шицко питане приношел на громаду. Кед тарговец шицко познашел, на концу и зраховал. Муштерия ницко питане од торговца покладла до своєї ташки. Було таки муштерії хтори до ташки положили лем тото цо од торговца питали и пошли дому. Теди тарговец добре прешол прето же артикли хтори остали цо их муштерия не вжала, бо их ані не

питала, вон ознова предавал идуцей муштерії и так шором, док и непитане даєдна муштерия не позберала до своєї ташки. Кед и непитане, а заплачене, муштерия позберала бо було на громади, воно було и од тей муштерії и од хто зна келіх муштерийох скорей наплачене. Тарговец на празне место кладол дацо друге и далей наплацовал.

Случело ше раз же пришла и муштерия хтора позберала лем цо купела за дом и назад по обисце у главы вираховала же ей тарговец вельо наплацел, а гу тому дома мала и школованого человека хтори знал добре раховац. Дома ведно, єдно по єдно виберали, та гоч анї не писало на каждим артиклу кельо точно кошта, понеже теди не була инфляция та знали чому яка цена, та шицко так и вираховали. Кед ше ошведочели же артикли у ташки насправди вельо наплацени, газда пошол гу тарговцови „на рекламацию“.

Кед тарговец на дзверох видзел же хто му уходзи до дутяну, такой вишол напрез нього, цо далей од нешколованих муштерийох хторих днями спреведаль. Пришол гу незадовольней муштєпії зоз словами же ше му подкрадла гишка прето же єдна хтора куповала скорей його жени не купела шицко цо питала прето же не мала досц пенєжи при себе, та же вон пре гужву „не сцигнул“ порозношиц на место цо споза ней остало, та же ше забунел.

Зоз школованим човеком прешло як прешло, а од теди тарговец знаючи же хтори меркую и за нїм дома рахую, пред нїма мерковал як ше ма справовац. Кед му до дутяну вошла така муштерия як цо була пред тим, теди два и два було штири, гоч му пред другима хтори не були школовани часто знало два и два буц пейц!

Нинова одаванка

Шицким хтори тераз жиєме, приповедаме и поносуєме ше дзекеди и сами себе и другим же яки тераз наш живот швидки и вимага од нас же бизме ше зоз тим помирели и приспособели ше тому темпу живота. Кажди дзень вше заш лєм понагляме за „роботу“, а у ствари понагляме же бизме себе цо вецей накладли до свого бутелару и до змаржляку приготувели, и же бизме були таки як и шицки други людзе ту коло нас.

Дакеди було цалком иншак, людзе цалого року робели и були щешліви кед вешенї дома у загради мали полни долїк кромплї и желєняви, и кед ше у долїку лебо на ормане по Крачун зачувала даєдна бишалма лебо яблуко, и кед у оборє мали викарменого шудова, а у гордове надосц нагобльованей и у главкох на-вашеней капусти.

Тото ми праве тераз пришло на розум кед по валале у прикочох превожа капусту у главкох и на шицок глас надзераючи ше понукаю свой власни продукт. Праве ми з тей нагоди пришла на розум приповедка єдней уж давно покойней нини, хтора раз приповедала же як ше то робело и жило кед вона була дзивка,

а ище вше була мацеро во дзецко. Тото о чим приповедала збуло ше такой по Другей шветовой войни.

У тедишні час нова держава пропаговала „шлебодну любов“ и власне виберане супружніка медзи младима. Медзитим, тедишні родичи ридко на таке дацо приставали, та часто и надалей своєю чада одавали без дзединскей дзеки и приставања за кого вони сами надумали. Интересантне гу тому повесц и тото же гоч родичи своєю дзеци пристановяли по своей дзеки, а не по дзеки своіх дзедох, заш лем не було тельо розводзєня малженства як у терашні часи кед „любов шлебодна“.

Так горе спомнута нина виприповедала своєю приповедку же як ше то стало кед ю спитали и як ю то ей домашні, за ей „милого“ одали.

Нина теди виприповедала: – Єдного єшеньского вечара оец ше на кочу врацал зоз поля, та преходзаци коло нашого яращика видзел же капуствово главки зверху побилели. Дома нам гварел же на ярашу капуста узрета, та же ю вон на рано пойдзе зрубац и привесц на кочу дому, же би ю, не дай Боже, през наиходзаци цми ноци, таку узрету не зрубал дахто други, неволани. Оец такой пошол до шопи, там понабивал дуги на деревеним гордовику и нацагал до ньго зоз студні води же би гордовик до рана затугнул. Рано попрагал конїка и одвезол ше на яраш позрубовац главки узретеј капусти и привесц их дому. Дома ше такой знал шор роботи зоз капусту.

Оец капусту у плечених кошарох знімал зоз коча и очисцал ю од грубьолового корєня и вонкашнього лісца. Мой брат, хтори теди бул легиньчок, очисцєни главки такой на гоблю гобльовал. Мац огобльовану капусту посолєла и порозтрєсала по дну деревеного гордова, а я тоту капусту у гордове зоз своїма ножочками непрерывно гажєла. Мац потим на нагажену капусту додавала шор капуствово главки, потим их посолєла и додавала на нїх огобльовану капусту. Робота нам барз крашне ишла, оец и брат капусту и далєй гобльовали, мац ю солєла, я ю непрерывно у гордове гажєла. Робота нам ишла крашне, шицко покля зме не чули лопот нашей капурки.

Неодлуга ше под конком зявєла єдна дальша сушеда. Чи можеце себе задумац же нач вона до нас пришла? Пришла до нас же би видзєла же чи зме дома. И, задумайце прецо? Прєто же до нїх пришли їх родзиново зоз другого валалу, а у намири же би потим пришли и до нас, спитац ме за їх сина Юлина. Та тота дальша сушеда пришла до нас пошориц же би потим и вони пришли до нас покончиц у своей глави зарисовану роботу, спитац ме за їх Юлина. Слухаюци тото оец на концу сциснул зоз плєцами и пристал же би вони до нас пришли. Таки теди були часи.

Гоч сом го, того „млодия“ и не познала, мушєла сом буц цихо, оец одлучєл и задумайце, одал ме. З часом сом ше на того, „мойого милого“ звикла. Задумайце,

бул богати, а гу тому ище и єдинец у родичох. Мали зме у живоце двойо дзеци, Мижа и Марчу. И нігда ми не спадло на розум погажиц гевто на винчаню пред олтаром пришагане „Будзем це любииц и почитовац до конца живота“ и зохабиц го и правиц даяки циркус як цо то тераз робя терашні, лем побрани млади.

Не було теди так, як цо робя тоти терашні млади, вшадзи ходза ведно скорей винчаня, же би то шицки видзели и знали же су ведно, а о даскельо роки после винчаня ше розходза прето же їх „любов“ прешла, а пришага им здабе як даяке бависко.“

Прешли од теди, як я тото слухал, велі роки и як жили ту вони двойо цалого живота, прешвечени же муша жиц ведно и церпиц єлно другому и у добрим и у подлим, а прешвечени сом же су и там у вичносци ведно прето же їх судьба так сцела же би ше истого дня ведно преселели и до вичносци. Аж анї теди єдно друге не опуцели.

Непозната родзина

У нешкайших часох кед родичи оженя сина лебо одаю дзивку, векшина з ніх як место за свадзєбне вешелє вибераю даяки ресторан и там вец поволую родзину и приятельох же би ше там шицки ведно повешелели и млод்யом повинчовали шицко найлепше у їх будуцим заєдніцким живоце. На концу вешеля, кед ше шицки поволани порозиходза, родичи млодьятом пенєжно виплаца тото цо ше поєдло и попило, и ствар ришена.

Медзтим, дакеди кед родичи знали же ше у їх обисцу збудзе свадзба, за свадзбу ше вец рихтало дзекеди и до рока. У оборє ше за тоту нагоду кармело шудови и по даскельо роки пред тим як свадзба мала буц отримана. Пред свадзбу ше у пиньвици чувало найлепше вино и палєнка. И на пойдзе у ладох мушело буц полно муки лебо жита хторе ше ношело до мліну зомлец за випеканє, у першим шоре хлеба хтори ше пекол дома, потим колацох, а то були векшином груби рейтеши и дробни колачики – покєраї.

Як памєтам, дзєнь пред свадзбу поволани приношели обрану куру, загнєцєни резанки у тканим партку, дагдє ше приношело и литру палєнки, а на дзєнь свадзби приношело ше тарту и придани.

Понєже дакеди свадзби були чисти руски, млодьята часто були и зоз истого валалу, та ше шицки на свадзби медзи собу и познали. Медзитим, кед млодьята не були зоз истого места, поготов теди кед уж конї и кочи заменєли авта, и госци могли присц и здалєка, дзекеди ше и блїзка родзина не познала, та наставали и комични ситуації.

Так кед єдни родичи оженєли свойого сина, оцєц повоалал хлопох же би дзєнь-два пред свадзбу пришли до обисца поклац прашата за печенє, а мац повоалала жени вєдзєлю пред свадзбу нагнєсц резанки за свадзєбну юшку.

Як пред свадзбу, назберили ше и дзеци тих женох цо гнетли резанки, нашло ше и любопитлівих хторих ест вше и вшадзи, та так и пред вельким вешельом. Валалски дзивчата ше тамаль вожели на бицигли. И док ше тамаль дзивчата вожели, нараз нездобачки ше на ніх една непозната госцинска кус забегла на авту. Дзивчата ше позлекали и медзи собу коментаровали же их тота „дурна“ могла погажиц – „Хто ей лем дал кормань до рукох“.

Предвечаром, кед ше мац едней з тих дзивчатох врацела дому зоз гнетачки, дзивче ей виприповедало о тим як ю и ей пайташки една дурна на авту лем цо не погажела. И док мац того слухала цо ей дзивче приповедало, капурка од драги ше отворела и до двора вошла една особа. Крашне по руски поздравкала и гварела мацери же ю послала млодийова мац однесц на авту од ніх на пожичку обещану вельку судзину. Таки то теди бул обичай, жичало ше спрам потреби тото цо ше у обисцу мало тому кому тото було хвильково потребне. Так було и з тей нагоди. Кед мац випровадзела тоту хторей пред тим дала спомнуту вельку судзину и вошла нука, нука ю чекало ей запрепасцене дзивче, хторе гварело же вона праве тераз випровадзела тоту „дурну“ хтора ю и ей пайташки лем цо не погажела док ше вожели там у валале.

За тото прешрашене дзивче бул прави шок кед ей мац гварела же покойни дідо тей особи и млодия, и ей, такей прешрашеней ей дзивочки, були власни браца, а же вони тройо потомки тих истих дідох.

Желько Гаргаї

Як сом газдовал

Тераз кед сом скоро цалком лиси, а власки хтори ми на глави ище не повипадовали, постали цалком шиви, часто ше ми на розум врацаю часи як то випатрало и як ше жило и робело теди кед сом бул легиньчок, а окреме як ше теди дзеци ховало и школовало. Я теди роздумовал и о тим же як пренайц найлепшу власну формулу за найєдноставнеши и найлегчейши преход през свою власну драгу хтора ше єдноставно вола живот.

Кед сом одрастал и похопйовал цо то живот, у обисцу зме за стол при єденно шедали седмеро. Газда того обисца бул мой оец Янко, зоз нїм у обисцу жила и його винчана, а моя мац Юла. Мали вони тройо дзеци, трох синых: Якима, Йовгена и мнє наймладшого, Осифа. Зоз нами жили и дїдо Ферко и баба Ганя, хторих я запаметал як уж барз старенких, хтори ше чежко рушали зоз кияцком. Понеже дїдо препущел свой масток нашлїднїкови, мойому оцови, та од теди дїдо и баба по цали днї шедзели у конкових дзверох на драже и провадзели хто по валалє преходзи. Дзекеди би им дахто поздравкал и озвал ше им. Барз би ше цешели кед бизме и ми, дасден з нас унукох, шедли з нїма до конка. Теди би вони обидвойо розпочали приповедац свою животну приповедку о прежитих часох, як ше то дакеди жило и робело.

Тоти їх приповедки часто зме и не мали сцерпеня слухац, прето же зме их уж вельо раз слухали и шицко тото напамят як и сам Оченаш знали. И, док ми так днями сцерпезлїво у тим нашим конку на драже зоз нїма шедзели и провадзели шицко коло себе, по нїх старенких мирно и поцихи пришла и їх шмерц, хтора ище нїкого хто ше на тим швеце народзел не заобишла.

За тот час док баба и дїдо на драже шедзели, мой оец зоз од дїда достатима „талантами“ розполагал, робел и надосц заробел, у чим му и ми троме синове припомогли, бо не були зме уж анї таки малючки, були зме уж легинє.

Єдного недзельового пополадня по полудзенку позберал оец шицких трох синых при рускому пецу и опитал ше нам же чи зме уж роздумовали цо бизме у своїм живоце сцели буц, за яке ремесло бизме сцели виучиц.

Найстарши син Яким такой оцови гуторел же ше йому барз пачи же як то крашне випатра кед ше у валалє дакому набие и под закрице подзвигне нова хижа. Бо то ше дакеди зоз жовтей глїни хижи набивало, до будуцого обисца ше навезло громаду глїни и вец тоту глїну майстрове муляре наруцали помедзи два дески. Потим тоту глїну зоз киянками набивали же би ше твардо збила и просто стала як мур. На таки мури ше вец складало градки и роги. На градки ше потим складало шамблї и по нїх руцало падлаш справени зоз розмишаного блато и слами. Потим ше шицко тото оляпкало зоз блатом, потим ше тиж зоз блатом омасцело и зоз вапном обилело.

Теди ше на твари того хтори ше усельовал до власней новей, та гоч и зоз жовту гліну набитей хижи, видзело радосц и щесце же ма власну хижу, та прето мой старши брат и пожадал буц праве муляр, же би ущесцовал художних людзох кед ше усельовали до власней хижи и потим роками там бивали.

Оец тото жаданє мойому братови выполнел и послал го до майстра муляра за шегерта же би єдного дня майстор постал.

Други син Йовген, а мой други брат, хтори бул штредні од нас трох, гварел оцови же ше йому барз пачи кед людзе по валале, а поготов до церкви одходза шорово обривени и оштригани, та пожадал виучиц праве за байбера, же би праве вон бул тот хтори ше будзе старац о тим же би людзе по валале шорово обривени и оштригани ходзели.

Оец и йому выполнел жаданє, та и його послал за шегерта учиц ше за майстра до валалского байбера.

На остатку, кед ше мнє опитал же цо бим я любел у живоце робиц, мнє тото питанє пришло несподзівано и превчас, прето же ше я ище вше любел бавиц и у тей сом хвильки ище о ніякей роботі не роздумовал.

После длугошого часу роздумованя о тим цо жадам буц, пошол сом повесц оцови же я барз любим конї, и же бим любел шиц зоз скори красни штверци и оглавки за конї, же би конї и на полю и на паради у тих штверцох хтори я зошиєм крашне випатрали.

Оец ше зложел и нашол майстра дзе будзем учиц тото ремесло як шегерт.

Роки нашого школованя швидко прешли, та зме неодлуга кажди у своїм ремеслу добри майстрове постали.

Розуми ше же оец найстаршого сина першого и оженел. Кед прешла його свадзба, оец го зоз жену за початок змесцел бивац до летней кухнєчки, зоз тим же най ше наяр, док преїду мощни жимски мрази, рихта набиц себе нову хижу, у чим му и вон поможе. Зоз тим прикладом оец ше сцел ошведочиц же чи його син добре научел и звладал ремесло и чи тота нова набита хижа годна длуги роки тирвац.

Кед Якимова хижа була закончена, а до жими и уселена, мой оец за ешень рихтал нову свадзбу. Оженел ше мой други брат Йовген, майстор байбер. И його оец змесцел же би до яри бивал у летней кухнєчки на дворе, а як гварел, же кед ше нова хижа його найстаршого сина, виученого муляра, до яри не звалї, то будзе знак же добре виучел ремесло, та же му вец дошлебодзи же би наяр як прави майстор муляр и братови байберови набил нову хижу, зоз предню хижу як просторию за байберню. Так то там и було.

Кед думаце же и мнє оец трецей ешенї оженел, ту сце ше спредели. Гоч и я закончел своїо школованє и знал сом самостойно скравац и шиц штверци и оглавки, и то ище яки красни, зоз жвераточками, же би ше жвераточка на далеко блїщали, я надумал ище даскельо роки жиц як легинь. Кед сом оцови о даскельо

роки гуторел же ше и я конечно надумал оженіц и хтору дзивку сом себе вибрал, оец ми на тото не гуторел ніч. През ноц тото цо одо мне вечар чул виприповедал мацери и такой од ютра рана ше помали почали зоз мацеру пресельовац до задней хижи, охабяюци празну вельку предню хижу за мене и мою вибрану, як и за моїх евентуалних нашілдінікох за хторих ше щиро наздавал же ми их сам Бог небесни подарує.

После свадзби, як цо ше ми зоз предней хижи виступел, так ше ми виступел и зоз газдованя у обисцу и цалком ше поцагнул бивац до задней хижи и по цали дні у широких билих гачох зоз свою Юлу шедзаци на драже препровадзовал свойо дні старосци як прави правучки дідо.

Гоч, щиро поведзене, вон теди мал вельо меней роки як терашні дідове хтори у нешкайши часи днями не маю кеди шедзиц на драже и провадзиц цо ше по валале случує, понеже ше намагаю до остатнього атома своїх моцох робиц и зарабяц пенєжи за школованє и факултети своїм любеним унучатом. Але не будзем тераз о тим.

Понеже нам оец, як сом уж спомнул, през ноц постал швекор по шицких синох и чекаюци унучата и од наймладшого сина, вше вецей днями шедзел на драже одпочиваюци свойо „стари“ косци. Свою жем нам подзелєл на три ровни часци, шицким єднак.

Хижа у хторей нас трох виховал була ище вше його, зоз тим же, як гварел, док вон и його Юла остатні раз завру свойо очи, тота хижа ма буц моя, прето мене и не дал набиц нову хижу як моїм двом старшим братом.

Бул сом майстор, зоз скори сом шил нови штверци и оглавки по наручбини и за одход на вашари у околїску, а так сом ше и справовал и чувствовал як прави-правучки майстор. Окрем того же ме майстром волали, але аж и мою винчану пре почитованє людзе волали майсторица. Жем достату од оца швидко сом наяр и вешені поробел, бо грих од Бога же би у хотаре остала пуста, а я уживал у тим же сом майстор и же знам так крашне скрац и ушиц штверци.

Преходзели ми так роки, дзеци ше ми у обисцу, слава Богу небесному, надосц назберало и було би шицко у najlepшим шоре, лем кед би по валалох не пришла нова мода и кед би людзе не почали куповац железни конї, односно трактори. Мене би то не було ані кушичко брига кед би тоти людзе хтори покупели трактори свойо конї не предавали. Хтори газда попредал конї, вон вецей мою капурку не отвєрал, бо му штверци и оглавки вецей не требало.

Робота ми цалком станула, штверци и оглавки за прагац конї вецей скоро нікому не були потребни, а я и моя числена фамелия остали, як би ше поведло, гоч у власней хижи, але на улїци, гладни, голи и боси.

Застарал сом ше же цо наяр почнем робиц. Одлучел сом же будземе моя и я, а и нашо дзеци хтори уж доростаю и за роботу, обрабяц жем. Обрабяцей жеми

кельо сом достал од покойного оца було мало за мою фамелию, та сом надумал купиц жеми за пенсжи хтори сом мал одложени за купованє нових скорох.

Тоту задумку сом виприповедал и моей винчаней, на цо ше вона несподзивала, але заш лем прилапела мой предклад.

Так сом неодлуга поєднал и закапарел ище дзешец гольти жеми од дзедох єдного праве умартого сушеда, хторому дзеци жили у варошу, зоз обещунку же их до рока цалком виплацим.

Кед пукла яр и шицки други людзе почали одходзиц на польо, кед швитло рано и кед зме поробели домашню роботу, а дзеци послали до школи, попрагал сом нашо конїчки, хтори ми остали од покойного оца, та на польо робиц пошли и ми двойо.

Так було єден дзень, други, треци и так шором док ми моя єдного дня по вращанню зоз поля так нараз не гварела же вона вецей зо мну не будзе ходзиц на польо понеже вона и дома ма вельо работи, а же ю я теди кед сом ю спитал и кед ше за мнє одавала спрєведнул, бо сом єй обещал же будзе „майсторица“, а не же будзе мушиц на полю окоповац кукуруицу, та най себе найдем дакого другого хто будзе убудуце зо мну ходзиц на польо и на слунку цали дзень робиц.

Я ю вислухал и задумани пошол сом спац. Рано кед сом станул, конї накармел и понапавал, попрагал сом их до коча, вона ми капуру отворела и випровадзела.

З оглядом же сом на польо одходзел сам, вечар пред тим сом под сиц до коча порихтал фляшку, гевту катонацку кляпчисту фляшу, хтору сом давно принєсол зоз войска дому на памятку. Кед ме моя того рана випровадзела и за мну капуру заварла, я виходзаци на калдерму, не скруцел на лїво як каждого рана, але на право, спрам нашей валалскей церкви. Преходзаци коло церкви прежегнал сом ше. Неодлуга сом наишол на ище єдну „церкву“ и то на гевту до хторей ше пияки одходза „причащац“. Кед сом ше там застановел и зишол зоз коча, пайташе ме зоз почитованьом дочекали и такой почали загваряц и нагваряц ме же бим шеднул гу нїм. Я ше не дал нагвариц, лем сом ше тельо затримал и причекал же би ми карчмар наполнел фляшку и такой сом попонаглял гу кочу на драже дзе ме чекали у кочу запрагнути немирни конї. Шеднул сом на коч и пошол на польо.

На полю сом робел цали дзень, та гоч ме шицки хтори тамаль преходзели видзели самого, я не бул цалком сам, бо зо мну була и моя рано наполнета фляшка хтора по заход слунка остала цалком празна.

Ютрєдзень рано, кед ме моя на польо випровадзела, я ознова скруцел на право, потим сом заш прешол коло церкви, прежегнал сом ше пред церкву и знова зашол до карчми зоз празну фляшку по „причасц“. Потим сом зоз полну фляшку у кочу ознова скруцел до першей улїчки на право, та гайд знова на польо.

Преходзели ми так дні кождодньово рано одходзаци на польо, а вечаром врацаюци ше зоз поля. Моя за тот час робела свойо работи дома, варела, райбала, пратала... И так, цихо була вона, цихо бул и я.

Хто зна як би длуго таке тирвало помедзи нас, лєм кед би у валале и пакосних людзох не було, та ше нашол и еден пакоснік пред карчму и док я вредно робел на польо, вон пошол до нас дому и виволал моєй винчаней шицко того коло моєй скритей тайни, моєй фляшочки у кочу, о тим зоз ким я кождодньово ходзим на польо же бим там не бул по цали дзень сам.

Кед сом того вечара пришол дому зоз поля, дочекала ме моя нагнівана и оштро на мне згравчала же дзе я то скривам того хто ище зо мну одходзи на польо же бим там на польо по цали дзень не бул сам. Я ше на тоти єй слова бранел же то хтошка насплетал, и же я на польо насправди одходзим и робим сам, та сом ю якошик у тей хвильки и ублагал.

Ютре рано кед слунко швитло, станул сом и коні накармел, а потим и попрагал, вона як и днями пред тим, але без прегваряня зо мну, отворела ми капуру. Кед сом з мосцика на калдерму почал скруцовац на право, вона ше на мне аж теди роздарла споза мойого хрибта „Скруцуй на лїво, и на лїво мож сцигнуц на исте нашо польо.“ У хвильки сом ю послухал и скруцел сом на лїво, знаюци прецо то вона так гварела. Думала вона же кед скруцим на лїво, же моя фляшка у сицу остане суха и празна, понеже тадзи драгом по польо нет карчма.

Кед сом на концу валала зишол зоз калдерми и спушел ше до Долу, там у тей улїчки скоро у каждой хижі було дзе наполніц тоту мою празну фляшку. Тота моя фляшка ме нігда през роки не увредзела и нігда ше зо мну не повадзела.

У тей улїчки, хтору шицки Дол волаю, вошол сом такой до першей хижі и там ми газдиня наполнела фляшку. Я виплацел и знова щешлїви и задовольни зоз полну фляшку пошол на польо.

Така моя работа тирвала до того часу док у моїх кишенках черчали динарчки. Єдоного дня кед ми динарчки у кишенки престали черчац, вошол сом до истого двора наполніц фляшку, але сом ше газдині питал чи ми фляшку може наполніц на борг. Вона ми ю наполнела.

Як сом ше за пенежи не могол пошвидко знайсьц, предлужел сом отамаль и надалей пиц паленку на борг. Тирвало то даскельо дні, покля ме газдиня не вигандровала и гварела ми же най ше убудуце без пенежох за виплациц длуство за єй капурку вецей не лапам.

Часто сом днями тамаль зоз коньми на кочу преходзел, а и паленки ше ми ище як пило, але даремно, кишенки ми були празни.

Єдного дня на польо преходзел коло мне еден челеднік и опитал ше же чи можебуц не знам дзе би ше могло купиц штверци за прагане коня до коча, та гоч и половни. Теди ми швитло и слунко ме ограло. Такой сом му гуторел же

най вон придзе наотре на тото мойо польо и нови штверци го буду чекац.

Кед сом пришол дому и за ноц понамирял конї, здогаднул сом ше того цо сом челеднікови обецал, пошол сом на пойд и отамаль зоз бантох знял остатні нови-новучки штверци, остатні штверци хтори сом як майстор зошил и положел их до ладички под сиц, до коча.

Ютрэдзень вон пришол на догварене место на моїм полю и достал нови штверци, а я за тоти штверци достал так барз жадану єдну, як зме теди гуторели, паперову зоз вельо нулами. Тоту паперову, а були то динари зоз вельо нулами на себе, такой сом добре спаковал до кишеночки на моеї крисатей шапки, же би ю не нашли ані моя винчана, а ані мойо дзеци, прето же би вони тот пенєж такой одо мнє себе вжали.

Кед сом шлїдуючого рана одходзел на польо, знал сом же вецей не будзем сам на полю, знал сом же моя уж днями суха и празна фляшка у сицу у кочу конечно будзе полна зоз мнє так любену и смачну паленку.

Кед сом скруцел до улїчки хтору шицки у валале Дол волали, станул сом зоз кочом при капурки дзе сом длуство зоз давно попиту паленку направел и ознова конечно вошол до того двора.

На дворе при студні газдиня райбала шмати, а дзеци ше коло ней бавели. Кед сом их обачел при студні и завераюци капурку за собу, почал сом зоз шицкого гласу надзераюци ше шпивац „Мам пенежи, мам пенежи, мам пенєжи...“

Кед сом дошол по студню, такой сом єй дал празну фляшку, а сам сом ше трапел, док ми вона нука у приклеце сипала и вонка виношела полну фляшку, як винац пенежи зоз кишеночки на моеї крисатей шапки. Кед сом их конечно якошик вицагнул, вишмикли ше ми зоз рукох и спадли на жем.

Кед сом пенежи дзвигнул зоз жеми и дал газлинї хтора ми винесла полну фляшку, же би наплацела насипану паленку и обраховала мойо длуство, вона ми гварела же не ма у обисцу тельо дробни пенежи же би ми видала кусур. Я ше на тото нашмихнул, та сом єй одповед же я єй тото верим и же знам же ме вона не поспреведа, та най шицок тот пенєж склонї нука обок, та док я други раз на паленки придзем, най ми насипе и обрахує, и так док за шицок тот пенєж паленку не однешем и попиєм, а же я будзем щешлїви же потамаль не будзем мац длуства у ней.

Тото обисце дзе я полнел мою випражнєту фляшку було досц далеко и од поля дзе сом днями орал, шал и жал, и од обисца одкаль ме провадзела як ше справуєм вонла з обисца моя вше нахмурена и зла жена.

Я и далєй виходзаци зоз власного двора дзечне виганял коч и конї и скруцо-вал на лїво, кадзи у валале не исновала ані єдна карчма, та моя пре тото була спокойна, але и там паленки було, тельо же чурком чурела спрам мойого гарла, а моя винчана того не була свидома.

Пре тото зме дома и злагоднейшим животом жили. Ей, кед би вона знала голем кущичко од того цо вам я ту тераз тельо наприповедал, верце ми же би у нашим обисцу часто розвалка по моім хрибце скакала, а найвещей и прето же моя винчана була и грубша и висша одо мне, як зоз берега одвалена, а я вше випатрал таки як кед би ме у моім живоце три ефтики збили.

Од тей силней бешеди уж ше ми и гамби и уста, а найбаржей гарло зосушли, та зоз тим думам ту и закончиц приповедку о мне и о моім „славним“ живоце.

Ви шицки хтори сце слухали тоту мою животну приповедку о моім живоце модлім вас лем єдно, же бисце о тим моєй винчаней ніч не приповедали, бо аж кед дозна мойо тайни, я од ней зоберем зоз древену розвалку по хрибце.

Желько Гаргаї

Povijest i suvremenost

История и сучасносц

Projekt općine Bogdanovci

Skupina autora i voditelj skupine Jaroslav Međeši

DA SE NE ZABORAVI – II. dio

ETNOGRAFSKA ZBIRKA

Etnografska zbirka Rusina i Ukrajinaca Hrvatske u Petrovcima jedinstvena je u Republici Hrvatskoj. To je i prva takva zbirka na području bivše Jugoslavije.

Za nastajanje zbirke bili su angažirani Savez Rusina i Ukrajinaca i Gradski muzej u Vukovaru te Silvester Keteleš, Silvester Erdelji i dr. Tomislav Mišir.

dr. Tomislav Mišir

Dr. Tomislav Mišir zaljubljenik je u starine od djetinjstva. Zbog toga je i došao na ideju o osnivanju ovakvog muzeja. Svoju zamisao predložio je Silvesteru Ketelešu i Silvesteru Erdeljiju da sakupljaju stare predmete kojima su se ljudi u povijesti služili. Oni su to rado prihvatili. Uložili su svoje vrijeme i trud za stvaranje zbirke nauštrb svojih obitelji. Bilo je to tijekom 1971. godine.

Silvester Erdelji rođen je u Petrovcima 1930. godine. Cijeli svoj život proveo je u Petrovcima koje je neizmjenno volio. Bavio se poljoprivredom, ali je bio i veoma aktivan u kulturnom životu Petrovac. Još u osnovnoj školi igrao je u dramama. Tada je počeo i pisati. Godine 1977. objavljena mu je knjiga poezije „*U lješiku pri valalje*“. Pjesma pod istim nazivom pjeva se kao narodna pjesma. Pisao je i poeziju za djecu te mu je 2005. godine izdana knjiga s dječjim pjesmama pod nazivom „*Naspak šveta*“. Bio je i knjižničar seoske knjižnice te ispisivao plakate.

Silvester Erdelji

Silvester Keteleš, vrijedan i gostoljubiv čovjek, poljoprivrednik koji je u svojoj proizvodnji često postizao najveće rezultate, veoma je volio rusinsku kulturu. Sudjelovao je u radu KUD-a „Joakim Hardi“, bio njegov predsjednik, svirao harmoniku, bavio se fotografijom, rado se prihvatio posla oko prikupljanja eksponata za zbirku. Bio je svjedok otkupa prekupaca po veoma maloj cijeni raznih vrijednih stvari. Takve stvari su odnesene tko zna gdje, a mogle su ostati u Petrovcima. U otkupljenoj kući u kojoj se nalazi Zbirka, nije bilo *ruske peći* te ju je sazio, a pomogao mu je i Vladimir Dudaš. Mnoge eksponate kupio je vlastitim novcem. Za uloženi trud, vrijeme i novac, nikada nije žalio.

Silvester Keteleš

Nisu svi mještani imali sluha za osnivanje muzeja. Bilo je onih koji su im se smijali, onih koji su govorili da od toga neće biti ništa, ali bilo je i onih kojima se ova ideja svidjela. Za kratko vrijeme, skupljeno je oko pedeset eksponata. Mještani su uglavnom eksponate davali besplatno. No, nisu svi. Silvester Keteleš tako je jednom prilikom od svojih novaca kupio krevete i još neke predmete te ih poklonio zbirci. Eksponati su odneseni kod župnika o. Kirila Plančaka. Dok su eksponati bili u Domu kulture, izbio je požar te je jedan dio eksponata izgorio.

Prva izložba bila je na „Petrovačkom zvonu“ 17. lipnja 1973. godine u jednoj od prostorija Doma kulture. Izložbu je otvorio dr. Tomislav Mišir. Oko postavljanja zbirke, potrudili su se i prof. Antun Dorn, prof. Vlado Horvat i prof. Ruža Marić. Izložba je od tada postala stalna.

Dvije godine poslije, točnije 15. siječnja 1975. g., na sjednici u Gradskom muzeju u Vukovaru, odlučeno je da se utemelji Etnografsko odjeljenje u Petrovcima u organizacionom sustavu vukovarskog Gradskog muzeja.

1. kolovoza 1977. g. Republička samoupravna interesna zajednica u području kulture, izdvojila je 100.000,00 dinara za kupovinu kuće autentičnog rusinskog stila i arhitekture u centru Petrovaca, a kasnije još 50.000 dinara za adaptaciju te iste kuće.

Kada je kuća adaptirana i eksponati postavljeni, 18. lipnja 1978. godine u okviru „Petrovačkog zvona“, član Izvršnog vijeća Sabora Zvonko Špoljar, svečano je otvorio jedinstvenu zbirku. Otvorenju su prisustvovali i prof. Antun Dorn, arheolog i direktor Gradskog muzeja, Boris Graljuk, arheolog, Gabrijel Takač, tajnik Saveza Rusina i Ukrajinaca te mr. Teodor Fricki.

prof. Antun Dorn, Boris Graljuk, Silvester Erdelji, Silvester Keteleš, Gavril Takač

Vanjski izgled kuće, unutrašnjost, dvorište, inventar, vjerno prikazuju život Rusina prije više od stotinu godina. U zbirci se nalazi preko tri stotine predmeta, od kojih su neki doneseni još iz stare domovine.

Izloženo je pokućstvo, odjeća, obuća, razne tkanine domaće izrade od konoplje, tkalački stan, razno oruđe, radila za obradu zemlje, stare knjige, ikone...

Etnografska zbirka upisana je i u katalog muzeja i galerija Hrvatske.

Do „Petrovačkog zvona“ 1986. godine, zbirka je autentično uređena. Dvorište, ograda, ambar, pčelinjak, sve je kao prije 150 godina.

Ambar u dvorištu

Za takvo uređenje najviše je bio zaslužan Nikola Gaća, koji je postao domar i čuvar muzeja.

Nikola Gaća

Za održavanje zbirke brine se Savez Rusina i Ukrajinaca Republike Hrvatske i KUD „Joakim Hardi“, a za stručnu pomoć zadužen je Gradski muzej u Vukovaru.

Srećom, za vrijeme Domovinskog rata, Etnografska zbirka nije pretrpjela veća oštećenja.

Korišteni tekstovi Gavrila Takača u Nova Dumka br. 67 i Vladimira Kostelnika „Etnografska zbirka Rusina i Ukrajinaca” Republike Hrvatske.

VATROGASNO DRUŠTVO

U XVIII. stoljeću, pa i u XIX., kuće u Petrovcima bile su građene od pletera, omazane blatom, krov je bio drven, pokriven trskom, s drvenim dimnjakom. Takve kuće bile su lako zapaljive. Vatra se gasila na primitivan način, u većini slučajeva bezuspješno, a bilo je i smrtnih slučajeva.

Stara kuća pokrivena slamom

S vremenom, ljudi su počeli graditi kvalitetnije kuće, ali opasnost od požara uvijek je postojala. Kada bi negdje izbio požar, zvono na crkvi bi zvonilo te bi se ljudi skupili i spašavali ono što se uglavnom nije moglo spasiti. U vremenu kada je načelnik Općine bio Ujfalusi, stvoren je fond iz kojeg je kupljena ručna pumpa s deset metara crijeva. Za rad s ovakvom pumpom, bila su potrebna četiri čovjeka. Pumpu su spremili u šupu općinskog dvorišta te je tamo ostala dvadeset godina.

Početkom 1932. godine, dobošar Mitar Đitko, koji je inače bio policajac, pozivao je ljude na sastanak u općinsko dvorište. Sastanak su sazivali Ivan Ivić, bilježnik iz Bogdanovaca i načelnik Općine Nikola Ivan, inače seoski kovač. Razlog za sastanak bila je potreba za osnivanjem vatrogasne službe. Na sastanku je Ivan Ivić, osnivač vatrogasnog društva u Bogdanovcima, iznio ljudima podatke o povijesnom razvitku vatrogasnog društva kao i njegovu korisnost. Osnivačka skupština bila je sazvana 2. ožujka 1932. godine. Na sastanak se odazvao velik broj ljudi.

Osnivači vatrogasnog društva bili su: Ivan Ivić, Nikola Ivan, Denči Plančak, Mitar Nađ, Janko Kolbas, Štefan Dudaš i Antun Hirjovati. Komandir društva bio je Mitar Nađ, inače krojač po zanimanju. Nakon završetka sastanka, pjevalo se i plesalo do jutra.

31. ožujka 1932. godine upisana su 53 člana vatrogasnog društva. Nakon izvjesnog vremena, 29 članova napušta društvo. Postojala je Matična knjiga koja je vođena do 1957. godine.

Neki od članova bili su: Mihajlo Beserminji, Dionis Plančak, Đoko Tomić, Mitar Nađ, Josip Keteleš, Antun Hirjovati, Aron Ujfalusi, Nikodim Žipovski, Alojzije Vlajko

Kiralj, Teodor Vukosavljević, Simeon Harhaj, Mihajlo Pap, Nikola Vislavski, Joakim Kišpečo, Emil Tot, Janko Papuga, Joakim Čakan i još neki.

Kao komandir društva, Mitar Nađ imao je i obvezu obučavati ljude za vatrogasce. Predavanja o vatrogastvu održavala su se nedjeljom u općinskom dvorištu. Inače su se vatrogasci sastajali po kućama članova jer nisu imali svoje prostorije. Kasnije im je Općinski odbor dopustio da u općinskoj stražari održavaju nastavu i sastanke. Vježbe su održavali nedjeljom, a ponekad i radnim danom. Od drugih vatrogasnih društava dobili su vatrogasne odore, sirenu na kurbli, a trube su im stigle čak iz Maribora. Nakon nekoliko godina, točnije 1937. godine, učitelj J. Oljear zatekao je samo jednu trubu.

Održan je vatrogasni bal i rušenje majskog drveta. Na tim zabavama, stekla su se jako potrebna novčana sredstva. Pomoglo je i prosvjetno društvo svojom donacijom te su se nabavili aparati za gašenje.

Na prvoj godišnjoj skupštini vatrogasnog društva izabrano je novo vodstvo:

- predsjednik – Nikola Ivan
- tajnik – Osif Ruskaj
- blagajnik – Štefan Hudak
- komandir – Mitar Nađ.

Sada je vatrogasno društvo održavalo svoje sastanke u staroj školi gdje su imali i svoje skladište. Organizirane su mnoge vatrogasne vježbe te natjecanja u kojima su sudjelovali vatrogasci iz okolnih mjesta. Na taj način htjelo se prikupiti što više novca koji je trebao za izgradnju vatrogasnog doma, a i oprema je već dotrajala te je bilo potrebno kupiti novu.

U svemu tomu, omeo ih je II. svjetski rat u kojem je uništeno i ono malo inventara koje je valjalo, a i članove vatrogasnog društva rat je odveo na različite strane. Nakon rata od starih članova, ostali su samo Ruskaj, Buila, Tot, Hardi, Magoč i Ivan. Oni su prikupljali nove članove.

Silvester Harhaj – član vatrogasnog društva

1951. godine nabavljena je nova crpka te nešto inventara. Sljedeće godine društvo je brojalo trideset dva člana, a 1955. godine pedeset devet, što aktivnih što pomoćnih članova. Predsjednik društva bio je Štefan Dudaš, tajnik Miroslav Juhas, a blagajnik Petar Hardi. Bartol Mudri bio je zadužen za opremu, a komandir je bio Janko Magoč.

1958. godine izabran je novi odbor čiji je predsjednik bio Nikola Tot, inače vunopletač. Za tajnika je izabran Štefan Hudak, učitelj. Radilo se intenzivnije na skupljanju sredstava za izgradnju vatrogasnog doma. Supruga učitelja Štefana Hudaka, također učiteljica, puno je tome doprinijela, pripremala je razne priredbe i drame, a zaradu od njih donirala je vatrogasnom društvu. U lipnju te iste godine na održanoj sjednici odlučeno je gdje će se i kada graditi Vatrogasni dom.

Projektanti vatrogasnog doma bili su Silvester Dudaš iz Petrovaca i Petar Homa iz Ruskog Krstura. Tada su bili još studenti.

Prikupljali su se dobrovoljni prilozi, organizirale su se igranke, priredbe ne bi li se skupilo što više novca. Tijekom 1959. godine intenzivno se radilo. Na izgradnju Doma dalo se oko 1.000 dobrovoljnih sati rada. Najviše su se istakli Janko Manjoš i Joakim Segedi. Novčana sredstva donirala je i Općina Vukovar, tako da je zgrada s jednim katom podignuta pod krov. Za daljnje radove i uređenje unutrašnjosti nije bilo više novaca.

**Na vatrogasnom balu 1954. godine
Silvester Gaća, Olena Pap, Fajfrić Mihajlo, Juhas**

Vatrogasni dom u izgradnji 1959. g.

Godine 1960. predsjednik vatrogasnog društva bio je Janko Tirkajla, a komandir Janko Magoč. Pomoć se i dalje skupljala te kad se skupilo dovoljno novca, stavljena je stolarija i uređena unutrašnjost vatrogasnog doma. U prizemlju je uređena garaža za dva vatrogasna vozila, cisterne, dvije pumpe, inventar te vatrogasne odore. Gore na katu, uređena je sala za sastanke te ured.

U rad vatrogasnog društva uključila su se i djeca organizirana u sekciju koju je vodio Silvester Barna.

1962. godine uvedena je struja u vatrogasni dom. U svibnju te iste 1962. godine, priređeno je svečano otvorenje vatrogasnog doma, kojemu su prisustvovali i gosti iz nekoliko okolnih mjesta. Proslava se sastojala od budnice u pet sati, pozdravni govori u 9 i 10 sati, zajednički ručak u 12 sati, a nakon toga održala se zabava.

Predloženo je da se ljeti, za vrijeme kosidbe, neprekidno dežura te su tako po dvojica vatrogasaca dežurala cijeli dan. U međuvremenu je nabavljena i nova oprema s kojom se moglo brže i spretnije rukovati te tako brže ugasiti požar.

Za svoj rad u vatrogasnom društvu, srebrnom medaljom odlikovan je Štefan Hudak i Eugen Roman, a počasnim članovima proglašeni su Irinej Koljesar, Bartol Mudri, Janko Kolbas i Nikola Ivan.

Neki članovi vatrogasnog društva te godine bili su: Tot Janko, Tot Silvester, Mudri Željko, Hrubenja Miroslav, Tot Eugen, Kiš Miroslav, Harhaj Silvester, Salak Mihajlo, Kanjuh Đuro, Harhaj Miroslav, Čakan Ljubomir, Juhas Željko, Kišpečo Irinej, Hudak Štefan, Tirkajla Janko i drugi.

Godine 1963. za predsjednika je izabran Emil Harhaj, za tajnika Štefan Hudak, za blagajnika Tomislav Vislavski, a komandir je bio Janko Magoč. U jesen te iste godine komandir je postao Zvonko Monar.

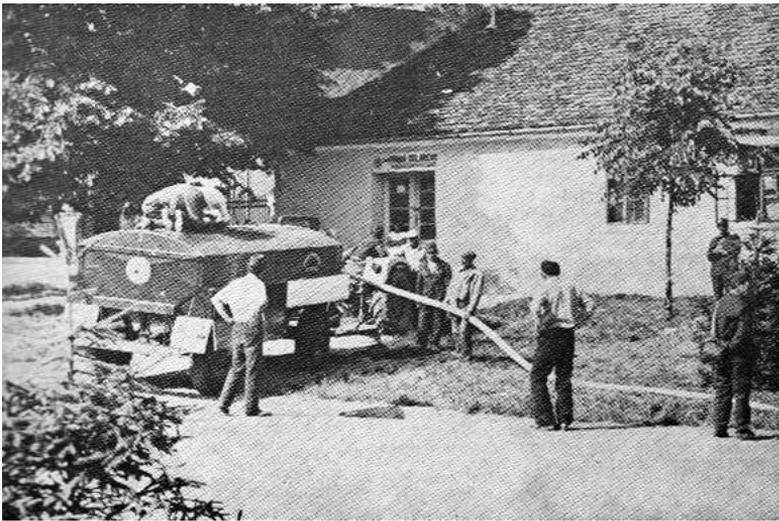

Vatrogasna vježba 1963. g.

Miroslav Dudaš, Zvonko Monar, Emil Harhaj, Zvonko Ruskaj

Vatrogasci u gašenju požara 4. prosinca 1977. g.

Vatrogasna vježba u Petrovcima 1980. g.

Prije Domovinskog rata, u vatrogasnom je društvu bilo pedeset članova. Dok su ljudi još bili u progonstvu, 1996. godine osnovana je udruga koja je imala deset članova. Knjige i arhiva društva nestali su u ratu.

2005. godine kupljen je kamion Dodge iz 1978. godine, a sljedeće godine dobiveno je kombi vozilo iz 1961. g., ali neispravno.

2012. godine obnovljena je zgrada vatrogasnog društva. Prednja je strana obnovljena, obojana je stolarija, a ispred zgrade postavljeno je prvo vatrogasno vozilo.

Dodijeljena su i dva ordena za zasluge Mihajlu Hardiju i Petru Kišu.

Vatrogasni dom danas

Svake godine početkom ljeta organizirana su dežurstva od 9 do 21 sat. Dežura troje ljudi, a u pripravnosti su još devetorica. Imaju na raspolaganju nekoliko vatrogasnih aparata, dvije motorole, šest interventnih i šest azbestnih odora i stari kamion te u pripravnosti i jedan traktor.

Popović M. i Burčak S.

Danas je predsjednik Dobrovoljnog vatrogasnog društva Dalibor Tirkajla, a zapovjednik Damir Muzička. Članova ima nešto više od trideset.

DVD Petrovci

OSNIVANJE DVD PETROVCI I IZGRADNJA VATROGASNOG DOMA

Godine 1931. u Petrovce je došao novi pisar, Ivan Ivić iz Bogdanovaca, koji je bio vatrogasac i osnivač DVD u svojem selu. Tadašnji načelnik Petrovacca bio je Nikola Ivan, seoski kovač. Njih dvojica su se dogovorili o osnivanju petrovačkog DVD-a, a oglas je po selu oglasio dobošar Mitro Đitko, tadašnji policajac. Osnivačka skupština održana je u nedjelju 2. 3. 1932. u općinskom dvorištu, u velikom broju seljana. Osnivači društva (danas bi to bio Upravni odbor) bili su tada najvažniji ljudi u Petrovcima: Denči Plančak, Nikola Ivan, Ivan Ivić, Mitro Nađ, Janko Kolbas, Štefan Dudaš i Antonj Hirjovati. Zapovjednik društva bio je Mitro Nađ, krojač i narodni pisac koji je nedjeljom prijepodne podučavao osnove vatrogastva zainteresiranim osobama. Poduka je bila u općinskom dvorištu, gdje je bila i špricaljka za vježbanje. Na početku vježbalo se u civilnoj odjeći jer društvo nije imalo vatrogasnu odjeću, ali relativno brzo su im odjeću humanitarno darovala društva iz okolnih sela, kao i iz Vukovara. Već u prvoj godini od osnivanja društvo je imalo 43 člana.

Da bi se došlo do nekih novaca, koji je trebao za normalno djelovanje, u prosincu 1932. g. organiziran je „Vatrogasni bal“, a u svibnju 1933. g. i „Majalos“. Budući da su obje manifestacije prošle jako uspješno, postale su tradicija. S obzirom da društvo nije imalo svoje vlastite prostorije, odnosno svoj dom, onda su se u dogovoru s „Prosvjetom“ sjednice i predavanja za članove DVD Petrovci održavali u takozvanoj „Staroj školi“. Po početku Drugog svjetskog rata DVD Petrovci redovno su održavali vatrogasne vježbe, kao i natjecanja na kojima su sudjelovala vatrogasna društva iz okolnih mjesta, a prema materijalnim mogućnostima, kupovao se i vatrogasni inventar.

Na početku rata veliki broj ljudi iz sela, među njima bilo je i članova DVD Petrovci, odvođeni su na primorani rad u Njemačku, drugi su bili mobilizirani u domobrane, a treći su otišli u partizane tako da nitko nije ostao u DVD-u. Na kraju je skroz propao. Ruskaj, Buila, Hardi, Ivan i Tot po završetku Drugog svjetskog rata, pokrenuli su ponovo rad društva i angažirali se za skupljanje novih članova. Godine 1951. nabavljena je nova pumpa i drugi najpotrebniji inventar. Godine 1952. društvo je imalo 32 člana. Na godišnjoj sjednici društva, koja je održana u prosincu 1955. g., rečeno je da DVD Petrovci ima 59 aktivnih i pomoćnih članova, ali je disciplina bila slabija jer se pojedini članovi za vrijeme vršidbe nisu odazvali na dežurstva. Za predsjednika društva izabran je Štefan Dudaš, za tajnika Miroslav Juhas, za blagajnika Petro Hardi, za pripremača i alatničara Bartol Mudri i za zapovjednika Janko Magoč.

Početkom 1958. g. izabran je novi Odbor DVD Petrovci. Za predsjednika izabran je Nikola Tot, štriker, a za tajnika Štefan Hudak, učitelj. Počela se planirati izgradnja vatrogasnog doma, pa osim „Vatrogasnog bala“ i „Majalosa“ organizirane su i kazališne predstave i zabave, a tu su se angažirali i učitelji Vera i Štefan Hudak.

U lipnju mjesecu 1958. g. pred nedjelje i svece u selu skupljao se dobrovoljni prilog za izgradnju novog vatrogasnog doma. Ne dugo nakon toga počelo se s izgradnjom

doma. Izgrađen je na lokaciji na kojoj se danas nalazi, a pokriven je bio krajem 1959. g. trebalo je još puno novaca da bi se u potpunosti završio. Na izgradnji doma sudjelovali su svi članovi društva, a najviše angažirani bili su Jakim Segedi i Janko Manjoš. Početkom 1960. g. održana je godišnja sjednica društva na kojoj je za predsjednika izabran Nikola Tot, a za tajnika Štefan Hudak.

Početkom 1961. g. održana je godišnja sjednica društva na kojoj je za predsjednika društva izabran Janko Tirkajla jer se Nikola Tot na kraće vrijeme odselio iz sela u Bosnu, za tajnika Štefan Hudak, za blagajnika Danil Ivan, a za zapovjednika Janko Magoč.

Održan je bal za starije i za djecu, a zaradilo se 22 000 dinara. Novac je bio potrošen za dovršenje doma. U prizemlju zgrade za vrijeme proljeća i ljeta napravljena je prostorija za dvojka kola za vodu i dvije pumpe, a tamo je smješten i sav inventar, dok je gore napravljen i manji ured i veća prostorija za održavanje sjednica.

Na jesen 1961. g. u krugu DVD Petrovci osnovana je dječja vatrogasna sekcija koju je vodio Silvo Barna. Kroz kasu društva u vremenu do 1961. g. prošlo je 300 000 dinara, a od toga 150 000 dinara potrošeno je na adaptaciju doma. Električna energija u dom bila je uvedena krajem travnja ili početkom svibnja 1962. g., na čast tridesetgodišnjici društva. Na zabatu nove građevine bilo je napisano: Dobrovoljni vatrogasni dom 1932. – 1962.

U svibnju mjesecu 1963. g. u prostorijama petrovačke vatrogasne škole (!) održana je godišnja sjednica DVD Petrovci. U sažetku o poslu rečeno je da se članstvo posljednjih godinu i pol rijetko sazvalo, da u prvoj godini nije održana niti jedna vježba i da je dežurstvo za vrijeme prošlogodišnje vršidbe bilo slabo organizirano. Zbog toga su za novog predsjednika izabrali Emila Harhaja, za tajnika Štefana Hudaka, za blagajnika Tomislava Vislavskog, a za zapovjednika Janka Magoča. U rujnu 1963. g. petrovački vatrogasci uspješno su izveli vježbu pod pokroviteljstvom novog zapovjednika Zvonka Monara, a u krugu općinskog zalaganja. I onda se poslije nekoliko godina za njih ništa nije čulo.

Joakim Puškaš

**Vježba DVD Petrovci 1960. – 1961. Na slici se nalaze
Barna Silvo, Čapko Julijan, Varga Zvonko**

**Vježba DVD Petrovci 1963. – 1964. (s lijeva na desno): Miroslav
Dudaš, Čakan (?), Emil Harhaj, Vlado Pavlović i njegov sin
Miroslav (u šeširu), Zvonko Monar (zadnji na desnoj strani)**

GLAZBA I ORKESTRI

Migracije Rusina utjecale su na kulturni život Rusina, ali oni su ipak uspjeli da sa sobom donesu i očuvaju svoj jezik, pjesme, glazbu, odjeću, običaje. Na tom putu i pod utjecajem drugih kultura stvarali su se i novi običaji.

Glazbeno obrazovanih ljudi u Petrovcima prije nije bilo. Petar Juhas koji je studirao u Zagrebu, imao je nekakvog obrazovanja. On je donosio rusinske i ukrajinske pjesme te ih uvodio u crkveni i „Prosvjetin“ zbor. On sam bio je i dirigent. Nakon toga, dirigenti crkvenog zbora su i župnik o. Mihajlo Beserminji i Petar Firis. Vrlo je aktivan i učitelj Joakim Oljejar koji je svirao violinu.

Školski zbor osnovao je Marijan Zuber 1939. godine. Svirao je harmoniku i klavir. Podučavao je i Blaženku Koloda, Silvestera Keteleša i Špiru Pavlovića sviranju harmonike.

Josip Keteleš osnovao je orkestar koji su uvježbali Marijan Zuber i Joakim Oljejar. Josip Keteleš svirao je violinu, Vlajko Alojzije Kiralj primu, Filip Šmidt basprimu, Anton Hirjovati kontru, a Janko Kolbas kontrabas. Kasnije im se pridružuju Danilo Keteleš, Mihajlo Dudaš kontra, Mihajlo Doroghazi kontrabas, Joakim Oljejar te Marijan Zuber i Emil Gočov.

Početakom II sv. rata, iz Petrovaca odlaze učitelj Joakim Oljejar i prof. Marijan Zuber, a u tijekom rata ubijeni su Petar Juhas, Simeon Hirjovati i Alojzije Kiralj.

Jedan od samoukih orkestarara bio je i orkestar u kojem su svirali Đuro Sivč – harmonika, Emil Ruskaj – prima, Danil Tot – basprima, Vladimir Dudaš – basprima i violina. Ovaj orkestar svirao je na balovima i pratio zborove, ali nije svirao u svatovima.

U Petrovcima su svirali i Romi iz Čakovaca koji su znali sve rusinske pjesme.

Pred Badnjak 1946. godine, Janko Buila osnovao je mješoviti zbor djevojaka i mladića koji su pjevali Božićne pjesme po selu, a pratio ih je na harmonici Janko Čordaš. Na taj način skupili su nešto novaca i kupili bas, violinu, primu i kontru.

U orkestru koji je aktivno svirao bili su: Danil Keteleš, Đuro Sivč, Emil Ruskaj, Vladimir Dudaš, Danilo Tot, Mihajlo Dudaš i Mihajlo Doroghazi. Na mjesto Đure Sivča dolazi Janko Čordaš i ovaj orkestar po prvi put svira u svatovima Miroslava Juhasa u listopadu 1947. godine.

Svirao je Janko Čordaš harmoniku, kasnije i klarinet. Zbog glazbenog talenta, školovao se i u Varaždinu na glazbenoj školi, gdje je otišao na poziv prof. Marijana Zuberera.

Učitelj Štefan Hudak osniva školski tamburaški orkestar koji preuzima Janko Čordaš po povratku iz Varaždina.

Janko Čordaš osnovao je 1955.g. orkestar, a solist je bio Vlado Medeši koji je i svirao I. basprimu. Ostali svirači bili su Vlado Papandriš II. basprima, Danilo Papuga čelo, Silvester Tot kontra, Kiril Rac kontrabas i, naravno, Janko Čordaš harmonika. On ih je naučio svirati po notama. Nakon toga je spojio ovaj orkestar sa školskim orkestrom. Bilo je puno mladića koji su željeli svirati. Čak preko četrdeset. Harmonikaša je bilo šest. Bili su to Janko Čordaš, Silvester Keteleš, Đuro Sivč, Đuro Rac, Zvonko Edelinski i Tomislav Vislavski. Pjevača je bilo oko trideset.

Mladi tamburaši

Violinu su svirali Josip Keteleš, Danilo Keteleš i Vladimir Dudaš.

Na primi su svirali: Alojzije Kiralj, Emil Ruskaj, Eugen Tot, Joakim Ruskaj, kasnije i Tomislav Ruskaj, Danilo Budinski i Mironj Nađ.

Basprimu su svirali: Šmidt Filip, Hirjovati Simeon, Vlado Medeši, Vlado Papandriš, Đuro Hardi, Mironj Nađ, Mihajlo Medeši, Vlado Dudaš, Danilo Tot, Vlado Nađ, Vlado Harhaj i Julin Čapko.

Kontru su svirali: Antonj Hirjovati, Silvester Tot, Miroslav Dudaš, Miroslav Harhaj te Pavle Majher.

Bas su svirali: Janko Kolbas, Mihajlo Doroghazi, kasnije i njegov sin Miroslav, Kiril Rac, Irinej Pap, Silvester Erdelji i Zvonko Ruskaj.

Gitaru su svirali Miroslav Kostelnik i Silvester Medeši.

Tamburaški orkestar 1955. g.
Danil Tot, Dudaš Vlado, Ruskaj Emil, Mihajlo
Doroghazi, Silvester Keteleš, Dudaš Mihajlo

Orkestar koji je osnovao Janko Čordaš raspao se kada se J. Čordaš razbolio. Oformili su se novi orkestri, dok su neki svirači prestali svirati. U jednom orkestru svirali su: Đura Rac, Mironj Nađ, Đura Hardi, Miroslav Dudaš i Miroslav Doroghazi.

Kada je Janko Čordaš nastavio svirati, s njim su svirali Silvester Keteleš, Vlado Međeši, Vlado Papandriš, Danilo Papuga, Silvo Tot i Kiril Rac.

Orkestar šezdesetih godina

Hardi Đura, Miroslav Dudaš, Eugen Tot, Tomislav Vislavski, Papandriš Vlado

Janko Čordaš i KUD „Joakim Hardi“ nastupali su u mnogim mjestima bivše države, ali i u inozemstvu. Tako su nastupali u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj.

Janko Čordaš svirao je i na balovima u Zagrebu po svim hotelima, kao i na mnogim balovima u Njemačkoj.

Za svoj rad i KUD „Joakim Hardi“ i sam Janko Čordaš dobili su mnoge nagrade i priznanja, među kojima je i zlatno odličje od predsjednika Jugoslavije Josipa Broza Tita – Janko Čordaš, te srebrno – KUD „Joakim Hardi“.

I Srbi su nekada imali svoje svirače. To su bili Rado Bogić – violina, Nikola Bogić – bas, Đorđe Bogić – kontra, Iso Bogić – bas, Žarko Bogić – kontra.

Petrovci su svojevremeno imali i rok-sastav koji je svirao pod nazivom „Srijemski front“. Članovi ovog sastava bili su: Tomislav Papandriš – bubnjevi, Dejan Momčilović – bas, Aleksandar Momčilović – gitara, Zvonko Papandriš – klavijature. Pjevač i skladatelj ovog sastava bio je Aleksandar Momčilović. Tekstove pjesama pisao je Slavko Budinski. Na gitarijadi u Vukovaru osvojili su III. nagradu.

Rok-sastav „Srijemski front“

Šah u Petrovcima

Šah u obitelji Puškaš ima dugu tradiciju jer su ga u godinama iza Drugog svjetskog rata igrali moj otac Andrija, kao i njegov brat (a moj stric) Joakim, ali i Vlado i Silvestar Dudaš, braća moje majke Leone Puškaš, rođ. Dudaš. Početkom 70-ih godina prošlog stoljeća bio sam u podmlatku DVD Petrovci i vidio sam da se prostorije na katu rijetko koriste. Tako je počelo, uz napomenu da su se odmah priključili braća i sestre Vintonjak, u prvom redu Nikola i Ivan, jer se u njihovoj kući i inače šahiralo po cijeli dan, kao i Ilija Vukosavljević, Nikola Marković i još neki, koji su do tada šahirali po gostionicama. U prvo vrijeme imali smo samo par privatnih šah garnitura, onda nam je 1974. godine ŠK «Sloga-Velepromet» iz Vukovara darovao 3-4 šah garniture i 4 šah sata (mislim), DVD Petrovci je također kupilo nekoliko šah garnitura i šah sata. Nekoliko šah garnitura dobili smo i od Šahovskog saveza Hrvatske iz Zagreba...

Šah se u Petrovcima od završetka Drugog svjetskog rata pa do 1971./1972. godine najviše igrao u petrovačkoj knjižnici i čitaonici.

Veljko Milanović je jedno vrijeme, možda čak 4 godine, bio predsjednik ŠK «Vatrogasac» Petrovci! Pamtim ga kao osobu koja je malo pričala. Iako je bio samouk, šah je igrao solidno.

LISTOPAD 1927. GODINE – POČETAK ORGANIZIRANOG IGRANJA ŠAHA U PETROVCIMA

„U listopadu 1927. godine, bilo je to dan-dva prije ili dan-dva poslije blagdana Pokrova Presvete Bogorodice, odnosno petrovačkog Kirvaja, a on se tada slavio točno 14. listopada, u čitaonicu („Prosvjete“) došle su prve dvije šahovske garniture! Nedugo poslije toga došla je i treća šahovska garnitura i šah su tada istovremeno igrala šest igrača. U tadašnjoj šahovskoj sekciji („Prosvjete“) najaktivniji bili su Eugen Koloda, krojač i trgovac tekstilom, Josip Provči, Eugen Roman, Petar Tomaš i još neki drugi. Od 1936. godine šah su igrale i djevojke od 12 do 18 godina. Sjećam se da su dosta dobre bile Ksenija Hirjovati, Justina Barna Hajduk, Ljubica Mudri Keteleš i neke druge.“

(Dio iz nikada objavljenog intervjua Joakima Puškaša s Mihajlom Monarom iz Petrovaca, napravljen početkom ožujka 1977. godine.)

PRVI PRIJATELJSKI SUSRET EKIPA MIKLUŠEVACA I PETROVACA

„Tijekom 1940. godine u Mikluševcima je održan prijateljski susret u šahu ekipa Mikluševaca i Petrovaca. Igralo se na osam ili čak 10 ploča, nisam više siguran, ali pamtim da je to bio jako neizvjestan susret. Na kraju su spretniji i sretniji bili Petrovčani i ostvarili minimalnu pobjedu. Organizator susreta bila je „Prosvjeta“ iz Mikluševaca i Petrovaca, a Petrovčani su na susret u Mikluševce putovali zaprežnim kolima (preko Negoslavaca). Sjećam se da su za ekipu Petrovaca igrali Andrija i Joakim st. Puškaš, Vlado Sopka stariji i ja (Joakim Oljejar), a imena drugih šahista više se ne sjećam“ (sportska prisjećanja učitelja Joakima Oljejara u časopisu „Nova misao“ iz Vukovara, broj 65 iz 1988. godine).

POJEDINAČNO PRVENSTVO PETROVACA 1953. GODINE

Osnovna, izvorna informacija: dana 13. prosinca 1953. godine u prostoriji čitaonice KUD „Joakim Hardi“ održano je pojedinačno prvenstvo Petrovaca u šahu za 1953. godinu. Sudjelovalo je 7 šahista, a igralo se na tri ploče, uz napomenu kako čitaonica posjeduje ukupno 7 šahovskih garnitura. Prvo mjesto, sa svih šest pobjeda, osvojio je Vinko Zidarić, drugi je bio Mihajlo Papuga (četiri pobjede, dva poraza), što je veliko pozitivno iznenađenje, treće i četvrto mjesto podijelili su Vlado Dudaš (zidar) i Vlado Juhas, peti i šesti bili su Silvestar Tot i Janko Tot, a sedmo mjesto zauzeo je Ljubo Čakan, sa samo jednom pobjedom i pet poraza, što je veliko negativno iznenađenje.

Naknadna dopuna izvorne informacije: Vinko Zidarić, sin učiteljice Vasiljke i učitelja Ante, godine 1953. bio je učenik Gimnazije u Vukovaru.

PRIJATELJSKI SUSRET U ŠAHU EKIPA PETROVACA I MIKLOŠEVACA

Izvorna informacija: u nedjelju 21. veljače 1954. godine u prostorijama mjesne čitaonice održan je prijateljski susret u šahu između šahista Petrovaca i Mikluševaca. Igralo se na 10 ploča, dvokružno, a ekipa Petrovaca pobjedila je minimalnim rezultatom 10.5 : 9.5. Bio je to prvi održani susret Petrovčana i Mikluševčana u šahu nakon završetka (Drugog svjetskog) rata, a drugi uopće.

Naknadna dopuna izvorne informacije: u to vrijeme šah u Petrovcima igrali su sljedeći mještani: Vinko Zidarić, Vlado i Silvestar Dudaš, Miroslav Burčak, Mihajlo Papuga, Andrija i Joakim st. Puškaš, Vlado Juhas, Ljubo i Vladimir Čakan, Silvestar i Janko Tot i vjerujem kako su upravo oni činili okosnicu ekipe Petrovaca u susretima sa šahistima Mikluševaca.

POBJEDA MIKLUŠEVČANA U UZVRATNOM SUSRETU

U nedjelju 28. veljače 1954. godine u Mikluševcima je održan uzvratni susret u šahu ekipa Mikluševaca i Petrovaca. Opet se igralo na 10 ploča, dvokružno, a sada su pobjedili Mikluševčani s rezultatom 11 : 9. Iako su Mikluševci manje mjesto od Petrovaca, treba reći kako je ekipa Mikluševaca (Vlado Sabadoš, Janko Kostelnik, Jovgen Mudri, Petar Sabadoš, Joakim ili Janko Hajnal...) jako dobro utrenirana, zahvaljujući prije svega učitelju Janku Kostelniku. Mikluševčani su prije Petrovčana u prijateljskim susretima pobjedili i šahovske ekipe iz srijemskih mjesta Bačinci i Šid!

PRVENSTVO PETROVACA 1972. GODINE

U nedjelju 8. listopada, tjedan dana poslije Kirvaja, u Domu DVD Petrovci održano je pojedinačno prvenstvo Petrovaca u šahu za 1972. godinu. Prijavilo se osam igrača, a s obzirom da su prostorije Doma besplatno dobijene na samo jedan dan, onda se prvenstvo igralo po tzv. kup-sustavu. Rezultati četvrtzavršnice: Hrecešin – Đitko 1 : 0, J. Puškaš – Sopka 1 : 0, Vintonjak – I. Vukosavljević 0 : 1, V. Milanović – Nađorđ 1 : 0; poluzavršnica: Hrecešin – J. Puškaš 0 : 1, I. Vukosavljević – V. Milanović 1 : 0;

finale: J. Puškaš – I. Vukosavljević 0 : 1. Pobjedom u finalu Ilija Vukosavljević postao je prvak Petrovaca u šahu 1972. godine!

RADNIČKO-SPORTSKE IGRE OPĆINE VUKOVAR U ŠAHU

U radničko-sportskim igrama općine Vukovar u šahu tradicionalno su sudjelovale ekipe radnih kolektiva iz Vukovara, Borova naselja i Iloka kao i ekipe mjesnih zajednica. U razigravanjima za 1973. godinu, koja su održana tijekom veljače 1973. godine, šahovska ekipa Mjesne zajednice Petrovci bila je svrstana u petu kvalifikacijsku skupinu, zajedno s ekipama iz Berka, Svinjarevaca i Negoslavaca, a domaćini bili su Negoslavci. S obzirom da ekipe iz Berka i Svinjarevaca nisu doputovale u Negoslavce, onda je održan samo susret između šahovskih ekipa Negoslavaca i Petrovaca. Pobjedila je ekipa Petrovaca s rezultatom 2.5 : 1.5 i plasirala se u završnicu RSI općine Vukovar za 1973. godinu! Pojedinačni rezultati: Veselinović – V. Milanović 0 : 1, Kadić – J. Puškaš 1 : 0, Miljanović – I. Vovk remi, Vepčević – Leholat 0 : 1.

Naknadna nadopuna izvorne informacije: osim Veljka Milanovića, ekipu Petrovaca činila su tri dječaka u dobi od 14 do 15 godina. Sjećam se da smo na natjecanje u Negoslavce otišli pješice, hodajući u gumenim čizmama po blatnjavom poljskom putu jer jednostavno nismo mogli platiti prijevoz automobilom!

KUP TURNIR U PETROVCIMA

U nedjelju 8. travnja 1973. godine u Domu DTO „Partizan“ u Petrovcima, odnosno u „Sokolani“, trebala se tijekom prijepodneva održati završnica ovogodišnjih RSI općine Vukovar u šahu za 1973. godinu. Međutim, zbog odustajanja nekih ekipa organizator ovog natjecanja (DTO „Partizan“ iz Vukovara) natjecanje je odgodio do daljnjega.

Šahisti iz Petrovaca, njih osam, iskoristili su to za odigravanje prigodnog kup turnira. Rezultati četvrtzavršnice: Međeši – Ruskaj 0 : 1, Leholat – I. Vukosavljević 0 : 1, V. Čakan – Puškaš 0 : 1, Vintonjak – Ivan 1 : 0; poluzavršnica: Ruskaj – J. Puškaš 0 : 1, I. Vukosavljević - Vintonjak 1 : 0; finale: J. Puškaš – I. Vukosavljević remi. S obzirom da se natjecanje dosta otešlo i da su I. Vukosavljević i J. Puškaš već bili dosta umorni, onda se nije igralo do prve pobjede nekoga od njih dvojice, već su obojica proglašeni pobjednicima!

Naknadna dopuna izvorne informacije: s obzirom da se Nikola Vintonjak u vrijeme održavanja ovog turnira nalazio u Sarajevu, gdje je pohađao srednju školu, najvjerojatnije je na turniru igrao Ivan Vintonjak.

FINALE RADNIČKO-SPORTSKIH IGARA OPĆINE VUKOVAR U ŠAHU

Finalno natjecanje održano je krajem travnja ili početkom svibnja 1973. godine na izletištu „Vučedol“ uz sudjelovanje šest ekipa (svaka ekipa je imala četiri igrača). Originalna dokumentacija s tog natjecanja otuđena je iz Doma DVD Petrovci tijekom Domovinskog rata, a prema prisjećanju igrača (Harhaj i Puškaš) ekipa Petrovaca zauzela je četvrto mjesto.

ŠAHOVSKI TURNIR U OKVIRU MANIFESTACIJE „PETROVAČKO ZVONO ‘73.“

U nedjelju 17. lipnja 1973. godine, u okviru manifestacije „Petrovačko zvono ‘73.“, tijekom prijedopodnevni sati održan je prigodan šahovski turnir. Sudjelovalo je 11 šahista iz Zagreba, Vinkovaca, Vukovara i Petrovaca, a natjecanje je održano u Domu DVD Petrovci. Rezultati prvog kola: I. Vintonjak – Tot 1 : 0, Puškaš – I. Vovk 1 : 0, Zorica Vintonjak – V. Milanović 0 : 1, Đ. Harhaj – Kolbas 1 : 0, Gaća – M. Milanović 0 : 1, Ružicki slobodan; drugo kolo: V. Milanović – M. Milanović 1 : 0, I. Vintonjak – J. Puškaš 0 : 1, Ružicki – Đ. Harhaj 1 : 0; treće kolo: J. Puškaš – V. Milanović 1 : 0, a Ružicki je opet bio slobodan (!); finale: Ružicki – J. Puškaš 1 : 0. Tako je pobjednik postao Markijano Ružicki iz Zagreba, drugokategornik i član KPD Rusina i Ukrajinaca iz Zagreba.

Naknadna dopuna izvorne informacije: voditelj natjecanja i igrač na tom natjecanju bio je Joakim Puškaš, koji je pogodio igračima sa strane, pa je tako M. Ružicki sa samo dvije pobjede postao pobjednik ovog prigodnog natjecanja! Napominjem kako je u to vrijeme u Domu DVD Petrovci bilo 7-8 šah garnitura standardnih dimenzija, ali i tek jedan ili dva manuelna sata, tako da nije bilo moguće održati turnir po Bergeru, odnosno po sustavu „svatko sa svakim“, uz tempo igre od 5 ili 10 minuta po igraču za svaku partiju.

PRVENSTVO PETROVACA U ŠAHU ZA 1973. GODINU

U Domu DVD Petrovci, tijekom prve polovice srpnja 1973. godine, u večernjim satima, održano je pojedinačno prvenstvo Petrovaca u šahu za 1973. godinu. Učešće je uzelo 12 šahista, a igralo se po Bergeru, odnosno po sustavu „svatko sa svakim“.

Poredak: Ivan Vintonjak i Zvonimir Hardi 9, Nikola Vintonjak 8, Nikola Marković 7, Joakim Puškaš, Ljuban Živković i Joakim Hardi 6, Janko Tirkajla 4, Milanović 3, Ivan, Mihajlo Tirkajla 2.5 i Kostelnik 2 boda.

Prigodom proglašenja pobjednika predsjednik DVD Petrovci Janko Tirkajla najavio je osnivanje šahovske sekcije ili šahovskog kluba s imenom „Vatrogasac“.

Naknadna dopuna izvorne informacije: od dvojice braće Milanovića, mislim da je na prvenstvu igrao Veljko Milanović, a kada je riječ o braći Kostelnik, mislim da je igrao stariji Vlado, koji je bio i solidan nogometaš, a živio je u ulici do petrovačke šume. U to vrijeme tri igrača s prezimenom Ivan igrali su šah i nisam siguran tko je od njih nastupio na ovom prvenstvu. I još nešto, tijekom održavanja prvenstva bilo je jako vruće te su svi prozori na Domu bili širom otvoreni!

ŠAH U PETROVCIMA 2

OSNIVAČKA SKUPŠTINA ŠAHOVSKOG KLUBA

Osnivačka skupština Šahovskog kluba „Vatrogasac“ Petrovci održana je u nedjelju popodne 29. srpnja 1973. godine u Domu DVD Petrovci, uz nazočnost 20 šahista i predstavnika mjesnog vatrogasnog društva. Za predsjednika kluba izabran je Nikola Marković, a za tajnika Joakim Puškaš. Odlučeno je kako će se treninzi održavati u

Domu DVD Petrovci utorkom i petkom uveče te nedjeljom prijepodne. Prvi zadatak novoga vodstva kluba bit će organiziranje turnira za osvajanje četvrte kategorije.

PRIJATELJSKI SUSRET S VOJNICIMA IZ VUKOVARSKOJ VOJARNE

U povodu 31. obljetnice 12. slavonske udarne brigade u vukovarskoj je vojarni sredinom listopada 1973. godine održan prijateljski susret u šahu između ekipe Petrovaca i ekipe vojarne, sastavljene od vojnika. Igralo se na četiri ploče, po tzv. ševeninskom sustavu (svi igrači jedne ekipe igrali su sa svim igračima druge ekipe), a pobjedili su petrovački šahisti s rezultatom 11 : 6. Za Petrovce su igrali: Đ. Harhaj (3 boda iz 4 partije), Vintonjak (3/4), J. Puškaš (2/4) i Međeši (3/4). Originalni zapisnik s ovoga prijateljskog susreta otuđen je iz Doma DVD Petrovci tijekom Domovinskog rata.

KUP SLAVONIJE I BARANJE

U nedjelju 11. studenoga 1973. godine u 9 sati u okviru prvoga kola Kupa Slavonije i Baranje u Domu DVD Petrovci održan je susret između domaćeg „Vatrogasca“ i „Sloge-Veleprometa“ iz Vukovara, člana Hrvatske lige. Favorizirani gosti pobjedili su s rezultatom 3.5 : 0.5, a pojedinačni rezultati bili su ovakvi: Đ. Harhaj – Vojvodić 0:1, Ivan Vintonjak – Petrović 0 : 1, J. Puškaš – Bradvica remi, Nikola Vintonjak – Rkman 0 : 1. Vođa puta ekipe iz Vukovara bio je Savo Bajić, tajnik ŠS SiB, koji je domaćinima darovao četiri šahovske garniture i četiri šahovska sata i pozvao ih da sudjeluju u ekipnom prvenstvu u okviru Druge lige Slavonije i Baranje.

MEMORIJALNI TURNIR MIROSLAVA BURČAKA U VUKOVARU

Od 16 do 18. studenoga 1973. godine u Vukovaru je održan Drugi memorijalni turnir Miroslava Burčaka, inače Petrovčana i bivšeg istaknutog člana ŠK „Sloga-Veleprometa“ iz Vukovara. U konkurenciji seniora sudjelovalo je 30 igrača, a pobjedio je Beriša iz Vukovara, a u konkurenciji juniora sudjelovalo je 14 igrača i Đaja iz Vinkovaca (Nikola Vintonjak iz Petrovaca osvojio je 3.5 bodova i zauzeo 11. mjesto).

KATEGORNI TURNIRI ŠK „VATROGASAC“ PETROVCI

Tijekom listopada i studenoga 1973. godine ŠK „Vatrogasac“ organizirao je četiri turnira za osvajanje četvrte kategorije. Poredak na prvom turniru: Nikola Vintonjak 10, Ivan Vintonjak 10, Joakim Puškaš 8.5, Nikola Marković 8, Milan Milanović 6.5, Vlado Puškaš 6 itd; konačni poredak na drugom turniru: Ljuban Živković 10.5, Ilija Vukosavljević 10, Joakim Međeši 8.5, Veljko Milanović 8.5, Vladimir Dudaš 6, Janko Tirkajla 5.5 itd; plasman igrača na trećem turniru: Đ. Harhaj 11 (iz 11!), Vasilj Leholat 8.5, Silvestar Tot 8.5, Zorica Vintonjak 7, Ivan Vovk 6.5, Zvonko Cirba 6 itd; na četvrtom turniru igrali su kadeti, a poredak je bio sljedeći: Nikola Radojčić 9.5, Jaroslav Međeši 8, Vladimir Magoč 7.5, Miroslav Sopka 6, Vinko Dudaš 5.5 bodova itd. Svi imenovani šahisti osvojili su četvrtu, odnosno osnovnu šahovsku kategoriju.

TURNIR ČETVRTOKATEGORNIKA

Tijekom neradnih dana u okviru Dana Republike (29. studenoga), u Domu DVD Petrovci održan je turnir četvrtokategornika. Pobjedio je Đura Harhaj s 10 bodova, ispred Joakima Puškaša i Ivana Vintonjaka s 8.5 i Nikole Vintonjaka s 8 bodova. Ova četiri igrača osvojila su treću šahovsku kategoriju. Dobro je igrao i petnaestogodišnji kadet Vladimir Dudaš i zauzeo peto mjesto.

OMLADINSKO PRVEDNSTVO SLAVONIJE I BARANJE

Nakon novogodišnjih blagdana, odnosno početkom siječnja 1974. godine, u prostorijama ŠK „Sloga-Velepromet“ u Vukovaru održano je pojedinačno juniorsko prvenstvo Slavonije i Baranje. Nastupila su 14 juniora iz Osijeka, Vinkovaca, Belišća, Slavonske Požege, Petrovaca, Borovo naselja i Vukovara. Poredak: Hin 9.5, Vlašić i Šašvari 9, Madunić i Kukuć 8.5, Rkman i Longin 6.5, Puškaš 6 itd. Puškaš je pobjedio Gledića i Rkmana iz Vukovara, Đaju iz Vinkovaca, Genčića iz Borova naselja i Žaju iz Belišća, a remizirao s Longinom iz Vukovara i Ratkovićem iz Belišća, a šest partija je izgubio.

TURNIR ZA OSVAJANJE ČETVIRTE KATEGORIJE

Tijekom siječnja i početkom veljače 1974. godine u Domu DVD Petrovci održana su dva kategorna turnira: jedan za osvajanje četvrtke i jedan za osvajanje treće kategorije.

Na petom turniru vankategornika četvrtu kategoriju osvojili su Miroslav Nađ, Mihajlo Mazur, Vlado Dudaš, Joakim Kolbas, Janko Čakan i Eugen Kanjuh.

Na drugom turniru četvrtokategornika treću kategoriju osvojili su Miroslav Nađ, Nikola Marković, Zorica Vintonjak i Veljko Milanović. Poredak: Miroslav Nađ 10, Nikola Marković 9, Zorica Vintonjak i Veljko Milanović 7.5 bodova itd...

Nakon svih održanih turnira ŠK „Vatrogasac“ trenutačno ima 22 igrača s četvrtom kategorijom i 8 igrača s trećom kategorijom.

RADNIČKO-SPORTSKE IGRE OPĆINE VUKOVAR U ŠAHU

U nedjelju 10. veljače 1974. godine u Domu DVD Petrovci održan je kvalifikacijski susret u šahu u okviru RSI općine Vukovar u šahu. Igrale su ekipe Petrovaca i Negoslavaca, a minimalnu pobjedu s 2.5 : 1.5 ostvarili su gosti iz Negoslavaca. Pojedinačni rezultati: Harhaj – Gruin 0 : 1, Vlado Čakan – Jurišin remi, Nikola Vintonjak – Novaković 1 : 0, J. Puškaš – Petričević 0:1.

Susretu su nazočili Miloš Leskovar, predsjednik DTO „Partizan“ iz Vukovara, u ime organizatora ovog natjecanja, kao i Milenko Miličević, predsjednik Šahovskog saveza Slavonije i Baranje.

KATEGORNI TURNIR ZA OSVAJANJE TREĆE KATEGORIJE

Tijekom veljače i početkom ožujka 1974. godine u Domu DVD Petrovci održan je treći turnir četvrtokategornika. Poredak u vrhu: Joakim Kolbas i Milan Milanović 9, Vladimir Dudaš i Janko Tirkajla 8 bodova itd...

ŽENSKO PRVENSTVO PETROVACA ZA 1974. GODINU

Početak ožujka 1974. godine u Domu DVD Petrovci održano je pojedinačno žensko prvenstvo Petrovaca u šahu za 1974. godinu, uz učešće šest šahistica. Poredak: Zorica Vintonjak 5, Slavica Ivan 4, Ana Dudaš 3, Ksenija Lender 2, Zora Jevremović 1 i Nada Vintonjak 0 bodova.

PREDAVANJE I SIMULTANKA RADOŠLAVA JAKIĆA IZ VINKOVACA U PETROVCIMA

Radoslav Jakić iz Vinkovaca, prvokategorik, tijekom druge polovice ožujka 1974. godine održao je u Domu DVD Petrovci predavanje o najčešćim šahovskim otvaranjima te o šahovskoj notaciji. Nakon toga je održao simultanku na 10 ploča, koju je riješio u svoju korist s rezultatom 8.5 : 1.5. Jedinu pobjedu protiv Jakića ostvario je Đuro Harhaj, remizirao je Joakim Puškaš, a ostali su izgubili. Originalni zapisnik otuđen je iz Doma DVD Petrovci tijekom Domovinskog rata.

PRIJATELJSKI SUSRET U VUKOVARU

U nedjelju 7. travnja 1974. godine ekipa ŠK „Vatrogasac“ iz Petrovaca gostovala je u Vukovaru te je u okviru priprema za nastup u Drugoj ligi SiB odigrala prijateljski susret na 10 ploča s kombiniranom ekipom ŠK „Sloga-Velepromet“, članom Hrvatske lige. Očekivano su pobijedili domaćini, a rezultat je bio 7.5 : 2.5. Pojedinačni rezultati: Borković – Krempatić (nastupio za ekipu Petrovaca kao gost) 0 : 1, Janković – M. Nađ 1 : 0, Pavlik – Harhaj 1 : 0, Tošković – I. Vintonjak 1 : 0, Rkman – Đudar 1 : 0, Repac – Ivan Lemac 1 : 0 (seniori), Gledić – M. Vintonjak 0 : 1, Krajinović – Puškaš remi (juniori), Kereš – Z. Vintonjak 1 : 0, Gurka – Cimeša 1 : 0 (žene).

DRUGI KUP OSLOBOĐENJA PETROVACA U ŠAHU

U subotu 13. travnja 1974. godine, na Dan oslobođenja Petrovaca, održan je Drugi kup oslobođenja u šahu. Sudjelovalo je ukupno 28 šahista, podijeljeni u dvije skupine, kadeti i seniori. Originalni zapisnik otuđen je iz Doma DVD Petrovci tijekom Domovinskog rata, ali je poznato kako je u kategoriji kadeta pobijedio Vinko Dudaš, koji je ostvario sve pobjede, a kod seniora su u finalu igrali Đuro Harhaj i junior Joakim Puškaš. Pobijedio je iskusniji Harhaj.

EKIPNO PRVENSTVO U OKVIRU DRUGE LIGE SLAVONIJE I BARANJE – PRVO KOLO

U prvom kolu ekipnog prvenstva Druge lige SiB, koji je održan u nedjelju 28. travnja 1974. godine, susrela su se dva novaka u ligi ŠK „Šaregrad“ i „Vatrogasac“ iz Petrovaca. Vodstva oba kluba nisu htjela ništa riskirati i stoga je dogovoren neriješeni rezultat 6 : 6 (uz 10 remija). U prijateljskom susretu pobijedio je „Vatrogasac“ iz Petrovaca s rezultatom 7 : 3, a pobjede su ostvarili Krempatić, M. Nađ, I. Vintonjak, Đudar, Puškaš, N. Vintonjak i Zorica Vintonjak, a izgubili su Harhaj, Lemac i Nada Vintonjak.

Naknadni komentar: prvenstveni susret ove dvije ekipe trebao se održati u neakvom neprimiranom prostoru, gdje se čak niti fizički nije moglo smjestiti 10 šah garnitura, 10 satova, formulare za pisanje i normalno igrati te su igrači „Vatrogasca“ iz toga razloga pristali na dogovoreni rezultat 6 : 6. Ekipa „Šarengrada“ kasnije je svoje susrete igrala u prostoru OŠ u Šarengradu.

EKIPNO PRVENSTVO DRUGE LIGE SLAVONIJE I BARANJE – DRUGO KOLO

U drugom kolu ekipnog prvenstva SiB, koji je održan u Domu DVD Petrovci u nedjelju 12. svibnja 1974. godine, susrele su se ekipe domaćeg „Vatrogasca“ i „Strmca“ iz Nove Gradiške. Pobjedila je iskusnija ekipa „Strmca“ s rezultatom 6 : 4. Pojedinačni rezultati: Kremptić – Baborac 1 : 0, Harhaj – Maglić 1 : 0, Nađ – Španović 0 : 1, I. Vintonjak – Stojaković 0 : 1, Đuđar – Čorluka 0 : 1, Vlado Čakan – Miloš 0 : 1 (seniori), N. Vintonjak – Ugrešić 0 : 1, Puškaš – Šagadin 0 : 1 (juniori), a Zorica i Nada Vintonjak svoje su partije dobile bez borbe jer gosti nisu imali predstavnice u ženskoj konkurenciji.

POJEDINAČNO PRVENSTVO PETROVACA ZA 1974. GODINU

Od konca travnja pa sve do nedjelje 19. svibnja, igrano je pojedinačno prvenstvo Petrovaca za 1974. godinu. Poredak: Đuro Harhaj 12, Miroslav Nađ i Nikola Vintonjak 10.5, Joakim Puškaš 9, Joakim Kolbas i Ilija Vukosavljević 8.5, Vladimir Dudaš 7, Zorica Vintonjak i Ivan Vintonjak 6.5, Milanović 4.5, Janko Tirkajla 3.5, Renjo Vintonjak 2, Gaća 1.5 i Janko Čakan 0.5 bodova.

Na osnovu ostvarenih rezultata drugu šahovsku kategoriju osvojili su Đuro Harhaj, Miroslav Nađ i Nikola Vintonjak, a novi trećekategornik postao je Ilija Vukosavljević.

U OKVIRU MANIFESTACIJE „PETROVAČKO ZVONO ‘74.“ ODRŽAN EKIPNI TURNIR U ŠAHU

U povodu obilježavanja 10. obljetnice Mjesne zajednice Petrovci i 30. obljetnice masovnog odlaska Petrovčana u antifašistički rat, a u okviru kulturne manifestacije „Petrovačko zvono ‘74.“, u nedjelju 2. lipnja održan je veliki ekipni turnir u šahu nazvan „Turnir prijateljstva“. Sudjelovale su četiri ekipe: „Vojvodina“ iz Novoga Sada, članica Vojvođanske lige, „Sloga-Velepromet“ iz Vukovara, članica Hrvatske lige te „Sveučilište“ iz Trpinje i „Vatrogasac“ iz Petrovaca, članovi Druge lige Slavonije i Baranje. U poluzavršnici je „Sloga-Velepromet“ pobjedila „Sveučilište“ iz Trpinje s 10 : 0, a „Vojvodina“ i domaći „Vatrogasac“ s 8 : 2. U borbi za treće mjesto „Sveučilište“ je pobjedilo kombiniranu ekipu „Vatrogasca“ sa 6 : 4, a u finalnom susretu novosadska „Vojvodina“ pobjedila je „Slogu-Velepromet“ iz Vukovara s rezultatom 6 : 4. Sve ekipe nastupile su sa šest seniora, dva juniora i dvije žene.

EKIPNO PRVENSTVO DRUGE LIGE SLAVONIJE I BARANJE – TREĆE KOLO

U trećem kolu Druge lige SiB susreli su se „Sveučilište“ iz Trpinje i „Vatrogasac“

iz Petrovaca. „Vatrogasac“ je slavio s minimalnim rezultatom 5.5 : 4.5. Pojedinačni rezultati bili su ovakvi: Maširević – Kremptić 0 : 1, Dokmanović – Nađ remi, M. Maširević – Harhaj 0 : 1, Manojlović – Vukosavljević 1 : 0, Okrainov – Marković 0 : 1, Popović – V. Čakan 0 : 1 (seniori), D. Rafajlović – M. Vintonjak 1 : 0, S. Rafajlović – V. Dudaš 0 : 1 (juniori), Lazić – N. Vintonjak 1 : 0, S. Lazić 1 : 0 (bb).

BRZOPOTEZNI TURNIR

U čast prve obljetnice ŠK „Vatrogasac“ Petrovci u nedjelju 27. srpnja 1974. godine u Domu DVD Petrovci održan je prigodan brzopotezni turnir (na 5 minuta po igraču za cijelu partiju). Nastupilo je 11 igrača, a poredak je bio ovakav: Puškaš 9.5, Kremptić 8.5, Drašković (Borovo) 8, I. Vukosavljević, Nađ 5, V. Čakan 4.5, Tot 4, Vladimir Dudaš, Tirkajla 3, Živković 2.5 i Vinko Dudaš 2 boda.

KATEGORNI TURNIRI ŠK „VATROGASAC“

Tijekom srpnja mjeseca ŠK „Vatrogasac“ organizirao je dva kategorna turnira. Na turniru četverokategornika prva četiri mjesta (i treću kategoriju) osvojili su Međeši (10 bodova), Leholat (8.5), Gaća (7.5) i Vinko Dudaš (7 bodova).

Na turniru trećekategornika drugu kategoriju osvojili su Nikola Marković, Joakim Puškaš i kadet Vladimir Dudaš.

TREĆE SPORTSKE IGRE NIRO „RUSKE SLOVO“ IZ NOVOGA SADA – FINALE U ŠAHU

U nedjelju 1. rujna 1974. godine u Novom Sadu održano je finale u šahu (ekipno). Poredak: 1. „Omladinac“ (Kucura), 2. „Vojvodina“ (Novi Sad), 3. „Vatrogasac“ (Petrovci), 4. „Rusin“ (Ruski Krstur).

Za ekipu „Vatrogasca“ iz Petrovaca igrali su: Puškaš, Kremptić, N. Vintonjak i V. Čakan.

EKIPNO PRVENSTVO DRUGE LIGE SLAVONIJE I BARANJE – ČETVRTO KOLO

U nedjelju 20. listopada 1974. godine u Domu DVD Petrovci igrali su „Vatrogasac“ i „Gorjanac“ iz Gorjana kod Đakova. Susret je završio neriješenim rezultatom 5 : 5. Pojedinačni rezultati: Kremptić – Kelava 1 : 0, Harhaj – Pavić remi, Ivan Vintonjak – Vinkešević remi, Marković – Bagudić 0 : 1, Nađ – Panić 0 : 1, Vukosavljević – Jakšić 0 : 1 (seniori), Nikola Vintonjak – Vuković 1 : 0, Puškaš – Kranić 1 : 0 (juniori), Zorica Vintonjak – Panić 1 : 0, Nada Vintonjak – Iličić 0 : 1 (žene).

EKIPNO PRVENSTVO DRUGE LIGE SLAVONIJE I BARANJE – PETO KOLO

U nedjelju 17. studenoga 1974. godine ekipa petrovačkog „Vatrogasca“ gostovala je u Donjem Miholjcu i od istoimene ekipe izgubila s 1.5 : 8.5. Pojedinačni rezultati: Vukojević – Kremptić remi, Takalić – Nađ 1 : 0, Tiršek – Puškaš remi, Žgur – Ivan

Vintonjak 1 : 0, Dauenhover – Marković 1 : 0, Đibić – Lemac 1 : 0 (seniori), Mrdenović – Vladimir Dudaš remi, Bočkinac – Nikola Vintonjak 1 : 0 (juniori), Dauenhover – Zorica Vintonjak 1 : 0, Galović – Nada Vintonjak 1 : 0 (žene).

Prva dva mjesta u Drugoj ligi SiB (i plasman u Prvu ligu SiB) zauzeli su „Donji Miholjac“ i „Strmac“ iz Nove Gradiške, a „Vatrogasac“ iz Petrovaca je četvrti s 21 bodom.

ŠAHOVSKI SAVEZ HRVATSKE NAGRADIO ŠAHOVSKI KLUB „VATROGASAC“ IZ PETROVACA

Početkom prosinca, odnosno nakon završetka svih službenih natjecanja, u Šahovskom savezu Hrvatske svode se rezultati i proglašavaju najbolje ekipe i pojedinci u različitim kategorijama. Nagradu ŠSH (u šahovskoj opremi i šahovskoj literaturi) za najviše registriranih šahistica u Hrvatskoj u 1974. godini, dobio je ŠK „Vatrogasac“ iz Petrovaca! Vatrogasac je imao čak 32 registrirane šahistice (!), nabrojat ću neke po sjećanju jer je originalna dokumentacija ŠK „Vatrogasac“ otuđena tijekom Domovinskog rata: Zorica Vintonjak, Nada Vintonjak, Ana Dudaš, Slavica Ivan, Zora Jevremović, Ksenija Lender, Anđelka Kostelnik, Anđelka Sabadoš, Marija Edelinski, Irena Kandrač, Anđelija Vukosavljević, Ahnetka Međeši, Spomenka Hardi, Marija Keteleš, Anđelka Puškaš, Olenka Plančak, Tanja Plančak, Virka Pap, Olenka Harhaj, Zlatka Harhaj.

Joakim Puškaš

**Finalisti Joakim Puškaš
i Markijano Ružicki**

Joakim Puškaš 1973.

1973. g. poslije Kupa između domaćeg „Vatrogasca“ i „Sloge-Velepromet“ iz Vukovara nalaze se (s lijeva na desno): Đuro Harhaj, Nikola Vintonjak, Bradvica, Joakim Puškaš, Rkman, Vojvodić, Petrović, Ivan Vintonjak i Savo Bajić, tajnik Šah. saveza Slavonije i Baranje.

Ivan Vintonjak 1973. – 1974.

Kadetkinje i juniorke ŠK «Vatrogasac» snimljene nakon jednog treninga u drugoj polovici lipnja 1974. godine: Zorica Vintonjak, Olenka i Tanja Plančak, Marija Keteleš, Zlatka Harhaj, Nada Vintonjak, Verica Pap, Olenka Harhaj i Anđelka Puškaš, trener Joakim Puškaš.

Ekipa ŠK „Vatrogasac“ 1974. (s lijeva na desno): Miroslav Nađ, Vladimir Dudaš, Ivan Lemac, Zorica Vintonjak, Nada Vintonjak, Ivan Vintonjak, Nikola Vintonjak, Nikola Marković, Kremptić i Joakim Puškaš.

Ekipa ŠK „Vatrogasac“ 1979. stoje: Mirko Janković, Nada Vintonjak, Boško Miljević, Vinko Dudaš, Stjepan Feger, Zora Sopka, Ćirković Željko i Vladimir Dudaš; čuće: Renjo Vintonjak, Joakim Puškaš, Nikola Vintonjak i Zvonimir Erdelji.

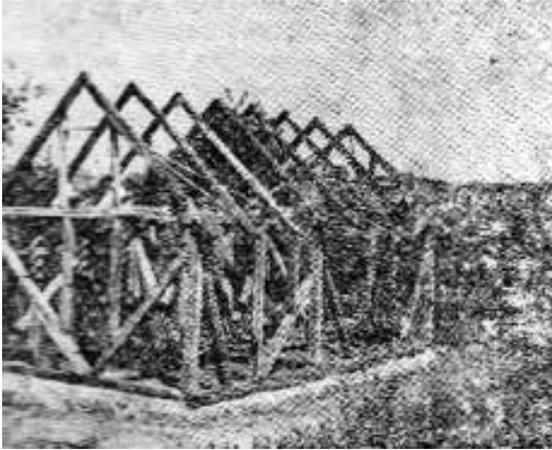

Radničko-sportske igre općine Vukovar 1976. g. Dolje čuće: Vintonjak Ivan, dječak Robert Ljubičić, Nikola Vintonjak, Joakim Puškaš, Vladimir Dudaš, Tirkajla Janko.

SALAŠI

Ljudi koji su imali u jednoj cjelini više jutara zemlje, koja je bila udaljena od sela, izgradili su kuću na toj zemlji s pripadajućim pomoćnim zgradama, stajom, šupom, svinjcem, čardakom...

Prve kuće bile su izgrađene bez cokla od cigala, samo zidovi od grana, pruća, omazani blatom. Obično bi to bila samo jedna prostorija. Krov je bio od kukuruzovine ili trske.

Kasnije se grade kuće nabijače, čiji su zidovi izgrađeni na coklu od cigala. Pregradni zidovi izgrađeni su od valjaka, a krov od drveta, pokriven slamom ili trskom. Kod bogatijih i mlađih salaša, vanjski zidovi bili su zidani ciglom, a pregradni samo poneki ciglom. Uglavnom su to bili valjci, a na krovu je bio crijep. Krov je bio na „dva voda“.

Kibla iznad prednjeg zida bila je većinom izgrađena od cigle, a iznad zadnjeg zida, nekad i od dasaka. Prednja kibla uglavnom je bila ukrašena geometrijskim ornamentima, inicijalima ili prezimenom vlasnika te godinom izgradnje. Bio je tu i prozorčić, jedan ili više, što je dodavalo ljepoti kuće. Ipak, kuće na salašima, bile su manje uljepšavane nego kuće u selu.

Kuće su uglavnom bile trodijelne. Sastojale su se od tri prostorije. Srednja prostorija bila je kuhinja, naprijed prednja soba s krevetima, ormarima, stolom i stolicama te iza kuhinje još jedna soba. Kuće su imale trijem s drvenim stupcima, a kasnije zidanim stupcima.

Pod u sobama bio je zemljani, koji su kućanice svako jutro poprskale vodom, počistile i prostrle krpere. Zidovi su bili okrečeni i ukrašeni raznim šarama što se postizalo molovanjem valjcima. Na zidu se nalazila slika nekog sveca – obrazi. U sobi se nalazila zidana peć koja se ložila iz druge prostorije odgriscima kukuruzovine. Oko peći je bila napravljena klupica, a između peći i zida bio je mali prostor koji su

nazivali budžak gdje je bilo veoma toplo i gdje su se djeca često znala zavlačiti. Gore na peć kućanice su stavljale tijesto da se podigne.

Ponegdje bi odmah iza sobe bila staja te su postojala vrata ili prozor na zidu koji je dijelio sobu od staje. Vrata su bila dobra zamisao jer su se tada vanjska vrata staje mogla zatvoriti iznutra, što je bilo bolje osiguranje od lopova koji su znali dolaziti u krađu, ali je tijekom zime bilo puno lakše i toplije doći u staju iz sobe, a ne izaći na hladan zimski zrak. Tu je naravno bila i komora iz koje se ljestvama ide gore na tavan, šupa za kola, čardak koji je znao biti iznad svinjca, plijevara, podrum ispod šupe ili ljetne kuhinje ako je bilo.

Šupe, staje i svinjci bili su pokriveni granjem, trskom ili slamom. Kokošinjaca ponegdje nije ni bilo, kokoši su spavale na granama drveća. Na kraju dvorišta nalazio se poljski toalet i u dvorištu naravno bunar. U dvorištu se nalazio i valov te dolinica u koju se sipala voda za perad.

Na salašu je bilo više životinja no u kućama u selu, pogotovu peradi. Nije se ni znalo koliko ima kokoši, pataka, gusaka. Kokoši bi same izvele piliće ispod slame. Zbog toga su ljudi koji su živjeli na salašima, puno češće jeli meso.

U okolini Petrovaca bili su sljedeći salaši:

Barnov salaš – na glavnoj cesti od Vukovara do Petrovaca, pod dalekovodom, 300 m prije ulaza u Petrovce

Durdesov salaš – (Ruskaj) - na lijevoj strani ulaza u Petrovce od Vukovara, kod bare Krake, danas je tu kuća obitelji Kisilj

Đajićev salaš – 500 m od ulaska u Petrovce s desne strane

Nadžordžov salaš – udaljen 1 km od ulaska u Petrovce s lijeve strane

Sopkov (Silvov) salaš – udaljen od Petrovaca 2 km s lijeve strane

Kapustinskov salaš – na ribnjaku, blizu današnje deponije, s desne strane ceste

Dankov salaš – blizu ulaska u Petrovce s desne strane ceste udaljen oko 500 m u polju.

Minarov salaš – (Mudri) – udaljen od ceste oko 500 m i oko 2 km prije Petrovaca, kod bušotine za naftu

Plančakov salaš – (Đure trgovca) – s desne strane ceste prema Petrovcima, 500 m udaljen od salaša obitelji Mudri, vrt im je išao do rita

Segedijov salaš – (Badarkov) – s lijeve strane ceste prema Petrovcima, 2 km od ceste prema Brestovu

Sivčov salaš – na Brođanki prema Bogdanovcima.

Negov salaš – (Šijak) – s lijeve strane ceste prema Petrovcima i 2 km prema Negoslavcima.

Milov salaš – (Mikloš) – na izvoru bare Krake

Špirov salaš – (Pavlović) – s desne strane ceste prema Negoslavcima

Plančakov salaš – iza bare Krake, na malom polju prema Negoslavcima

Sopkov salaš – (sada Salakov) – oko 200 m iza ulice J. Hardija (Šorik)

Kapustinski salaš – na Brođanki 200 m od Dole

Segedijev salaš – na Brestovu – Mali lug

Sabadošev salaš – prema Negoslavcima.

Do 1920. godine cesta za Jankovce iz Petrovaca prolazila je kroz šumu. Isto tako, desna strana ceste iz Petrovaca prema Vukovaru, danas Brestovo, bila je pod šumom. Te šume su se krčile i stvarale oranice skroz prema Grabovu.

Mihajlo Salak na svom salašu

DJECA

Rođenje djeteta

Djeca su se u prošlosti rađala kod kuće. Bili su to uglavnom ne higijenski uvjeti, bez babice ili uz prisustvo babice, ali ona nije imala dovoljno stručnosti i medicinskih instrumenata da bi pomogla svakom djetetu da uspješno dođe na svijet. Znatno broj porodilja i novorođenčadi umrlo je na samom porođaju, ili u kratkom vremenu nakon njega.

Puno žena nakon poroda nije moglo da se oporavi od porođaja. Ubrzo bi se postelja namjestila i više nije bilo ležanja u toku dana. Poslovi su se morali poraditi što se naravno odrazilo na zdravlje i majke i djeteta. Zbog toga se odmah po rođenju dijete krstilo. Obično bi baka i kuma djeteta ili babica odnijele dijete krstiti.

Žene bi dojile dijete, a kada su išle na njivu, ponijele bi i dijete sa sobom. Kad bi dijete malo poraslo, ostajalo bi kod kuće s bakom koja bi pazila na njega. Neke su bake hranile djecu tako da bi sažvakale hranu, ispljunule u krpicu, svezale i dale djetetu da sisa. Takav nedostatak higijene se naravno odrazio na zdravlje djeteta.

Keteleš Ljubica rođ. Mudri sa sinom Tomislavom 1954. g.

Dječje bolesti

Djeca su obolijevala od pothranjenosti, anemije, dizenterije, tetanusa, ospica, boginja, hripavca, epilepsije, krupa (promuklost, kašalj, oticanje grla), tuberkuloze, difterije, ranije tifusa i kolere...

Većina bolesti i smrti djece bile su uzrokovane smanjenim imunitetom do kojeg je dolazilo zbog loših higijenskih uvjeta, posebno ljeti kada su vladale vrućine, muhe, prljavština, loše prehrane, niski standard, postojanje bara te uvjerenja da je to Božja volja. Većina djece hodala je bosa.

Samo jedan pogled na jednu stranicu Knjige umrlih, dovoljan je da se vidi koliko je zastupljena smrtnost djece i kakva je dijagnoza bolesti:

- Ana Koloda, zakonita kći Janka i Jelene Koloda, rođ. Sivč, poljodjelaca, umrla 20. prosinca 1882. g. stara tri tjedna, razlog smrti – grčevi
- Ana Panković, zakonita kći Gjura i Marije Panković, rođ. Homa, poljodjelaca, umrla 26. prosinca 1882. g., stara deset dana, razlog smrti – grčevi
- Stefan Sabol, zakoniti sin Mihajla i Marije Sabol, rođ. Hodak, poljodjelaca, umro 11. siječnja 1883. g., star 16 dana, razlog smrti - grčevi
- Julijana Kovač, zakonita kći Gjura i Marije Kovač rođ. rođ. Mudri, poljodjelaca, umrla 20. siječnja 1883. g., stara 24 sata, razlog smrti – slabost
- Marija Laćak, zakonita kći Mihajla i Marije Laćak, rođ. Prokop, poljodjelaca, umrla 21. siječnja 1883. g., stara 1 mjesec, razlog smrti – grčevi
- Nikola Medješi, zakoniti sin Andrije i Julijane Medješi, rođ. Tot, poljodjelaca, umro 2. veljače 1883. g., star 16 dana, razlog smrti – grčevi
- Jelena Koloda, zakonita kći Petra i Jelene Koloda, rođ. Arva, poljodjelaca, umrla 8. veljače 1883. g., stara 2 dana, razlog smrti – slabost.

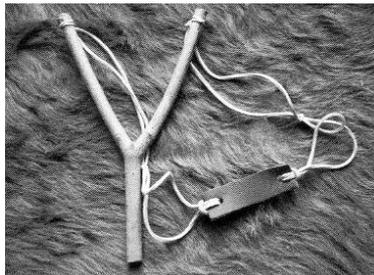
Često prava dijagnoza nije bila niti postavljena. Liječnika u selu nije bilo, a dok bi roditelji s djetetom zaprežnim kolima stigli do liječnika, već bi bilo kasno.

Ljudi su bili i puni predrasuda te mirenja sa sudbinom.

Kada bi neko dijete umrlo, to se smatralo nešto uobičajeno. „Razbio se crjepić. Bit će drugo.“ I slično.

Dječje igre

Rijetko je koje dijete imalo igračke. Rijetko tko je imao nekoga u inozemstvu da mu pošalje igračku ili da mu netko od obitelji napravi igračku od drveta ili slame. Djeca su sebi sama pravila igračke, loptu od krpa ili životinjskih dlaka i izmeta, lutke od kukuruza i kukuruzne svile i slično. Igrali su se piljaka s okruglim kamenčićima, skrivača, vije, žabice na bari, kupali se na bari, skakali u dalj, preko kanala, čorave bake, penjali po drveću, zimi se sanjkali, pravili snješka, grudali se, klizali na smrznutoj bari, glumili odrasle: svećenika, učitelja, mlade i mladoženje...

Omiljena igračka dječaka. Potreban je još kamenčić ili zrno kukuruza.

Pag.

Matricula Defunctorum.

Numerus mortui	Anno, Mense, et Die obitus	Nomen Cognomen, et Causilla	Defuncti			Anno, Mense, et Die obitus	Pars in qua defunctus	Pars in qua defunctus	Sepulchrum loci, et loci	Sepulchri Nomen, Cognomen, et Officium	Observationes
			Parentum		Locus						
			Nomen, Cognomen, et Causilla	Originis							
13	1882. 2. pro. 2. marta	Ana Eator pogodjela	Jana Janke Eulava selje na Balkan pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
14	1882. 2. pro. 2. marta	Andreja Berki pogodjela	Mar. Kosa Sija Berki pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
15	1882. 2. pro. 2. marta	Ana Koloda	Jana i Jela na Koloda pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
16	1882. 2. pro. 2. marta	Jelena Barnat pogodjela	Jana Mihajlo Barnat pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
17	1882. 2. pro. 2. marta	Ana Banskovic	Jovana Banskovic pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
18	1882. 2. pro. 2. marta	Stefan Jabel	Jovana Jabel pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
19	1882. 2. pro. 2. marta	Julijana Kovac	Jovana Kovac pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
20	1882. 2. pro. 2. marta	Marija Lacuh	Mihajlo Lacuh pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
21	1882. 2. pro. 2. marta	Nikola Medved	Andreja Medved pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	
22	1882. 2. pro. 2. marta	Jelena Koloda	Jana i Jela na Koloda pogodjela	Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	St. 1882. 2. 2.	P. Petrov sk. 1863. 1. 1. 1.	St. 1882. 2. 2.	

Stranica knjige umrlih grkokatolika iz 1882. g.

Dječje obveze

Djeca su imala i svoje obveze. Čuvala su svoje mlade sestre i braću, čuvali krave, svinje, patke, guske... i hranili ih. Kupili su šljive i brali drugo voće za pekmez i rakiju, brali povrće, donosili drva u kuću, kod kosidbe prostirali užad, djevojčice pomagale oko kuhanja...

Završetkom škole, većinom nakon petog ili šestog razreda osnovne škole, već od dvanaest godina, prestajalo je djetinjstvo i počinjao je težak ratarski život.

Brat Danil i sestre Magdalena i Veruna Rac ~ 1920. g.

**Ovako i nije teško pomagati.
Miroslav Keteleš 1957. g.**

Religija

Rusini su uvijek bili religiozan narod. Vjerovali su u Boga i redovito išli u crkvu. Tako su i svoju djecu odgajali.

Bake i majke djecu su naučile dječjim molitvama, a u školi su imali vjeronauk. Župnik je vodio računa o tome da sva djeca budu nedjeljom i blagdanom u crkvi. U crkvi su imali svoje mjesto po razredima, a na njih je pazio i učitelj.

Sva su djeca odmah po rođenju krštena. Kumovi su uvijek grkokatolici. Prva pričest imala je veliko značenje u životu djece.

**Prva pričest 1964. g.
Joakim Mudri, Ljubica
Hardi i Tomislav Keteleš**

**Prva pričest 1988. g.
Mario Bakić**

Pored toga, dobili su i novu odjeću. Velikim crkvenim blagdanima djeca su se radovala jer je to bila prigoda i za poklone i za obnavljanje odjeće.

Za Uskrs su dobivala većinom nove sandale, bluzice, hlače od roditelja te pisanice od rodbine.

Uoči sv. Nikole, djeca očiste svoju obuću i stave ju u prozor, očekujući da im sv. Nikola stavi poklone u obuću. Odrasli govore djeci da će poklone dobiti samo dobra i poslušna djeca, dok će zločesta dobiti šibu i luk od pomoćnika sv. Nikole, tzv. Krampusu.

Za Badnjak bi djeca išla pjevati božićne pjesme te bi dobili jabuku, naranču, orahe, kasnije i smokve, bombone. Manju djecu majke i bake bi naučile pjevati božićne pjesme, a očevi bi ih vodili kod rodbine i susjeda. Veća djeca išla bi sama ili u grupicama. Jabuke, orahe i dr. što bi već dobili, stavljali bi u vreću te bi se s tim kasnije podijelili.

U sobi s jelkom koja je bila skromno okićena bombonima, bila je i slama koja je prizivala ugođaj rođenja Isusa u staji. Tu su se djeca igrala, veselila i radovala.

**Badnjak ~ 1960. g. u kući obitelji Keteleš
Kiril Hardi i Ljupka Miškanjovo, Irinej i Joakim
Mudri Minarovo, Miroslav i Tomislav Keteleš**

Škola

Rusini su narod koji je pridavao značaj školovanju djece i muške i ženske djece jednako, ali samo na osnovno obrazovanje. Međutim, takav je bio i zakon, a Rusini su poštovali zakon. Naime, prvi školski zakon, donesen 1874. g., nalaže da sva djeca bez obzira na stalež, narodnost, vjeroispovijest i spol moraju pohađati školu od 6 do 12 godina. Daljnje školovanje ovisilo je o financijskoj mogućnosti roditelja i brojnosti djece. Tu je već bilo razlike između muške i ženske djece. Većina žitelja bili su ratari, i to slabijeg imovinskog stanja, i kao takvi, rijetki su školovali svoje sinove na visokim školama. Djevojčice nisu niti imale šansu za daljnje obrazovanje. Smatralo se da će se one ionako „jednog dana udati, postati kućanice i majke te im škola ionako nije potrebna“, navodi Ana Burčak.

U prvoj polovini XX. stoljeća, u Petrovcima je bilo mnogo djece. Još prije izgradnje sadašnje školske zgrade, školovalo se preko stotinu djece. Djeca su uglavnom bila poslušna. Poštovala su učitelja i župnika koji im je držao vjeronauk. Ukoliko bi netko bio previše nestašan ili nemiran, bio bi kažnjen. Učitelj je imao pravo povući učenika za uho ili prutom dati packe po rukama ili stražnjici. Djeca o tome nisu nikada govorili roditeljima jer bi ih tada i roditelji kaznili.

U školi su se tablica, *grifljik* i spužvica ili krpica koristili još i u pedesetim godinama prošlog stoljeća. Miroslav Keteleš koji je rođen 1950. godine, govori da je još on imao tablicu. Koristila se i računaljka na kuglice na kojoj su djeca učila računati. Bilo je i bilježnica i olovaka, ali su se one upotrebljavale u manjoj mjeri. Djeca su imala risanku, bilježnicu za lijepo pisanje te bilježnicu za matematiku. Tablice su nosili u tkanim torbicama koje ih nisu uvijek mogle očuvati da ne puknu na putu od škole do kuće uslijed dječjeg nestašluka.

U školu se išlo i prije i poslije podne. Četvrtkom nije bilo nastave, osim za starije učenike koji su pohađali opetovnicu, ali se zato išlo i subotom.

U školi nije bilo struje, vode ni sanitarnog čvora. U hodniku se nalazila stolica sa lavorom i vodom, no uzalud jer nitko nije prao ruke.

Župnik o. Nikola pl. Radić s djecom 1900. g.

Školska djeca 1938. g.

Zbor petrovačke škole s prof. Marijanom Zuberom

SUJEVERJA I NARODNA VJEROVANJA

O smrti

Postoji vjerovanje da Bog svakome tko se rodi, upali svijeću te kad ta svijeća izgori, čovjek umre. Kaže se kad netko umre: „Izgorjela mu svijeća...“ Znači da mu je to bila sudbina koju nije mogao izbjeći.

Ako je u bližoj ili široj obitelji umrlo dvoje, to je značilo da će još netko treći umrijeti.

Ako se u blizini čuje sova, to je predznak nečije smrti ili bolesti.

Ako pas u dvorištu kopa veliku rupu, netko će umrijeti.

Ako pas zavija, predznak je smrti ili bolesti.

Ne ljulja se prazna kolijevka jer će beba umrijeti.

O nesreći

Ako sa zida padne slika, predznak je nečeg lošeg.

Ako netko razbije ogledalo, predstoji mu sedam godina nesreće.

Zmija u blizini kuće ne ubija se jer to donosi nesreću. Ona je čuvar kuće.

Kreštanje gavrana iznad kuće predskazuje nesreću.

Ako se svijeća sama od sebe ugasi, predznak je nečeg lošeg.

Prolazak ispod ljestava donosi nesreću.

Vidjeti crnu mačku kako ti prelazi put znači da nećeš imati sreće.

Lastavičja gnijezda ne skidaju se s kuće jer će to donijeti nesreću.

Tomislav Keteleš navodi kako mu je njegova prabaka **Jula Rac-Krenjicki, rođ. Burčak**, pričala kako je jedne večeri pala zvijezda repatica koja je za sobom ostavila dug trag. Sutradan su ljudi, koji su to vidjeli, pričali o tome i zaključili da je to predznak velike nesreće. Ubrzo poslije toga počeo je Prvi svjetski rat.

O sreći

Naći djetelinu sa četiri lista predznak je sreće.

Potkovicica okačena na kuću donosi sreću.

Vidjeti dimnjačara znak je sreće.

O urocima

Crveni konac svezan oko zgloba ruke djeteta brani od uroka.

Djetetu se ne govori da je lijepo, već: „Puj, kako si gadan!“, da se ne urekne.

Ako kreneš od kuće obaviti neki važan posao, a usput te netko pita kamo ćeš, bolje se vratiti jer nećeš imati sreće jer te urekao.

Dječja odjeća i pelene ne ostaju na štriku po noći.

Ako netko čisti metlom, a ti preko nje pređeš, ne ćeš znati plesati.

Nije dobro previše smijati se jer ćeš uskoro plakati.

Ne zahvaljuje se na lijekovima jer neće pomoći.

Ne zahvaljuje se na pelcerima cvijeća jer se neće primiti.

Ako mladić ili djevojka sjede na uglu stola, neće se oženiti, odnosno udati.

Ne šiva se odjeća koju se ima na sebi jer kokoši neće nositi.

Ako djevojka pjeva za stolom, imat će ludog muža.

Ako netko dođe po mlijeko već po mraku, mlijeko se malo posoli da krava ne izgubi mlijeko.

Ako netko dođe u kuću u kojoj je mala beba, s odjeće se naizgled skinu neka mrvica da se djetetu ne odnese san.

O svadi

Ako netko dođe u kuću, a ne želi sjesti, odnijet će mir iz kuće.

Prosuta sol – bit će svađe.

Ako nekoga zasvrbi nos, uskoro će se s nekim svađati.

Nepopijeno piće u gostima donosi svađu domaćinima.

O snovima

Ako se sanja nekog pokojnika, padat će kiša.

Ako se sanja da se vadi zub i da boli, predznak je nečije smrti.

Kad se prvi put spava u tuđoj kući i nešto sanja, san će se ostvariti.

Sanjati zaklanu kokoš predznak je nekakve štete.

Sanjati miša predznak je štete.

O vremenu

Vrijeme se predviđalo promatrajući mjesec i zvijezde:

- ako sunce uvečer zalazi i bude jako crveno, bit će vjetra;
- ako sunce izlazi, a oblaci ga prekrivaju, padat će kiša;
- ako se čini da je sunce prilikom izlaska veliko, padat će kiša;
- ako je mjesec blijed, padat će kiša;
- ako je zimi mjesec crvenkaste boje, bit će snijega;
- ako nema zvijezda, padat će kiša;
- ako se zimi zvijezde jasno vide, bit će mraza;
- ako se na lokvama prilikom kiše prave balončići, kiša će dugo padati.

Ako se u kući pojave mravi, padat će kiša.

Ako se kokoši stišću jedna do druge, bit će nevrijeme.

Ako zasvrbe uši, padat će kiša.

Ako na medardu pada kiša, padat će kiša još četrdeset dana.

Ako djevojka jede prigorjelo jelo, padat će kiša na dan njene svadbe.

O gostima

Ako pijetao kukuriče, doći će gosti.

Ako se mačka umiva, doći će gosti.

Još neka vjerovanja

Kvočka se stavlja da sjedi na jajima u petak ako se želi imati više pjetlića, a u utorak ako se želi imati više kokica.

Odrezana kosa i nokti djece bacaju se u vatru da ih ne bi netko koristio za vraćanje.

Ako zasvrbi lijevi dlan, dobit ćeš novaca, a desni, dat ćeš.

Ako svrbe tabani, putovat ćeš.

Ako se udariš u lakat, dobit ćeš pismo ili ćeš čuti neki glas.

Ako pri izlasku iz nečije kuće zapneš za nešto, znači da si nešto dužan domaćinima.

Bubamaru djevojka stavi na prst i u kom smjeru bubamara poleti, u tom smjeru djevojka će se udati.

Ako trudnica nešto zaželi, treba joj udovoljiti, inače će ti izrasti ječmenac na oku.

Kad mladenci prilikom vjenčanja staju na ručnik ispred oltara, gazda u kući će biti onaj tko prvi stane na ručnik.

Ako žena ne uspije od prvog puta upaliti vatru, muž je ne voli.

Plik na jeziku, netko te ogovara.

Kada se objeđuje, ne ostavljati posljednji komadić kruha ili jela jer si za toliko lijen koliko ostavljaš hrane.

Nakon dolaska sa sahrane, ruke se peru u lavoru, u vodi u kojoj se nalazi crijep.

Mrvice sa stola ne skupljaju se rukama jer će se imati zanoktice.

Ako je zapuhao vjetar i bila mala „pijavica“, ljudi su govorili: „Rusalki tancuju“, netko je umro, a đavoli se otimaju za njegovu dušu.

Simeon Dudaš, učitelj Šimko, navodi kako su neki Petrovčani redovno posjećivali jednu vračaru u Gibarcu.

ĐURO HARDI

Rođen u Petrovcima 1924. g.

O skidanju uroka:

Rusini, inače grkokatolici, ljudi su vjere, jako religiozni. Crkva je uvijek bila puna. Djeca koja su išla u školu, u crkvu su išla sa svojim učiteljem. U crkvi su imali svoje mjesto, a učitelj je pazio na njihovo ponašanje.

Iako religiozni, vjerovali su u djelovanje „ugljikoh“. Nisu to smatrali nekom magijom ili vraćanjem, već narodnim lijekom. Postupak je bio ovakav: „Upalila se vatra, u nju bi se stavila vrbica, po rusinski „bahnjitki“. Sa škarama se odrezao komadić i stavio u čašu sa svetom vodom. Ako je potonulo, to je bio znak da je dijete „ureknuto“, a ako je komadić isplivao na površinu vode, onda je to znak da nije „ureknuto“. Djed Đuro navodi primjer župnikovog djeteta koje se razboljelo. Imalo je visoku temperaturu, otimalo se i bježalo. Bila je nedjelja prije podne i djetetovi roditelji otišli su na nedjeljnu misu. Djetetova je baka otišla kod jedne od žena koje su se bavile otklanjanjem uroka. Kad su se vratili s mise, djetetovi roditelji zatekli su zdravo dijete. Majka je pitala baku što je uradila, a ona je odgovorila: „izliječila sam dijete“. Nisu mu pomogle tablete župnika o. Budinskog, već „ugljiki“.

Đuro Hardi navodi da se isto dogodilo i njegovom sinu.

Žene koje su se bavile bacanjem „ugljikoh“ bile su: Cila Tot, Melana Vašaš, Amala Juhas, a Natalija Papuga navodi i Anu Holik – Matis te Dudaš Nataliju.

Đuro Hardi u svom dvorištu

Vlado Kostelnik

Monografija Rusina u Petrovcima (ulomak)

DOSELJENJE OBITELJI GAĆA U PETROVCE

Zimi kada nije bilo posla na poljima, moj otac Simeon sjedio je na banku kod tople (rusinske goleme i glinene) peći i pleo košare iz šaša (za svakodnevnu ručnu upotrebu, o. a.), a pravio je i metle (od sirka, o. a.), pleo košnice (pletete) i košarice od divlje loze. Zasukao je žute, velike i lijepe brkove, osmjehnuo se i počeo pričati:

- Sve sam ja to naučio od svog djeda Đure. Što više znaš, više vrijediš.

- Pričaj malo o našem djedu. – zamolio sam ga.

- Ispričat ću ti što znam pa neka ostane u sjećanju i tebi, sine, kao napisani dokument... Kad je moj djed bio mlad, dvadesetogodišnji muškarac, on je sa svojom ženom Marijom živio na Hornjici (karpatskom prigorju s jugozapadne strane, na rubu Panonske nizine. o.a.). Rekao mi je i ime kraja i sela, ali ja se toga više ne mogu prisjetiti. Na Hornjici je tada život bio težak te su se ljudi razilazili po svijetu kako bi održali svoj goli život. Riješio je mladi bračni par Gaća potražiti svoj novi dom u ravnoj Bačkoj jer su čuli da je tamo lakši život nego na Hornjici. Krenula su tri mlada bračna para u bijeli svijet, kako se to tada govorilo, za komadićem kruha. Tako su 1853. godine krenuli Đuro i Marija Gaća s Hornjice na nesiguran, daleki i neodređeni put, koji im nije davao neke nade većeg značaja. Moj djed s torbom, a baka sa zavežljajem („zajdu“) na leđima povezanim u tkanom crvenom stolnjaku, krenuli su pješice na put koji su mnogi prije njih već prošli tražeći lakši život. S njima su bila još druga dva bračna para. Preživjeli su mnoge teške dane dok se nisu spustili u bačku ravnicu.

Zaustavili su se u Ruskom Krsturu. Tamo su našli neke poznanike koji su došli ranije i prihvatili ih. Erdeljevi, koji su bili rođeni u Ruskom Krsturu. Stanovali su u kući koja nije imala prozore s ulične strane. Tadašnja vlast branila je Rusinima da stavljaju prozore na ulicu. To se mome djedu nije sviđalo. Doznao je od ljudi koji su prelazili Dunav da je u Srijemu lakši život i veća sloboda. Zato se nije zadržavao u Krsturu, nego je prešao Dunav i zaustavio se u Petrovcima. Za novac što je donio s Hornjice i zaradio u Krsturu kupili su u Petrovcima, u Doli, komad zemlje od Dupaljevih. To je zemlja na kojoj smo sada. Zemlja je brežuljkasta, a naokolo je raslo trnje i čvrsto žbunje nadaleko. Djed Đuro uredio je u brdu zemunicu, dok nije izgradio kuću. Kada je gradio kuću, na molbu je djedu došlo pomoći dvije trećine ljudi. Zidovi su bili debeli, nabijeni ilovačom, dosta niski. Kuća je bila pokrivena trskom, dimnjak je bio daščani, široki. Prozori su bili mali, ali djed je bio sretan što ih je mogao staviti kako mu se sviđalo. U „prikletu“ (prostor između prednje i zadnje sobe, o. a.) bio je otvoreni dimnjak. Tada selo nije bilo veliko i kuća je bilo malo. Bilo je vrlo bogatih ljudi, a bilo je i velike bijede. Djed se upustio u posao. Krčio je trnjake i žbunje i tako proširivao svoj imetak. Radio je kod seoskih bogataša, pleo košnice, zadovoljan i u srcu uređivao svoj domazluk. Nahvatao je šumi rojeve i za kratko vrijeme imao je 30

rojeva. Svaku jesen podavio je sumporom te pčele kako bi mogao med izvaditi (iz košnica). Ostavljao je najjače rojeve za iduću godinu kako bi mu se dalje rojili. Godine 1856. rodio im se sin Đuro, moj otac. Bili su zadovoljni i sretni u novom kraju jer im je bilo puno lakše nego što im je do tada bilo. Za nekoliko godina rodio im se i drugi sin, Janko. Đuro, kada je imao 20 godina, oženio se Marijom Prokop (Brusarevom). Za godinu dana rodio sam se ja.

Ne zadugo nakon toga došlo je do rata. Godine 1878. Austrougarska monarhija okupirala je Bosnu. I moj je otac otišao u rat, a tamo je i ostao. Umro je od trbušnog tifusa. Nakon nekoliko godina mama se udala za Laćaka, ja sam ostao kod djeda i bake. Mati mi je rodila sestru Anu. Oženio se i čika, stric Janko s Kostelnikovom (Masnovom). Rodio im se sin Nikola, ali je još kao dječak umro. Rodile su im se i dvije kćeri, Ana i Jula. S čika Jankom čuvao sam seoske krave. Čika Janko se razbolio i ubrzo umro. Ne zadugo umrla je i baka, a za dvije godine umro je i djed. Oženio sam se s Julom Papuga, to je tvoja mati. Strina i ja smo podijelili imanje. Tvoja mati i ja izgradili smo si kuću. To je ova u kojoj se nalazimo. Bili smo siromašni, djece puno pa je bilo teško živjeti. Krčio sam šumu, kupovao zemlju u zakup od grofovije (Eltz, o. a.) koju smo iskrčili i sadili bostan. Išlo je nekako dok nije došlo do rata 1914. godine. Otišao sam u rat, ostalo je osmoro djece kod kuće, a najstariji sin Mihal bio je kalfa kod majstora kovača. Otišao je i sin Janko za kolara. Pravio sam molbe da me puste kući jer imam puno djece, ali nije pomoglo. Dolazio sam na urlaub (dopust) na desetak dana – i natrag. Godine 1916. sin Mihal otišao je u rat. Mama se mučila s djecom. Ti si mi se rodio 1917. godine, a mati je umrla u svibnju 1918. godine. Dobio sam urlaub 18 dana. Bilo mi je teško, da mi srce pukne, ali me kući nisu puštali. Kako mi je bilo ja najbolje znam...

Rat je prošao, došao sam kući. Nisam znao kako i odakle početi. Strina mi je bila od velike pomoći. Njezine kćeri bile su se odavno poudavale, još prije rata. Ana se udala za Hajnala u Mikluševce, a Julka za Ramača iz Piškurevaca. Strina je umrla i opet teško. Nije bilo pomoći. Ali poslije rata, došla je kraljevska pomoć od vlasti. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, kako se to zvalo, dodijelila nam je agrarnu zemlju koju je oduzela od grofa Eltza. Počeo je lakši život. Na pet i pol jutara nije trebalo puno raditi kod bogataša. Momci su se poženili i kćeri poudavale. Prolazilo je vrijeme. Vas desetoro postaviti na vlastite noge i dati vam svoj kruh u ruke, to je teško, i samo ja znam kako mi je bilo. - završio je tata s pripovijedanjem, a onda, dižući se, još dodao:

- Sada je dobro. Samo, bilo bi bolje da nam je mama živa. Sve bi bilo drugačije.

Zablistale su mu oči, naglo je ustao i izišao van.

Vrijeme je prolazilo, došao je i Drugi svjetski rat. Nastale su nove poteškoće i muke. Poslije Drugog svjetskog rata, moj je tata imao četrdeset troje unučadi od svoje desetoro djece. Nekada je on bio jedina muška glava s prezimenom Gaća, a sada s tim prezimenom u Petrovcima ima nekoliko, pa u Vukovaru, Borovu, Erdutu, Bačkoj Topoli, Ruskom Krsturu, Novom Sadu, Šidu, Srijemskoj Mitrovici, Zemunu, Dvoru kod Bijeljine, Vinkovcima, Slavonskom Brodu, Sisku, Zagrebu, Varaždinu i Bjelovaru. Mislim da se više neće utrti prezime moga oca Simeona, makar je bio jedini

potomak obitelji Gaća. Kuća koju je izgradio više ne postoji, ali se stoga proširilo prezime Gaća. Vječna mu spomen!

*NIKOLA GAĆA, Petrovci
(Nova dumka br. 8, Vukovar 1974., str. 89. – 90.)*

Стари фотографії

ЗОЗ АЛБУМА ЗВОНКА ГАЙДУКОВОГО

За того число Думкох з Дунаю свой албум фотографийох отворел нам Звонко Гайдук зоз Вуковару, а у албуме насправди ест вельо того цикавого и зоз велїх местох. Гоч є Вуковарчань, у Звонковим албуме ше находза фотографії зоз Миклошевцох – одкаль му оец, зоз Руского Керестура – одкаль му мац, зоз Вуковару – дзе одроснул, зоз Петровцох – дзе вецей роки танцовал у культурним дружтве...

У першей часци вам укажеме даскельо фотографії хтори мойому собешеднікови барз мили, а дотикаю ше його младосци и танцованя у культурних дружтвох. Пан Звонко перше танцовал у КУД „Осиф Костелник“ Вуковар, цо саме по себе и розумліве понеже є и сам Вуковарчань, але то не тирвало длуго, та прешол танцовац до КУД „Яким Гарди“ Петровци. На питанє прецо то так було, одвитуе же там прешол пре дзивку Марчу Югасову. Нажаль, тота вяза престала кед пан Звонко пошол на факултет до Крушевцу, а вона ше после одала. Тиж гвари же ю од теди не видзел по тот 2020. рок, кед ше ознова стретли у Петровцох на „Петровским дзвону“.

На тей фотографії манифестация „Слаш 70“ отримана по словох нашого собешедніка 1970. року у Миклошевцох, у дворе дома култури. На фотографії КУД „Осиф Костелник“ Вуковар.

Тота фотографія петровського Дружтва настала на наступу хтори еден зоз окремих хторого пан Гайдук памета. Було то у Загребе, у сали „Истра“ концом 1972. року.

Наступ бул у організації Културно-просвітного дружтва Русинох-Українцох у Загребе. Три дружтва „Яким Гарди“ Петровци, „Яким Говля“ Миклошевци и „Осиф Костелник“ Вуковар у Загребе дали заєднічки концерт шпиванкох и танцох под назву „Фолклорни вечар Русинох и Українцох“. Сала „Истра“ мала 800 шедзиска и була полна.

На концерту окреме була замеркована часц програми Петровчаньох зоз танцями „Герлічка“, „Козачок“ и барз удатним танцом „Марена“ у хореографії Янка Чордаша.

Петровчане наступели и на 17. Музичней смотри дзецох и младежи Горватскей у Карловцу. Наступ мали у спортскей дворани, водзели их два прекрасни Карловчанки, а председател Дружтва теди бул Силвестер Кетелеш.

Петровчане уж традиційно наступаю на „Винковских ешенях“, а доказ тому и та фотография зоз початках седемдзешатих роках прешлого століття. То сликоване после дефілеа на стадиону дзе бул наступ.

Тота фотография настала у Илоку на отвераню моста медзи Илоком и Бачку Паланку. Було то 19. мая 1974. року. Мост наволани „25. май“, а з прештригованьом пантліки отворел го тедишні председатель держави Йосип Броз Тито. У тедишніх новиоих писало же ше председатель лем прешейтал по мосце и пошол на полудзенок, так же препущел опатриц наступ Петровчаньох.

У першим плане Зденка Копачич и Звонко Гайдук. Споза з лівого боку фотограф залапел и Любку Гардийову и Якима Мудрого, тиж петровских танцошох.

Пан Звонко гвари: „То сликоване кед Врдоляк у Петровцох знімал зрубоване майского дровка. Сликване по ноци. Було то 1978. року.“

Марча Кетелеш и Звонко Гайдук
„Були зме як брат и шестра“ гвари наш собеседнік.

Истого вечара настала и тота фотография.

З ліва на право: Марча Кетелеш, Владимир Сопка, Владо Джуджар, Звонко Гайдук и Блаженка Чордаш.

Желько Костелник, ??? и Звонко Гайдук

Було то на матуралней забави 1974. року. Матуранти були оквицени з билима гвоздзиками. Преслава була у Роботніцким доме у Боровим Населеню. О тей преслави пан Гайдук бешедус: „Желько бул *металац*, я бул *гумарац*, а вец ту були и *обучарци* и *тарговци*, так же нас ту було штири класи. Директор школи бул Гойко Медакович, а мой бул класни Франьо Чорич.“

„То исто зоз матури, а мене як госци за столом були оцец, мац и нина Мелана.“

„Ишол сом и на омладински работни акциї. Бул сом на трох. Перша ми мула у Новим Београдзе, друга у Котору, а треца на Власинским озеру.“

Тота фотография зоз омладинскей работней акциї у Котору, у Чарней Гори. Покладали зме телефонски кабли. Було то 1979. року. Там була цала бригада зоз Вуковару. Було нам добре. Мали зме обезпечене едзене и спане, дакус зме робели и вельо ше дружели.“

„На тей фотографії миклошевски легине концом 40-тих рокох. Мой оцец Янко у штредку зоз гармоникю. З лївого боку ше му находзи Юлин Гайдук, а з правого Янко Вереш.“

„Ту мойо родичи Янко и Мария Гайдук як млодыта. Вони ше побрали 1951. року. Мац ми була родом зоз Руского Керестура дзивоцкого презвиска Гарди Иванова. Було их пейц шестри, Фема, Мария, Мелана, Ирина и Сена. Мали и двох братох Михала и Мироня. Три з нїх були одани до Миклошевцох. Мойо родичи перше даскельо роки жили у Миклошевцох, а вец ше приселели до Масариковей улїци до Вуковару, потим клупели плац у улїци Саймиште и ту правели хижу, ту дзе и я тераз бивам. Оцец бул тарговец та робел перше на пустари, а вец робел у железарнї, скленярнї и дзе уж требало.“

Мария Гайдук зоз сином Звонком у перинки кед мал дас три мешацы, сликоване 1955. року.

Амалия и Яким (баба и дїдо по оцови) и Звонко Гайдук як мале дзецко.

Звонко Гайдук зоз оцову гармоніку и сушеда Любка Бесерміні, чийо родичи до Вуковару приселели зоз Руского Керестура.

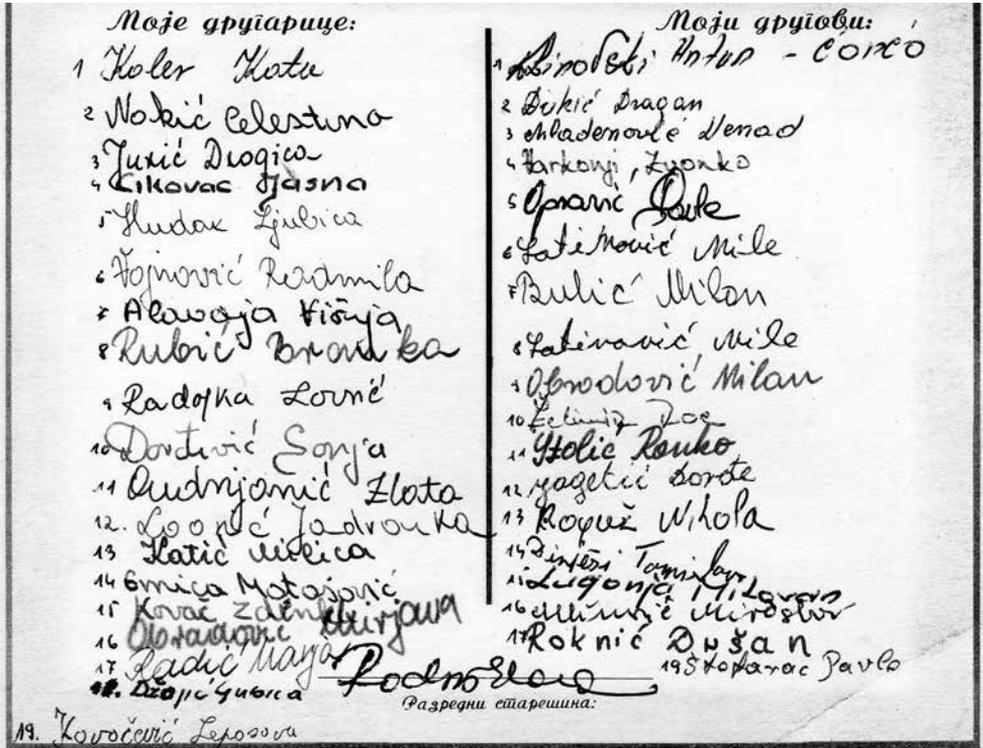
Звонко до першей класи рушел 1962. року, а ходзел до основней школи „Владимир Назор“, у чийм будинку ше нешка находзи полиция. У класи их було трицездвойо. Тота фотографія настала 1963. року, як памятка на на 1. класу.

У часох Звонкового дзецинства през жиму було вельо шнігу, а дзечи як дзечи, любели ше зоз шнігом и на шнігу вшеліяк бавиц. Вельо того не документоване, але не и тотя подія кед дзечи у школским дворе збачели чловека зоз фотоапаратом та поскакли до глібокого шнігу, а вон их висликовал. Було то вжиме 1963. року.

Тотя фотография памятка на закончену осму класу. Фотография уложена до окремих раминок так же ше до тих раминок могли уписац шицки школяре зоз

меном и презвиском. То барз практичне, поготов кед ше войдзе до познейших рокох и почина забувац. Було то 1970. року.

“Оберачка грозна у Миклошевцох у виніци, грозно ше на кочу превожело дому, дзе ше го вец муляло и правело зоз нього вино.”

Гайдуково Янко, Марія, Мирослав и Звонко кед послуговали на єдней свадзби.

Анкица, Наташа и Звонко Гайдук у Баня Луки под час вигнанства.

Албум Звонка Гайдукового завреме зоз свадзєбєнїма фотографїями Звонково-го барз доброго пайташа Влади Русїна. Звонко Владовї бул староста, та медзи иншїма обовязкама було и предаванє млоди, цо видзїме на першей фотографїї. На другей фотографїї Младєнка и Владо режу свадзєбну торту. Свдзба ше отримала у ІХ блоку у Вуковаре, а млода була зоз Томповцох.

Любїца Гаргаї

ДЕПРЕСИЯ ПРИ СТАРИХ ЛЮДЗОХ

Депресия то хорота хтора барз давно описана. Назва приходзи од латинского слова „depressio“, а значи смуток. Депресия озбильна хорота хтору ше муши лічиц, вона ма уплів на цали живот хоротніка, як и на його сицияльне околїско. У депресії ше меня розположене без даякей вонкашней причини.

Хорота ма епизоди нерозположення хтори ше можу, а не муша знова зявиц. Знаки хороти то смуток, незадовольство, трацене енергії, трацене задовольства, не ма ше апетит, подло ше шпи, траци ше самодовириє, чувствує ше безпомощноц, поцагує ше до себе, не дума ше на особну гигиєну, а дараз ше подумує и на самозабойство. Худне ше, слабню концентрация

и паметанє, звекшую ше проблеми, а зменшую можлівосци за їх ришоване.

Депресия ше найчастейше зявює при старих людзох пре одход до пензії, та недостаточна звичайна дньова активносц, осаменосц, окреме кед ше страци малженску пару, потим почержкосци финансийного статусу и други хронїчни хороти причини за єй зявене.

Наставанє депресії ище подполно не ясне. Наука дума же то биологийни неуропреношуюци системи. Друга теория гутори же хоротніки маю подле дожице околїска. Окремна теория нашлїдносци гутори же депресивни людзе подло думаю о себе, швету, терашньосци и будучносци. Социялна теория гутори же у питаню стрес. Нешка ше дума же то биологийне, психологийне и социяльне розстройство. Тиж треба же би ше вжало до огляду же хорота ма биологийни и генетски характеристики.

Депресия ше частейше зявює при женох як при хлопях, у одношеню 2:1. Вообщє, зявює ше углавним коло штерацетого року живота, але и при младшей и старшей, як и цалком старей популяції. Найгорше же человек у 40-тих роках роботно найспособнейши, та хорота продукує и економски очкодованя. Хорота ма уплів на цали живот человека, та так и

на його околіско, а виволує малженски, фамелиярни, професийни и социялни почежкосци.

Диягноза и ліченє

Кед знаки тирваю длузей як два тижні муши ше посумняц на депресию и цо скорей погледац дохтора, дораз почац зоз диягностику и буц упарти покля ше не найдзе права диягноза же би ше цо скорей почало зоз ліченьом. Даваю ше ліки антидепресиви, преписую ше и психосоциялни интервенції. Треба же би ше було шорови при ліченю, и кед хоротнік добре не претарговац зоз ліченьом покля то не пове фахова особа, односно дохтор, бо ше невилічена хорота враца у ище чежшим стану и зоз ище чежшима знаками хороти.

Гу фаховцом треба приступиц зоз полним довирийом и слухац їх упутства о ліченю и притримовац ше их. Лем таке справованє резултує зоз добрима виглядами гу виздравеню.

Владимир Провчи

Огляднуце на рок за нами

Прешол ише еден рок, значни поготов младим, 15 або 16-рочним, цо думаце – буду рок старши, ише дакус та наконча 18 роки, а нам хтори зме уж надосц роки назберили ише еден вецей, рок зме старши.

Вельо того ше случело през тоти 366 дні, як на шветовим плане, так и нам звичайним, малим людзом. Живот на початку рока цекол як и по теди, а вец ше початком яри случела велька пременка, зявела ше хорота КОВИД-19! Нараз ше по швецце розширело тото мале створене и зоз кореня пременело наш каждодньови живот. Невидліве, мале, але таке моцне же зарабровало цали швет, и гоч физично немоцне спрам човека, виволуе чежки хороти и чкоди нашому организму, часто водзаци аж по шмерц. През рок у швецце ше похорело коло 65 милиони людзох, а коло милион и пол умарло. През цали час медицина ше намага найсц лік, вакцину, и на тот способ спашиц велі людски животи.

Попри бриги о здравю, зявели ше и други проблеми. Держави ше позаверали, економия, тарговина и туризем станули, велі потрацели работи, здравствени системи у колапсу. На шицко тото зяваю ше и теорії завери, од того же тото чудо од вируса не иснуе, же то видумане з боку шветових моцнікох котри сцу увесц контролю над каждым од нас и чиповац нас, вец же то нароком пущени вирус зоз лабораториюму же би зменшал популацию старей популации, понеже векшина хорих и умартих од КОВИДУ-19 старши людзе, та по твердзене же сумніве тото же ше у швецце похорело мале число политичарох, а и хтори ше похорели, такой су вилічени и ані еден не умар.

Шветово вождове обвинюю єдни других хто виновати за тоту хороту, хто ю виволал и розширел по швецце, а покля ше вони медзисобно обвинюю, нам звичайним людзом живот обрацени цалком наруби. Спочатку зме мали заварти, так повесц, шицки тарговини, готели, карчми, не могло ше пойсц до другого места, як фаховци гваря – не знали зме вельо о тей новей напасци. Потим, кед зме ю упознали, держави ше почали отверац, живот ше помали кельо-тельо врацал на старе. Кажда влада помали попущовала мири котри приношела, а вирус бул и далей медзи нами, але охорйовало вельо менше число людзох, чи пре лето, чи пре меншу часц тестираних або можебуц пре туризем од котрого жию велі держави. Велі влади пре пенсж котри зарабяю од туризма попущовали зоз мирами и векшина жемох ше вше баржей отвєрала, та так и наша у котрей слуп економії туризем. Гоч маме и други велі можлівосци за розвой и лепши живот, облегли зме ше лєм на тот еден конар привреди, нашо политичаре шицко друге занедзбали и упрєпасцели. Земледїлство и статкарство зме привєдли до прєпасци, валали нам ше випражнєли, векшину фабрикох зме попредали за куну, а вец нови власніки то упрєпасцели и покрадли, а роботнікох поодпущовали и послали на улїцу. На тот способ зме остали без текстильной индустрії, ципеларскей, млекарскей

и веліх других. Тото шицко наша политична елита не видзи, вони жию у своїм швецце и твердза же нам шицким барз добре, лем же ми то не видзимо.

Попри шицких спомнутих бригох, влєце зме мали и парламентарни виберанки на котри не вишло вецей од половки виберанкового цела. По виберанкох установени Собор и Влада, и такой на початку виявюю же зме победзели епидемию, а тоти слова лем доказ же политичаре и народ жию у розличних шветох. Же то так, указала нам ешень и то навелько, маме преїг 2 тисячи охорених дньово, тиж и звекшане число умартих, а нашо политичаре о побиди над епидемию цихо як уши у храсти, таки вияви давали ше за дньово политични потреби. Од шветових политичарох ридко зме чули таки вияви. Бул ту и америцки председатель зоз своїма виявами о тим же треба пиц средства за дезинфекцию и подобне, як и вияви сивернокорейских власцох же у нїх нет тей хороти.

Ширцом швета по шицких державох ешень принесла вельке число хорих, обтерховани шпиталї, а вельке число и умартих. Держави ше знова завераю, приноша ше нови мири, по тарговинох мушице ношиц маски, з яри не робели байбере, та ше не було дзе оштригац, ходзели зме, як то стари людзе гварели, як райзендере зоз длугима власами. Але, зоз попущованьом мирох и вони помали отверали, школяре прешли школски рок закончели онлайн, а нови школски рок започати нормално, а як ше закончи то увидзимо.

През цалу тоту кризу водзел нас Национални штаб цивилней заштити и спочатку им досц добре ишло, людзе мали довирия и слухали, але вец ше одлуки приношели справм потреби политичней елити. Парастови котри вивожел гной на польо наплацели вельку кару, инспекторе по ресторанох и карчмох кари наплацовали як сами сцели и кому сцели, ходзели зоз метерами и мерали кельо оддалени стол од стола. Даедним заступнїком котри мали буц изоловани епидемиологове давали дошлебодзене же можу поїсц до Собору гласац, а даедни политичаре гоч мушели поїсц до изолациї не пошли, цо лем указує же зме не шицки єднаки и же правила не важа за шицких єднак. На тот способ Штаб котри нас водзел през епидемию почал трациц довирие гражданох приношаци одлуки котри важели лем за одредзену групу людзох, политичарох.

Вельке число охорених през ешень приноши и вельки проблеми за здравствену систему, не маме досц дохторох и медицински шестри бо ше повисельовали по швецце за лепшу плацу и лепшим животом, почина нестает и ліки, а ту вшелїяк и шицки други хороти котри присутни без огляду на КОВИД-19. Вшелїяк, тим цо робя зоз хорима, як дохтором так и шестром треба подзековац на їх пожертвовней роботы у тих чежких часох пандемії.

Конец того 2020. року приноши и вельку пременку на шветовим политичним плане. Америка як єдна од шветових политичних лидерох тиж мала виберанки за председателя и по штиророчней власци републиканца Трампа, котри владал на свой покус ексцентрични способ, вибрала демократского кандидата Байдена. Шветово политичаре на єден способ оддихли, бо було чежко тримац крочай зоз каприциозну политику Трампа. А вец, пред сам конец рока, фармацевтски

фаховци зоз Америки и Немецкей обявели же маю лік за КОВИД-19, вакцину котра би могла наяр буц порихтана за пелцованє. Зоз тим ше указало ше шветло на концу тунела, як гваря нашо политичаре.

Як шицки други, та так и тота наша мала руска гарсточка мушела ше прилагодзиц новим условийом и способу живота, и чувац свойо здраве кажде з нас. Нашо манифестациї отримани, правда у меших обсягох и под шицкими здравственима мирами, як и робота у культурно-уметніцких дружтвох, котра тиж прилагодзена новей ситуациї, наздавайме ше же вакцини буду удатни и же ше у наиходзацим 2021. року врациме НОРМАЛНОМУ ЖИВОТУ!

Прето забудзме тото шицко чежке цо нас знашло у тим и пожадайме єдни другим ЩЕШЛІВИ И ЗДРАВИ НОВИ 2021. РОК!.

Томислав Рац

Часи корони

Смертельна небезпека

Кажди человек у живоце дожиє и прежие даяку небезпеку. Думали зме, прежили зме войну, горше од того нет. А вец ше виляла вода у Посавини и дзепоедни нашо Руснаци дожили вельку материялну утрату. Людзе звичайно знаю повесц, слава Богу же ніхто не настрадал, же остала жива глава. Видзели зме, на свойо очи, яке пекло створи война, видзели зме позабиваних, покалічених, розваляніска, прежили напади танкох, авионох, ладьох з Дунаю, гранатованя, було праве пекло. Думали зме, горше од того нет! Кажди дзень тих восних рокох було вше исте питанє: „Чула ши же погинул...?“ Одвит бул уж яки бул, зогло ше главу и ишло далей. Лем за шерцо ущипло бо слизи уж висхли од каждодньових висткох о покойних.

А вец, у повойнових часох, кед бизме ше стретли у даяким цудзиме месце дзе зме нашли дочасови дом, питаня не були „Як ши?“, але лем „Як?“ . Одвит вше бул исти: „Жива глава“.

З тим було шицко поведзене, и тото же не мам свой дом, и же не знам цо з моїма, же кажди дзень чуєм ище за дакого же не прежил.

Врацели зме ше, хто дзе. Дахто до новей фамелиї, дахто остал далеко од места дзе жил пред войну, а дахто пришол на розваленіско, держава му збудовала хижу на старих фундаментах и живот рушел далей. Не исти яки бул пред войну, але ишло ше напредок. Думали зме, младим будзе лепше. Живот, односно борба за егзистенцию, часто человека одведзе дзе ані не шніл же би ше могол найсц.

Початком XXI вѣку велї пошли зоз власней жеми погледац богатши живот у цудзей. Европа без гранїцох оможлівела же би ше у другей жеми за исту роботу заробело вельо векши плаци. Дзепоедни пошли зоз потреби бо еден час не було роботи у їх держави, познейше други одходзели бо видзели же можу вецей заробиц, а тречи, вони жадали лем мирни живот, без политичних звадох

котри у нашей жеми були скоро єдине цо ше могло чуц од политичарох хтори були плацени далеко найлепше од шицких. Млади не жадали участвовац у таких нехасновитих полемикох, та пошли там дзе не муша закуковац до бутелару за каждим динарчком, дзе не муша роздумовац чи банани купя нешка лебо причекаю док буду на „акції“ и дзе анї не знаю хто политичар, бо гевтот там роби за людзох хтори го вибрали, а не преказує ше зоз тим. Там не важне чи дачий дідо бул лебо не бул там дзе даяке войско победзело, раз давно, кед тоти млади не були анї народзени.

Вони пошли.

Старши остали. Роботи було вецей як роботно способних жительох, почало ше приводзиц роботнікох зоз жемох з окруженя лебо аж и з далей, зоз Азії, Африки.

На граніцох державох почали ше громадзиц людзе хтори ніби сцекали од войни, а у сущносци сцекали од худоби. Оправдане же кажде за себе гледа лепши живот, и нашо пошли за лепшим животом, але агресивни способ на яки мигранти вимагали права за себе у хвилькох кед их анї граждане домашніх державох не маю нательо, приведло до зменшаного сочувствія європских гражданох спрам їх проблемох.

Розлични култури та аж и религії вше треба же би мали вельо сцерпеня и вельо порозумєня же би ше зажило ведно лебо з толеранцию єдни коло других.

Бриги хтори трапели людзох у Горватскей були иншаки як бриги гевтих у Немецкей, але заєдніцки им бул страх од габи мигрантох хтора ше агресивно и неконтроловано гарла на нашо граніци, обколешовала нашо обисца, а вистки о справованю мигрантох спрам локального жительствова були застрашуюци.

Але, держави ше упарли же зроби цо ше найлепше годно за тих нещешлівих людзох, але вец нараз пришло цошка цо не можеш видзиц, цошка цо можеш провадзиц лем през статистични податок.

Нараз ошвитла вистка же город Вухан, у покраїни Хубеи, у НР Китай, положени до карантину, же кажди дзень умера на тисячи людзох од вируса хтори наволали SARS CoV-2, односно COVID-19, а граждане не шму напуциц своєю кварталі.

Було то там дзешка у Китаю, далеко од нас. Провадзели зме и сочувствовали з німа, а вец, исти тот вирус почал „кошиц“ людзох у нашим сушедстве. Италия зазначовала и по 1000 смертельни случаї на дзень. Людзох не сцигли ховац, але их кремирали, а хорих не могли вецей анї лічиц та их на авионох превозели до Немецкей.

Отворени європски граніци, але и глобални швет, дзе кажди може одлєциц на авиону кадзи лем жада лебо ма роботу, лебо ше пошол школовац, поспишели пандемию коронавируса. По дзепоедних жридлох, нешка маме 196 держави на швецє, то гевти держави хтори як таки припознати од векшини других державох, гоч су не шицки членіци Зединених Нацийох, а по 2. април 2020. року, на веб бокох <https://www.worldometers.info/coronavirus/> маме зазначени коронавирус у 203 державох и територийох на швецє. Поведли бизме, нікого не заобишло.

Вше вецей держави лебо територіялни єдинки хтори не припознати як держави, уводзели строги мири о миграційох, та и о самим шлебодним рушаню власних гражданох по власней держави. Не дошлебодзовало ше напушчоване места дзе особа ма стаємну адресу, лєм у окремих и барз ридких винїмках.

Дзепосдни держави, як Сербия хтора у нашим сушедстве, уведли поліційну годзину, дзекеди аж таку строгу же тирвала од пиятку пополадню по пондзелок рано.

З другого боку Русия, односно єй председатель, преглашел цали єден мешац (април) за нероботни.

Робели лєм служби хтори мушели охраниц здраве людзох, отримовац шор, пласовац лебо предавац поживу, политичаре, та гевти на хторих ше упера кажди попатрунок бо вони єдини пласую інформації хтори допераю по гражданох, а то медії и медийни роботніки.

Зажила и ера интернету. Рижни платформи почали ше пребивац до наших обисцох преїг дружтвених мрежах бо teraz було важне #останьдома. Поживу, присмачки, та аж и желеняву ше наручовало преїг интернету, а людзе хтори продукую таку поживу лебо тарговини хтори ю предаваю винашли можлівосц доставяня истого „од дзверох по дзвери“.

Изоляция потенциялно оберацих особох не функционовала найлєпше. Людзе не верели же тота обераца хорота така опасна. Але число охорених кажди дзень росло.

Нєсцєрпєзлівосц остац у своїм обисцу, окреме у малих квартельох и окреме младих хтори научели буц єдни з другима, та гоч, кед би ше анализовало їх справованє у дружтве, обачело би ше же лєм шєдза за истим столом у даяким кафичу, алє не комуникую „уживо“, „наглас“, алє длобу кажде до свойого смартфона, часто аж зоз слухалками на уоох, шмею ше наглас алє не ведно.

Тото „не ведно“ teraz нам барз хиби и нараз барз жадаме БУЦ ВЄДНО.

Агнетка Балатинац

Iz duhovnog života

Зоз духовного живота

Кир Милан Стипич – нови крижевски владика

На швето Рождества Пресв. Богородици, 08.09.2020., з источасним обявњем Апостолского Римского Пристола, у Риме и у Крижевцох, по словох папского представника – апостолского нунция монс. Дьордя Лингви (mons. Giorgio Lingua), святейши вселенски архиерей Франциско, папа римски, меновал поте-

рашнього апостолского администратора Крижевскей епархий, священїка монс. Милана Стипича за штернастого по шоре Крижевского владика.

Владика Милан народзени 28. децембра 1978. року у Босанским Новим, у Босни и Герцеговини. Свойо дзецинство препровадзел з родичами Владиславом и Весну, родз. Оляча, у Липику коло Пакрацу дзе є и кресцени. Ма ище два младши шестри, Ивану и Лидию.

До основней школи рушел у Липику, а свойо школованє пре обставини Отечественей войны предлужел у Загребу и Чазми. По законченей основней школи 1993. року уписал ше до малей семинарий и класичней гимназий на Шалати, у Загребе. И ту ше почало формовац його священїческе поволанє котре чувствовал у себе. По законченей гимназий приявел ше до грекокатолицкей семинарий на Горнім Граду у Загребе, уписуюци ше источасно и на теологийни богословни факултет, тиж у Загребе. Окрем порядного теологийного пририхтованя, пестує и преучує восточну церковну музику. Од язиков бешедує горватски, украински, русийски, розуми и покус бешедує по руски, а тиж так и английски.

За диякона бул рукоположени по владикови Николови Кекичови на швето св. архангела Михаїла, 08. новебра 2002. року, у нашей конкатедралней церкви Кирила и Методия у Загребе.

За священїка го пошведал тиж кир Никола Кекич, але на швето св. апостола и евангелисти Луки, 18. октобра 2003. року, у катедрали Пресвятей Тройци, у Крижевцох.

Свою службу започал як парох у наших жумберацких парохийох Кашт и Радатовичи. Одликовани є з чесцу протоєрея 2007. року и од теди ше стара за грекокатоликѡх у Далмації. Од 2012. року владика Милан служел як парох у Ястребарским, дзе го и дочекало менованє за апостолского управителя нашей епархиї, 18. марца 2019. року. У Горватскей владическей конференції задлужени є за пасторал гарештанцох.

Як новоменовани владика себе за мото (гесло) вибрал слова зоз Псалму 117 (118) „Будзем жиц и наказовац дїла Господнї“. У чаше його менованя за владикѡх бул єден од 10 наймладших католицьких владикох у швецѡх.

Його пошвещанє за владикѡх, точнейше епископска хиротония, одбуло ше у Крижевцох, 17. октобра 2020. року. Пре COVID-19 обставини, обряд и Служба ше одбули у порти владическей резиденції, а не у самей катедралї. Главни окончователь обряду епископскей хиротонїї бул кир Никола Кекич, крижевски владика у пензиї, а зоз нїм загребачки надвладика митрополит кардинал монс. Йосип Бозанич и апостолски нунций у РГ монс. Дьордьо Лингва (mons. Giorgio Lingua). На пошвещаню було присутне вельке число владикох обидвох обрядѡх, священїкох, монахох и монахиньох. У делегациї вирних зоз Петровцох у народним облечивѡх були пооблєкани даскельѡ члени КУД „Яким Гарди“, а з нїма були и други представнїки з явного, церковного, просвитного и народного живота нашого руского єства. У мено грекокатоликѡх Руснацох новопошвещеного владикѡх привитал млади пан Павло Тимко зоз Загребу.

У своїх перших медийних виступох владика Милан шведочи же є млади, швижи и отворени новим виволаньом каждодньовного живота. Порихтани є гледац нови форми шведоченя и преношеня християнскей вири у традиції восточного обряду нашей Церкви.

Тиж порушуюци снованє парохийї у Сплиту и пририхтованє за снованє парохийї у Риски, не бої ше гледац нови форми пасторалней дїялносци за наших людзох, котри, правда уж преїг штераец роки жию у Приморю. Ентузиазем и моц за пасторалну дїялносц гледа вше у глїбини розшпиваней молитви, а праве любов гу музики як и його власна духовносц витворели з нього и владическе гесло за котрим автентично стої.

Драга диялогу и отвореносци, але тиж так и почитованє и чуванє трородней традиції (жумберацкей, рускей и украинскей) своїх вирних, ошвицую тот початни момент уходу до новей димензиї служеня владика Милана своему духовному стаду – нам грекокатоликѡм у Горватскей, Босней и Герцеговини и Словениї, а спомедзи нїх, нам Руснацом на окремени способ.

На многая и благая лїта владико!

о. Владимир Седлак

Kruh naš svagdanji

Хлеб наш насущни

Житарки

Житарки богати з угльовима гидратами и твора основну намирніцу у людским костиранию. Попри угльових гидратах составени су зоз бильчкох, влакнох, витаминох и минералох. Упознайце житарки!

Цо житарки?

Житарки група єднорочних рошлінох зоз фамилии травох. Плоди житаркох наволуєме зарна. Окрем того же су од велькей значносци у костиранию людзох, житарки ше хасную и за карменє статку и у преробйовацкей индустриї. Понеже половку шицких обраблящих поверхносцох у Швеце забераю праве житарки, то их учишлює до назначнейших польоділских културох.

У Горватскей їх заступеносц и векша – од вкупних польопривредних поверхносцох у нашей жеми зоз житарками зашато преїг 60%, а предводза кукурица и жито.

Кратке огляднуце на историю житаркох у людским костиранию

Найдлугшу историю ма жито хторе ше шало у 7. столїтию скорей Христа. Ярец тиж ма импресивну историю, шало ше го у 5. и 6. столїтию скорей Христа на подручу Мезопотамії. И просо припада найстрашим польопривредним културом. Шицки житарки през историю були значни у костиранию чловечества. Може ше повесц же швет и обстал дзекуюци енергиї хтору даваю угльово гидрати.

Спочатку житарки були самошейки, чийо нашене чловек зберал и рихтал их за єдзене на рижни способи. Житарки ше перше єдло у форми каши, вец як лепинї, а после даскельо тисячи роки у форми хлеба, хтори пошвидко постава наша каждодньова пожива.

Житарки и їх поживова вредносц

Житарки ше состоя зоз угльових гидратах (векшином крохмалю) и бильчкох, целулози, кус масцох, витаминох, минералох и ензиомох. Розмир тих тварох ше розликує од житарки по житарку. Упознайме их поєдинечно.

Файти житаркох

1. Жито (lat. *Triticum*)

Жито најчаштейша житарка хтора ше хаснуе за правене хлеба и прето ше ю трима за најзначнейшу житарку. Цале зарно жита ма три пасма: обмоток (от-рубн), ендосперм (хтора највекша часц) и ключку. Тоти часци розликую ше по своїм хемийним составу. Так у обмотку находзиме вельо цекулозни влакна, минерали и витамини Б групи. Ендосперм

хтори твори коло 86% зарна составени векшином зоз крохмалю и бильчкох, док малючка ключка богата зоз цукрами, масцами и витаминами.

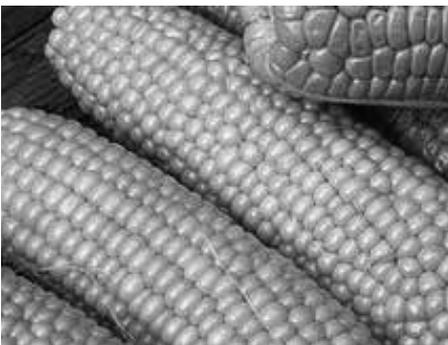
Прето препоручливе конзумовац продукти зоз цалого зарна, бо на таки способ доставаме највещей хасновити твари. У процесу преробку жита до билей муки знімаю ше обмоток зарна и ключка, а так ше, нажал, траца велі хасновити нутриенти.

Файти жита

Спрам способу пестованя, розликуеме ешеньске и ярне жито. Жито зоз ешеньскей групи шеє ше најчаштейше у умереним поясу. Ярне жито родзи на векших надморских висинох и лепше подноши суши, и углавним ше пестуе у сиверних подручох умереного поясу.

Жито розликуеме и по квалитету зарна. Најчаштейше такволане обичне або мегке жито (*Triticum aestivum*). У поровнаю з обичним житом тварде жито (дурум) ма векше количество бильчкох, а звичайно ше хаснуе за виробок цеста.

2. Кукурица (lat. *Zea mays*)

Кукурица спрам урожаю најзаступенша житарка у Горватскей и у швецe, а предпоставя ше же перши зарна до Европы принесол Кристофор Колумбо.

Кукурица ше највещей хаснуе у кармению статку и як сировина у поживовой, хемийней и текстилней индустриі. Зоз кукуричного крохмалю продукуе ше биоетенол, односно етанол хтори ше хаснуе як биогориво. Даедни файти алкохолних

пицох тиж так ше доставаю зоз кукурици (на приклад бурбон, хтори єдна файта вискию). Грознов цукер або декстроза (як моменталне жридли енергии) достава ше першенствено зоз кукуричного крохмалю або зоз крохмалю, а не зоз грозна як цо му мено гутори.

Гоч є кус занедзбана у людским костираню, кукурица здрава и поживна намирніца. Состої ше углавним зоз крохмалю, диеталних влаконых, але и 10% масцох и даєдних файтох цукрох як цо сахароза, глюкоза и амилодекстрин.

Енергетска вредносц кукурици у 100 г виноши 365 калорії. Зоз вареньом кукурица упива досц води, та прето 100 г вареной кукурици маю лєм 100 калорії. Кукурица ма витамини Б групи (найвещей витамин Б6), провитамин А и витамин Е. Як и други житарки, и кукурица ше може похваліц зоз богатим минералним составом – богата є зоз магнєзиюмом, манганом, фосфором, селеном, цинком, бакром, железом и калиюмом. Масци у кукурици з часци припадаю омега 3 и омега 6 квашніном.

У просековим обисцу кукурица ше найвещей хаснує у форми кукуричних пахулькох и кукуричней крупи. Не треба забуц ані пуканки, хтори барз здрави кед су не преслиани и премасни. Цо ше дотика файтох кукурици, у костираню ше найвещей хасную цукровка и кукурица на пукане.

3. Рискаша (lat. *Oriza*)

Векшей часци шветовой популациї рискаша основана пожива. Найпознатша такволана обична рискаша (*Oryza sativa*). Продуковане рискаши вимага специфичнейши условия як продуковане других житракох, першенствено прето же ше поля рискаши углавним муша наводньоца.

Заш лєм, розлични файти рискаши погледую розлични условия, так же рискашу мож продуковац у шицких часцох швета.

Рискаша ма 70-80% угльових гидратох (крохмалю), 10% влаконых, 7% бильчкох и 1% масцох. Од минералох найзаступенши фосфор и калиюм, окрем ніх треба спомнуц железо, магнєзиюм, манган, калциом, сумпор, цинк, бакар, кобалт, флуор. Ключка рискаши ма витамин Е, а єй обмоток богати з витаминами Б групи. Як и при других житаркох, нутритивно найвреднейше интегралне зарно хторе ма обмоток у ключку. Противне тому, доставане билей рискаши подрозумює одстраньоване обмотку и ключки, цо значно охудобнює тоту иншак вредну намирніцу.

Окрем як поживова намирніца, рискаша оддавна хаснована як лік. Висока учасц крохмалю и минералох, калиюму и легка претровлівосц главни причини пре хтори ше рискаша препоручує хорим од жалудкових и черевових хоротох.

Рискаша тиж уплївює на злєпшанє вилучованє мочу цо хасновите при проблемох повисшеной уреї у креви, алє и за зніжованє високого кревового прициксу. Пре високу енергетску вредноц (370 калорії у 100 г) и легке претровйованє рискаша иделна намирніца за рековалесцентох.

4. Овес (lat. *Avena*)

Овес ше першенствено хаснує у прекарми статку, окреме коньох. Так ше у народзе за коня блїщацей шерци дараз хасновало слово овшани конь, односно конь кармени зоз овсом. Медзитим, овес намирніца винїмковей нутритивней вредноци хтора треба же би ше частейше нашла у човековим costiраню.

Зарно овсу ма коло 7% вискоквалитетних бильчох зоз виску учасцу аминоквашнінох. Прето овес барз важни за рост и розвой, и творене еритроцитох. За розлику од других житаркох, овес ма кус меней угльових гидратах, прецо ма и кус меншу енергетску вредноц (310 калорії у 100 г). Список минералох у овсу досц длугоки – ту калциум, фосфор, цинк, железо, цинк, манган, бакар, калиум, магнезиум, бор, йод, натриум, сумпор. Овес не заостава ані з витаминами – ма провитамин А, витамини Б групи, витамини Е, К и Х (биотин).

Овшани пахульки, як доступна и практична намирніца, затримали векшину хасновитих состоикох зоз зарна овсу. Каша зоз овсових пахулькох легко ше претровює и препоручує ше хорим од хоротох системи за тровене. Порядне costiранє овсу може зменшац болї у ставцох (настали од реоми и других хоротох запалєня).

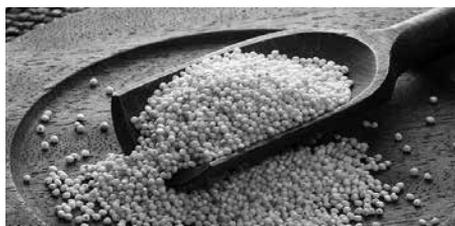
5. Ярец (lat. *Horedum*)

Ярец тиж углавним покрама за статок. Окрем того хаснує ше за доставанє сладу, зоз хторого ше продукує пиво. Без огляду же ше ярец у costiраню людзох хасновал даскельо тисячи роки, нешка ше релативно ридко находзи на нашим танєру. Єдна з причинох и тота же ярец недостаточно квалитетни за хлеб, а житарки найвещей хаснуєме у формі хлеба.

Очисцени ярец або гершла, яки нешка можеме найсц у тарговинох, намирніца хтору бизме не шмели одруциц. Енергетска вредносц ярцу 354 калорії у 100 г. Гершла ма у себе 73% угльово гидрати, 12% бильчки и 2-3% масци. Ярец богати з минералами зохтих ше окреме видзелюю манган (100 г ярцу задоволюе дньово потреби за тим минералом), селен, магнезиум, бакар и железо. Од витаминох найзаступенши витамин Б1, а шлїдза го Б3 (ниацин) и Б6.

6. Просо (lat. *Panicum*)

Неочисцене зарно хаснуе ше за покарму статку. Пре неперетровлїви обмоток зарно проса муши ше очисциц за людске костиране. Просо як намирніца неправедно занедзбане и барз ридко ше хаснуе, окреме у развитих жемох.

Енергетска вредносц му 327 калорії у 100 г. Угльово гидрати заступени зох 73%, бильчки коло 10%, а масци зох 3%. Просо ма вредни минерали (окреме манган, бакар, калиум и магнезиум) и витамини Б групи, уключуюци и окреме занчну фолну квашніну.

Окрем очиглядней поживовой вредносци, просо ма и ліковити свойства. Пре свою виразно високу базну вредносц, просо помага у обнавляню флори черовох. Каша зох проса легко ше трови и препоручуе ше хорим од жалудкових и черевових хоротох, як и рековаленсцентом. Пре змист силициумовой квашніни хтора поспишуе вимнеку материйох и клітинкох, дійство проса ше позна и у здравю скори, нохцох и власох.

7. Гречка (lat. *Fagopyrum esculentum*)

Гоч не припада до фамилиї травох як шицки други житарки, гречка ше зашлем пре свойо други прикмети учишлюе медзи житарки. Гречка лісцата рошліна хтора ше пестуе пре ей нашене, а воно ше хаснуе у костираню човека. Без огляду же вона у нешкайши час занедзбана намирніца, у даедних часцох Горватскей

затримала свою популярносц и ма одредзени статус специалитету. То ше першенствено одноши на Медїмуре и Подравину, дзе старински едла зох гречки драгоцина часц нашлїдства тих крайох.

Очищене зарно гречки ма 71% угљових гидратох, 13% бильчкох и 3% масци. Гречка барз богата зоз манганом, бакром, магнезиумом, фосфором, а ма ище и железзо, калиум, цинк и калциум. Од витаминох найвецей ма витамину Б3 (ниацин або никотинска квашніна), а провадза го Б2, Б6, Б1 и фолна квашніна.

Окрем завидних минералних и витаминских свойствох, гречка ма ище єден адут – биофлавоноид рутин. Тот ліковити состојок зніжує ЛДЛ голестерол и охраноє шерцо и крєвово жили. Дума ше же змоцнює капилари и помага при преширених вєнох. Рутин зоз гречки ше пре тоти свойства хаснує и у фармацевтскей индустрији.

8. Раж (lat. *Secale*)

Спрам ботаничних прикметох раж барз подобни житу. Медзитим, випатрунок класки и зарна не єдине по чим тоти житарки зродни. Раж тиж так добра житарка. Бильчки ражу, як и бильчки жита, маю глютен (ліпкадло), хтори необхідни за виробок хлеба. Але, количество глутену у ражу менше як у житу, прето ражови хлеб твардейши и збитши од житного. Глутен

ма и свой цми бок. Велї людзе алергични на тоту материю и прето раж попри жита єдна зоз намирніцох хтору би алергичаре не шмели конзумовац.

Анатомия ражу єднака житу – состої ше од обмотку, ендоспрему и ключки. Хемийни состав им тиж так подобни – ма найвецей угљово гидрати (70%), бильчки (15%) и масци (2,5%). Од минералох треба визначиц окреме богате количество мангану – 100 г ражу задоволює аж 134% дньово потреби за тим минералом. У зависносци од квалитету жеми, у ражу мож найсц и досц селену – коло 35 микрограми у 100 г намирніци. И други минерали ше находза у ражу – фосфор, магнезиум, цинк, бакар и железзо. Раж ма скоро шицки витамини Б групи и витамини Е и К.

Интересантне надпомнуц же ше раж, окрем у костираню, дараз хасновал и як будовательни материал. Стеблочка ражу барз еластични и можу вироснуц до два метери. Пре тоти прикмети стеблочка ражу ше обрабляли и хасновали як закрице на хижох. Нешка ше од ражу вирабляю плєцени продукти як цо то калапи, кошарки и подобне.

*Жридло - интернетски боки
На руски прєложєла Вєра Павлович*

Змист – Sadržaj

Нове „нормалне“ у Горватскеј у 2020. року	5
З оглядом цо ше могло и як ше могло досц и зробене	15
Робота КУД Руснацох Осиек у 2020. року под час пандеміі коронавіруса	21
Фалсификати у уметносци	24
Рисоване у малярстве	26
Književnost u doba korone	31
Промосіја кнјіге Nikole Pаpa: “Stradanje Rusina u Domovinskom ratu 1991./1992.“	35
Силво Ерделі	40
Агнетка – Agica	45
„Швет хтори несташа“ – „Svijet koji nestaje“	47
Любов	50
Порозтресани ягоди	51
Як сом газдовал	65
Da se ne zaboravi – II. dio	75
Etnografska zbirka	75
Vatrogasno društvo	80
DVD Petrovci	87
Glazba i orkestri	90
Šah u Petrovcima	94
Salaši	106
Djeca	109
Sujeverja i narodna vjerovanja	116
Monografija Rusina u Petrovcima (ulomak)	121
Зоз албума Звонка Гайдукового	124
Депресія при старих людзох	135
Огляднуце на рок за нами	137
Смертельна небезпека	140
Кир Милан Стипич – нови крижевски владика	145
Житарки	149

70. рочніца КУД Яким Гарди, Петровци

70. рочніца КУД Яким Говля, Миклошевци

